



www.competencemap.bg



Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-2.1.06. "Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони"
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси", съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз
Инвестира във вашето бъдеще



Европейски социален фонд



БЪЛГАРСКА СТОПАНСКА КАМАРА
СЪЮЗ НА БЪЛГАРСКИЯ БИЗНЕС

www.bia-bg.com

Секторен анализ на компетенциите на работната сила в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води”

Основни тенденции, проблеми и прогнози за развитие в България

Гр. София, Ноември 2011 г.

РЕЗЮМЕ

Документът представлява анализ на сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“.

Съгласно действащия Класификатор на икономическите дейности КИД-2008 икономическата дейност Производство на безалкохолни напитки е с код 11. 07.

Икономическата структура на сектора, основните участници на пазара и характеристиките на изпълняваните от тях видове дейности.

Представени са предприятията от бранша, както и зетия персонал в сектора, като се обхваща един период от около 5 години.

Представени са някои от най-значимите предприятия, които са членове на Асоциацията на производителите на безалкохолни напитки (АПБН).

Разработена е подробна картина на работната сила, зета в сектора с наличните тенденции от последните 3 години.

Идентифициране на ключови направления и компетенции, които са от значение развитието на сектора в условията на глобалния свят.

Представена е картина на образователната и професионална подготовка, както и формите на взаимодействие между образователната система и сектора на Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води.

Разгледано е влиянието на технологичните промени, икономическите двигатели на промяната и общоевропейските политики за изграждане на компетенции, които могат да бъдат инструмент за намаляване на отрицателните въздействия върху бизнеса средата.

Направен е опит да се прогнозира как промените в климата и околната среда могат да повлияят на сектора на „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“.

Представена е прогноза за развитие на компетенциите в сектора и очакваните резултати.

На база икономическото развитие на сектора са дефинирани ключови длъжности и компетенции, адекватни на съвременните изисквания и практически нужди на индустрията.

Изготвеният секторен анализ дава възможност за представяне на примерен модел на ключови компетенции производството на безалкохолни напитки.

Заглавие на анализа:	Секторен анализ на компетенциите на работната сила в сектор „Производство безалкохолни напитки“
Срок за изпълнение:	30.11.2011 г.
Дата на представяне:	10.01.2012
Наименование на дейността:	Провеждане на основни анализи и проучвания
Задача:	5.3.1.9. Секторен анализ на компетенциите на работната сила в сектор „Производство на безалкохолни напитки“
JEL код:	ISBN 978-954-9636-40-6
Версия:	<input type="checkbox"/> Чернова <input type="checkbox"/> Междинна версия <input checked="" type="checkbox"/> Финална версия
Тип:	Анализ
Ниво на разпространение:	<input checked="" type="checkbox"/> Публично <input type="checkbox"/> Ограничено
Изготвили:	Илиана Павлова Тодор Бозвелиев
Отговорник:	Кирил Желязков
Ръководител на дейността:	Силвия Тодорова

Съдържание

Резюме	2
Раздел 1. Въведение	6
1.1. Цел на анализа.....	6
1.2. Очаквани резултати	6
1.3. Дефиниции, терминология и източници на информация.....	7
1.4. Методология.....	8
Раздел 2. Основни тенденции в развитието на сектора.....	9
2.1. Значимост на сектора	21
2.2. Икономическа структура на сектора	29
2.3. Внос, износ и търговски баланс.....	32
2.4. Водещи предприятия.....	37
2.5. Капацитет за разработване и управление на проекти	42
2.6. Човешки ресурси	43
2.6.1. Възрастова, образователна и професионално-квалификационна структура на заетите	43
2.6.2. Водещи професии и професионални компетенции	51
2.6.3. Организация на образователната и професионална подготовка.....	60
2.6.4. Форми на взаимодействие и сътрудничество с учебни заведения и центрове за професионална подготовка.....	65
Раздел 3. Характеристика на продуктите.....	71
Раздел 4. Фактори и движещи сили на промяна	73
4.1. Технологични промени.....	73
4.2. Икономически двигатели на промяна.....	75
4.3. Общоевропейски политики	77
4.4. Промени в климата и околната среда	80
4.5. SWOT анализ.....	81
Раздел 5. Сценарии и прогнози за развитие. Очаквания за промяна на знанията и уменията в сектора, работните места и професиите	84
5.1. Стратегии за посрещане на необходимите нужди от нови умения и компетенции	84
5.2. Сценарии и прогноза за финансово - икономическо развитие на сектора за периода 2011 - 2020 г. ..	86
5.3. Приложимост към групите предприятия в сектора.....	87
5.4. Дефиниране на ключовите длъжности, професии и компетенции в сектора	88
Раздел 6. Административна среда. Препоръки, включително за промяна в нормативната уредба.....	117
6.1. Бариери за навлизане на пазара – административни, технически, правни, стратегически и др. ..	117
6.2. Предложения за промяна в нормативната уредба	117
Раздел 7. Изводи и заключения.....	118
Раздел 8. Литературни източници	122
Раздел 9. Приложения	123
9.1. Приложение 1 Списък на длъжностите приложими за сектора	123
9.2. Приложение 2 SWOT анализ.....	126

Използвани съкращения:

Съкращение	Описание на съкращението
АПБНБ	- Асоциация на производителите на безалкохолни напитки в България
Аутсорсинг	- Организиране на производство извън дадена компания, (от английското outsourcing, което е съкращение от Outside Resource Using)
БАН	- Българска академия на науките
БСК	- Българска стопанска камара-съюз на българския бизнес
ВУЗ	- Висше учебно заведение
ДМА	- Дълготрайни материални активи
ЕС	- Европейски съюз
ИКХТ	- Институт по криобиология и хранителни технологии
ИСОК	- Информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони
МИЕТ	- Министерство на икономиката, енергетиката и туризма
МСП	- Малки и средни предприятия (и микро)
МТСП	- Министерство на труда и социалната политика
НИРД	- Научно- изследователска и развойна дейност
НКПД	- Национална класификация на професиите и длъжностите
НСИ	- Национален статистически институт
ОКС	- Образователно-квалификационната степен
ПРОДПРОМ - 2008	- НОМЕНКЛАТУРА НА ПРОМИШЛЕНАТА ПРОДУКЦИЯ в сила от 2008 г.
ПГ	- Професионална гимназия
СУК	- Система за управление на качеството
УХТ	- Университет по хранителни технологии
ЦПО	- Център за професионално обучение
NACE Rev 1.1	- (фр. "Nomenclature statistique des Activités économiques dans la Communauté Européenne") Статистическа класификация на икономическите дейности за Европейската общност. Редакция 1.1 е в сила до м.декември 2008 г.
NACE Rev. 2	- Статистическа класификация на икономическите дейности за Европейската общност. Редакция 2 е в сила от месец януари 2008 г.
n.d.	- Няма данни

Раздел 1. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. ЦЕЛ НА АНАЛИЗА

Този анализ е изготвен от експертен екип, предложен от Асоциация на производителите на безалкохолни напитки в България. На екипа беше поставена задачата в един унифициран за всички пилотни сектори формат да опишат основните специфични фактори, които влияят върху характеристиките, състоянието и динамиката на работната сила. Тези фактори включват изследване на специфичните особености, значимостта, състоянието, тенденциите и очакваните изменения в сектора в България. Особено внимание се отделя за изследване на технологичните и продуктови особености, на типа и мащаба на съществуващата корпоративна структура и нейното управление, като се идентифицират факторите, които ще обуславят измененията в числеността, структурата и квалификационните изисквания на заетите в сектора.

Секторният анализ е подготвен по проект „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони“. Проектът се осъществява в периода 2009-2013 г. от Българска стопанска камара - съюз на българския бизнес (БСК), в съответствие с договор № BG051PO001-2.1.06/23.10.2009 г. по мярка BG 051PO001-2.1.06 "Повишаване гъвкавостта и ефективността на пазара на труда чрез активни действия на социалните партньори" по Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси" 2007-2013г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд и Европейския фонд за регионално развитие. Партньори по проекта са Конфедерация на независимите синдикати в България (КНСБ) и Конфедерация на труда "Подкрепа".

Проектът се реализира чрез няколко основни етапа:

1. Анализ и оценка на състоянието на пазара на труда, нагласите на бизнеса, отношението към квалификацията и обучението, включително и секторни анализи.
2. Изграждане на Националната референтна мрежа, съставена от 20 секторни консултативни съвети със социалните партньори и 10 регионални центрове за оценка на компетенциите.
3. Определяне на ключовите длъжности и позиции за всеки сектор. Разработване на секторен компетентностен модел, отразяващ стандартите в най-малко 200 длъжности за обхванатите от проекта 20 пилотни сектора. Създаване за всяка длъжност на компетентностен профил, представляващ стандарт за професионално трудово представяне.
4. Изграждане на онлайн базирана информационна система, включваща секторните компетентностни модели и каталози с компетенции, длъжностни профили и стандарти, електронна платформа за е-обучение и оценяване, платформа за анализи на пазара на труда, ресурсен каталог за развитие и др.

Основната цел на проекта е повишаване на адаптивността, ефективността и балансиране на търсенето и предлагането на пазара на труда чрез изграждане на система за оценяване на компетенциите на работната сила на браншово и регионално ниво.

1.2. ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ

Резултатите от настоящото изследване ще послужат за агрегиране на национално равнище на данните при разработването на други предстоящи за разработване материали по Проекта, в т.ч. най-малко на:

- Анализ на възможностите и тенденциите за технологично развитие на българските предприятия, 2011 г.
- Проучване на пазара на труда в България, 2011 г.
- Анализ на основните проблеми при развитие и управление на национално, секторни и регионално ниво на оценяването на компетенциите на работната сила, 2011 г.
- Подготовка на предложения за промени в приложимата нормативна уредба, свързана с повишаването на адаптивността, ефективността и качеството на работната сила, 2011 г.

1.3. ДЕФИНИЦИИ, ТЕРМИНОЛОГИЯ И ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

Анализът обхваща сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ за периода 2000 – 2010 г.

„Производство на минерални води и безалкохолни напитки“ е обособен сектор на най-ниското ниво на класификация на дейностите съгласно действащия класификатор на икономическите дейности КИД-2008¹, DA 1107. В действащият до 2008 г. Класификатор сектора „Производство на минерални води и безалкохолни напитки“ също е дефиниран на най-ниско ниво – С 1598. Обхватът на дейностите по двата класификатора е идентичен.

Този клас включва производството на безалкохолни напитки, в т.ч.:

- Производство на натурални минерални, изворни, трапезни и други бутилирани води.
- Производство на безалкохолни напитки – лимонада, кола, тоник, нектари и други.

Този клас не включва:

- производство на плодови и зеленчукови сокове
- Производство на млечни напитки
- производство на продукти от кафе и чай
- производство на алкохолни напитки
- производство на безалкохолни вина
- производство на безалкохолно пиво
- производство на лед
- бутилиране и етикетиране като част от търговията на едро
- бутилиране и етикетиране, извършвани срещу заплащане по договор или еднократно²

Включени са данни и информация, налични в сайта на Евростат, като за някои от показателите са ползвани и собствени изчисления.

Като основни източници на информация за разработването на настоящия анализ са ползвани:

- Доклади и анализи по Проекта, в т.ч.:
 - Анализ на състоянието и перспективите пред икономиката на Р България (2011)
 - Анализ на състоянието и развитието на българските предприятия по сектори и региони (2011)
 - Официални статистически източници
 - НСИ;
 - НОИ;

¹ <http://www.nsi.bg/Classifics/KID-2008.pdf>

² <http://www.nsi.bg/Classifics/KID-2008.pdf>

- Евростат
- Други източници:
 - Годишник на Асоциацията по безалкохолни напитки и минерални води 2009, 2010 и 2011 г.;
 - Най-добри практики (Best practices);
 - Регулаторни органи, държавни ведомства и институции;
 - Специализирани изследвания от неправителствени организации, агенции за пазарни проучвания и др.;
 - Анкети и интервюта, проведени с основни участници на пазара и потребители;
 - Европейски и международни организации;
 - Собствени експертни заключения и оценки.

1.4. МЕТОДОЛОГИЯ

Основен инструментариум на изследването, например Desk Research, форсайт техники, като са използвани следните източници: НСИ, Евростат, БСК, АПБНБ, отчети и публикации по теми, засягащи обекта на настоящия анализ, отчети и анализи от министерства, правителствени стратегии и др.

Използвани са данни конкретно за сектор Производство на безалкохолни напитки по класификацията на икономическите дейности от 2008 г. (код 1107). В определени случаи данните са агрегирани до ниво напитки - 1100.

Задачата на настоящия анализ е чрез проследяване на текущите тенденции в икономическото и технологичното развитие да се оцени нивото на конкурентоспособност и наличния потенциал за растеж. Основните разглеждания се правят от гледна точка на връзката развитие - работна сила (човешки фактор) и се отнасят към перспективите за развитие на структурата и качеството на работната сила.

Основните задачи на анализа са свързани с:

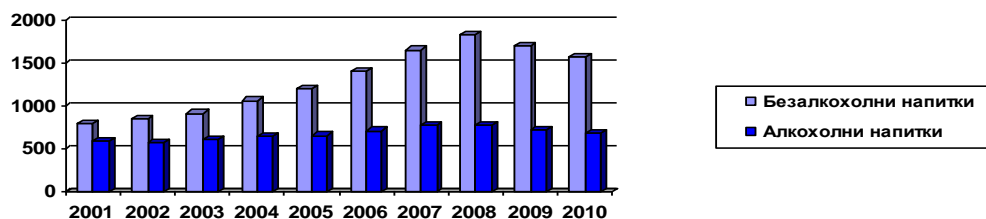
1. Сравнение на сектора в страните от ЕС и мястото му в производството на напитки и преработващата промишленост;
2. Определяне на основните продуктови пазари;
3. Видове продукти, цени, търсене, предлагане, бариери, поведение на потребители или доставчици;
4. Количествени и качествени изменения на търсенето и предлагането на отделните продукти;
5. Динамика на цените;
6. Изменения в пазарното поведение на основните участници на пазара;
7. Изменения в условията на търсенето и предлагането в резултат на промени в държавното регулиране, нормативната уредба, общата икономическа обстановка в България и др.;
8. Сценарии и прогнозни очаквания за бъдещите нужди от умения, познания, професии;
9. Тенденции в развитието на предприятията в сектора „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“;
10. Изменения в структурата на заетите;
11. Състояние и развитие на образователната и професионално-квалификационна структура на заетите в сектора и отделните икономически дейности (при информация и за водещи предприятия).

Раздел 2. ОСНОВНИ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА СЕКТОРА

Производството на безалкохолни напитки е част от производството на напитки в страната, както като отнасяне по класификатора на дейностите, така и като технология на производството и обучението на работната сила.

В сектора напитки се произвеждат алкохолни и безалкохолни напитки. Потреблението на продукти от сектора е дадено в следващата фигура.

ФИГУРА 1 ПОТРЕБЛЕНИЕ НА БЕЗАЛКОХОЛНИ И АЛКОХОЛНИ НАПИТКИ



Източник АПБНП- 2011 г.

Колебанията в потреблението на алкохолните напитки са почти незабележими, докато при безалкохолните в десетгодишен период има съществено увеличение с пик през 2008 година. Въпреки последвалото намаление, потреблението на безалкохолни напитки продължава да бъде на доста високо ниво. Въпреки икономическата криза в последните години, българският потребител е в първата десетка в потреблението на безалкохолни напитки по данни на БАПБН. Това е един съществен фактор за развитието на сектора „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“.

Индустриалното производство на безалкохолни напитки в България има над 60 годишна история и тя започва с първите предприятия за бутилиране на натурални минерални води. През 60-те години на миналия век започва строителството на съвременни за предприятия за производството на лицензни напитки – „Оранжада“, „Кока-кола“, „Пепси-кола“, „Швепс“, производството на плодови и билкови концентрати и напитки от тях, слагат началото на нов период в развитието на отрасъла.

След промените през 1989-1990 г. в сектора започва реорганизация и реструктуриране на старите предприятия. Изграждат се множество нови по-големи и по-малки предприятия и цехове за производство на газирани напитки, за бутилиране на води и разтворими напитки. С чужди и местни капитали се създават нови предприятия и се приватизират съществуващи, като производството се развива към все по-голямо разнообразие от напитки в съответствие с европейските критерии и стандарти. Успоредно с производството се развиват и съпътстващи сектори – производство и внос на оцветители, производство на пресформи за PET бутилки и производство на самите бутилки. При съществуването на разнообразие от суровини, с различна характеристики, производителите на безалкохолни напитки създават нови продукти, за насочено въздействие върху някои метаболитни вериги на човешкия организъм, с цел постигане на добро здраве или освежаване. За последните 10 години най-динамично се развива потреблението на бутилирана вода и тя вече е напитка №1 на българския пазар, не само сред безалкохолните напитки, но и сред всички видове търговски марки течности.

След 20 години развитие при пазарни условия, българският пазар не се различава от този на Европа по разнообразие на напитки, разфасовки и опаковки. Браншът се обогатява не само като материална база, но и технологически. Много европейски и световноизвестни фирми, произвеждащи суровини, съставки, машини или технологично оборудване присъстват непосредствено в бранша.

Безалкохолните напитки се утвърждават като неразделна част от здравословното хранене на българина и все по-често имат значителна роля в балансирания начин на живот.

Съществени промени настъпват и в структурата на предприятията и заетостта, както и в търговската и рекламната политика на предприятията. Предприятията се окрупняват и на преден план като важен елемент на веригата производител потребител е развитието на добра дистрибуторска мрежа. При разработването на рекламните стратегии се залага на разумната консумация. В съответствие със законодателството върху опаковките на напитките вече има информация относно хранителната стойност на продуктите, за ниското съдържание или отсъствието на калории в напитките, относно ориентировъчния дневен прием на консумация на захар, здравните и хранителните ползи от консумацията на продукта, за съдържанието на калориите в 100 мл. и или в действителния обем на предлаганата напитка – напр. в 250 мл., в 330 мл., в 500 мл. и т.н. На опаковките е и знакът за рециклиране.

ТАБЛИЦА 1 Основни икономически показатели на сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“

Показатели	2005	2006	2007	2008	2009
Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води - БГ					
Разходи за персонала	37552	42246	56915	70019	70019
Заплати	28555	33640	44984	56915	58870
Инвестиции в ДМА - млн. лв.	37748	79602	104441	85470	57501
Инвестиции в машини и оборудване хил. лв.	30511	62195	66498	57501	48113
Производствена стойност хил. лв.	346769	398207	510276	635840	592030
Добавена стойност хил. лв.	120675	120284	161747	207318	189716
Добавен стойност - разходи за персонала	83123	78038	104832	137299	119697
(Добавен стойност - разходи за персонала)/доб.	68,88	64,88	64,81	66,23	63,09
Брой заети лица - броя	6486	6288	6391	6357	6212
Брой наети лица - броя	6069	6033	6166	6190	6069
Покупка на енергия и енергийни продукти хил. лв.	0			11735	14864
ЕС 27					
Разходи за персонала	9779150	10567545	10506132	10917580	10944336
Заплати	7627737	8177325	8064865	8416132	8415565
Инвестиции в ДМА - млн. лв.	3988915	4870799	4628276	4505020	0
Инвестиции в машини и оборудване хил. лв.	0	0	0	0	0
Производствена стойност хил. лв.	70409880	72561489	77540641		81879297
Добавена стойност хил. лв.	17602470	18140323	18609527		18806010
Добавен стойност - разходи за персонала	7823320	7572778	8103395		7861674
(Добавен стойност - разходи за персонала)/доб.	44,44	41,75	43,54		41,80
Брой заети лица - броя	0	154200	155900	157100	150000
Брой наети лица - броя	150000	150600	150000	153800	146900
Покупка на енергия и енергийни продукти хил. лв.	0	0	0	0	0
Относителен дял от ЕС - %					
Разходи за персонала %	0,38	0,40	0,54	0,64	0,64
Заплати %	0,37	0,41	0,56	0,68	0,70
Инвестиции в дълготрайни материални активи - %	0,95	1,63	2,26	1,90	

Показатели	2005	2006	2007	2008	2009
Производствена стойност %	0,49	0,55	0,66		0,72
Добавена стойност %	0,69	0,66	0,87		1,01
Брой заети лица - %		4,08	4,10	4,05	4,14
Брой наети лица - %	4,05	4,01	4,11	4,02	4,13

Източник Евростат

Предвид характерните особености на произвеждания продукт, през годините на първоначалната индустриализация на бранша – 70-80 години на миналия век – производството на безалкохолни напитки в България се разширява значително и се концентрира в големите градове, които са и големи консумативни центрове, поради огромния обем на готовата продукция. В началото на 90-те години производството на безалкохолни напитки по данни на националната статистика достига около 650 млн. литра годишно, през 1999 г. е около 470 млн. Литра, а към 2010 година достига милиард литра. Пикът в този период е през 2007 година, когато производството достига 1066 милиона литра. Това внушително увеличение се дължи основно на повишеното производство и потребление на минерални води, особено в последните 3-4 години. Както се вижда от графиката за последните години производството на минерални и газирани води запазва относително постоянно. Най-популярните бутилирани минерални води са марките „Девин“, „Горна баня“, „Банкя“, „Хисаря“, и др. На пазара са и голям брой марки трапезни и изворни води.

Най-големи производствени възможности имат предприятията за безалкохолни напитки в София – „Кока-кола“, БК „Горна баня“ ООД, Пловдив – „Нова трейд“ ЕООД, Смолян – „Девин“ АД.

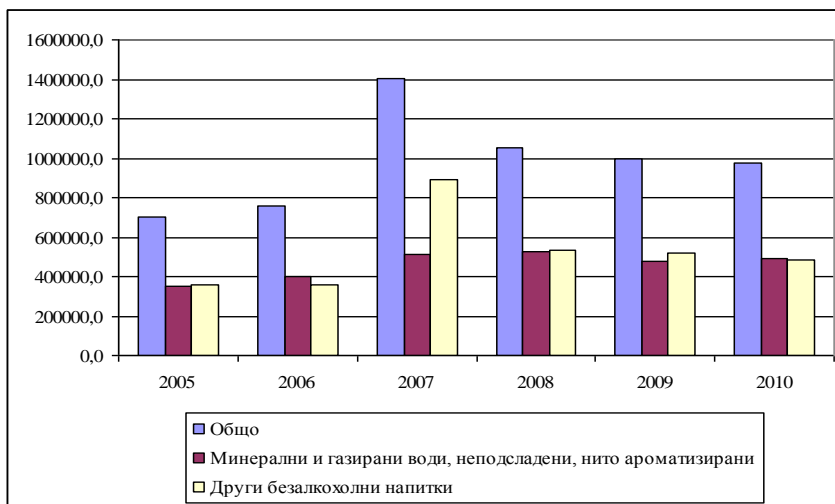
В сектора интензивно се развива и материално-техническата и технологическа база. Много европейски и световноизвестни фирми, произвеждащи суровини, различни добавки, машини или технологично оборудване присъстват непосредствено в бранша.

ФИГУРА 2 Производство на безалкохолни напитки (хил. л)



Източник – НСИ http://www.nsi.bg/ORPDOCS/IND_Prodprod.xls

ФИГУРА 3 Продажби в хил. литри на безалкохолни напитки и минерални води (хил.л)



Източник – НСИ http://www.nsi.bg/ORPDOCS/IND_Prodprom.xls

ФИГУРА 4 Стойност на продажбите на безалкохолните напитки и минерални води без ДДС и акцизи (млн. лв)



Източник – НСИ http://www.nsi.bg/ORPDOCS/IND_Prodprom.xls

Стойността на продажбите бележи тенденция на намаление в последните 3 години след пик в стойностите през 2007 г. Намалението се дължи както на намаляване на продадените количества от безалкохолни напитки, различни от минералните води, така и на спад в цените на цените – от 0,68 лв./л през 2008 на 0,63 лв./л през 2010. (Цените са изчислени от стойността на продадените стоки без ДДС и акцизи и количествата продажби по данни на НСИ). Спадът в цените и количествата през периода 2008-2010 г. се дължи основно на кризата във финансовия сектор и намаляване на покупателната способност на населението.

Общото намаление, като цяло, се дължи на намалението в стойността и количествата на «Други безалкохолни напитки», което включва газирани подсладени напитки, което е намаляло почти 2 пъти.

Съгласно законодателството по масово разпространените отпадъци, за опаковките на напитките има редица изисквания, които трябва да бъдат спазвани от производителите. В съответствие с европейското законодателство, в България са въведени и изисквания за информацията, която трябва да бъде посочена при етикетването на продуктите относно

хранителната стойност, за ниското съдържание или отсъствието на калории в напитките, относно ориентировъчния дневен прием на консумация на захар, здравните и хранителните ползи от консумацията на продукта, за съдържанието на калориите в 100 мл. и или в действителния обем на предлаганата напитка – напр. в 250 мл., в 330 мл., в 500 мл. и т.н.

Сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води” е сравнително малък като относителен дял от заетите – около 1 % от заетите в преработващата промишленост и 30-36% от тези в производството на напитки. Успоредно с това, в сектора се създава около 50% от добавената стойност от сектор Напитки.

Веригите на стойността при производството на безалкохолни напитки обхващат осигуряването на основни суровини и материали, непосредственото производство на продуктите и реализацията им.

Осигуряването на основните суровини е свързано с доставката на вода за почти всички асортименти от сектора - питейна, минерална, изворна. За ползването на източниците на минерална и извора предприятията трябва да предприемат необходимите действия за получаването на разрешителни и концесии от съответните държавни органи и институции. За ползването на питейна вода от системата на водоснабдяването трябва да бъдат сключени съответните договори за доставка с водоснабдителните дружества. За производството на безалкохолни напитки според вида на използваните аромати и подсладители се ползват плодови концентрати, аромати, оцветители и консерванти. В по-голямата част от случаите тези суровини се доставят от контрагенти на компаниите. Големите производители разработват свои собствени концентрати и аромати, които са тяхна запазена марка – „Нова трейд” ЕООД и др. Концентратите за производството на продуктите на „Кока-кола” се произвеждат в клонове на световната компания извън страната. За производството на газирани минерални и обикновени води и безалкохолни напитки се използва и въглероден диоксид, като предприятията си го осигуряват от доставчици.

Допълнителните материали, които се използват за производството на всички видове продукти от сектора са пресформи за PET бутилки, капачки, етикети, термосвиваемо фолио, палети и стреч фолио. В сектора производителите на безалкохолни напитки работят в тясно сътрудничество с производителите на PET бутилки и капачки. В Асоциацията на производителите на безалкохолни напитки членуват и двете най-големи предприятия произвеждащи пресформи за PET бутилки и капачки – „ГОТМАР” ЕООД и “ ИТД”ЕООД, “Терахим” 97 АД. С доставчиците на стреч фолио, палети и термосвиваемо фолио предприятията от сектора сключват договори с доставчици от страната и чужбина. При разработването и отпечатването на етикетите, производителите трябва да изпълняват редица изисквания, свързани със съответствието със Закона за храните и цялата необходима информация, която трябва да бъде предоставена на потребителите. На етикетите трябва да бъде посочена и информация, свързана с разделното събиране и рециклиране на отпадъците от опаковки.

Процесите на производство на безалкохолни напитки трябва да отговарят в пълна степен на изискванията на Закона за храните. В предприятията е задължително изграждането и функционирането на система за определяне и контрол на критичните точки – HACCP. В много случаи добрата практика изисква в предприятията да бъде изградена и внедрена системата за управление на качеството, съгласно стандарта ИСО 9001. Големите предприятия в сектора имат функциониращи системи за управление по околна среда и здравословни и безопасни условия на труд. В традиционните годишни конкурси по иновации един от елементите са инициативи, свързани с околната среда, местната общност и опазване на природата, които в голяма степен са и в пряка връзка с корпоративната отговорност.

Динамиката на оборота на сектора на „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ показва, че този показател е един от най-интензивно развиващите сектори в региона – през 2009 година при база 2005 година, нарастването в България е повече от 67%, а в Румъния и Гърция около 35%. 2008 година е пикова за нарастването на оборота в България и Румъния.

ТАБЛИЦА 2 ОБОРОТ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР „ПРОИЗВОДСТВО НА БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ, МИНЕРАЛНИ И ДРУГИ БУТИЛИРАНИ ВОДИ“ (млн. EUR)

	2005	2006	2007	2008	2009
ЕС 27	38 155,1	39 784,5	41 949,8	44 698,95	42 181,87
България	185,6	213,4	282,5	333,9	310,2
Гърция	862,1	1 014,5	1 127,5	:	1 148,4
Румъния	737,8	910,7	1 172,4	1 239,2	1 026,9
Темп 2005=100					
ЕС 27		104,27	109,95	117,15	110,55
България		114,98	152,21	179,90	167,13
Гърция		117,68	130,80		133,21
Румъния		123,43	158,91	167,96	139,18

Източник Евростат

Веригата на стойността на продуктите от сектора приключва с дистрибуцията и реализацията им. В големите предприятия са развити собствени дистрибуторски мрежи, а в малките предприятия се ползва външна такава услуга. Голяма част от продуктите на големите компании се продават през търговските вериги и големите супермаркети. Малките производители, които ползват дистрибуторски мрежи, продават своите продукти в по-малките магазини за хранителни стоки.

В развитието на **продуктите и технологиите за тяхното производство** могат да бъдат очертани следните направления:

1. Промяна в подсладителите – в последните 10 години като подсладители се използва не само бялата захар, а и аспартам, Ацесулфам К, Неохисперидин и др. С напредването на изследванията вече са направени разработки и внедрени проекти за използване на стевия.
2. Промяна в ароматизаторите и навлизане все повече на натурални продукти.
3. Промяна на структурата между газираните напитки и бутилираните води в полза на бутилираните води.
4. Прилагане на нано технологии при разработка на концентрати.
5. Разработване на нови находища на минерални и изворни води за разнообразяване на предлагането на води с разнородни качества.
6. Разработване на находища на води със строго лечебно приложение и употреба.
7. Разработване на технологии за извличане топлинна енергия от предоставени за бутилиране термални води.

В последните години **иновациите** в сектора на производство на безалкохолни напитки са свързани с повишаването на допълнителната хранителна и здравословна стойност на продуктите, разработване на нови инградиенти, иновации, свързани с опаковките, иновации, свързани с околната среда. В Асоциацията на производителите на безалкохолни напитки специално внимание се отделя на иновациите. За целта се провеждат годишни конкурси в различни групи.

При разработването на иновации, свързани с хранителната и здравословната стойност в сектора основно се развиват продукти с по-високо плодово съдържание, напитки, приготвени на основата на растителни суровини и добавки, напитки обогатени с витамини и минерали, органични напитки.

При разработването на инградиенти усилията на компаниите са насочени към подобряване на вкусовия баланс на напитките, оцветители от естествени съставки и заместване на изкуствените и др.

При разработването на иновации по опаковките са непосредствено свързани с изискванията на законодателството по отпадъците и околната среда – хартиени и стъклени опаковки и олекотяване на PET бутилките, капачките и др.

Правната рамка за стартиране и работа на предприятията в сектора на производството на безалкохолни напитки е добре разработена и функционираща.

Приложение 8 е SWOT анализ в табличен вид на сектора в България.

Предприятията в сектора за „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ в ЕС 27 са около 4200.

ТАБЛИЦА 3 Брой предприятия и заети в сектор С1107 „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“

Страна	2008					2009				
	Предприятия		Заети		Заети в едно	Предприятия		Заети		Заети в едно
	Бр.	% от	Бр.	% от		Бр.	% от	Бр.	% от	
ЕС- 27	4 196		157		37	:		-		-
Австрия	74	1,76%	3 546	2,26%	48	73	-	3469		48
Белгия	:	-	:	-	-	24	-	3943		164
България	265	6,32%	6 357	4,05%	24	246		6212		25
Кипър	16	0,38%	944	0,60%	59	14		966		69
Чехия	:	-	:	-	-	:		:		-
Дания	12	0,29%	:	-	-	:		:		-
Естония	14	0,33%	531	0,34%	38	14		487		35
Финландия	27	0,64%	226	0,14%	8	24		208		9
Франция	:	-	:	-	-	:		:		-
Германия	265	6,32%	27 754	17,67%	105	250		28287		113
Унгария	902	21,50%	5 726	3,64%	6	867		5397		6
Италия	271	6,46%	12 187	7,76%	45	:		:		-
Латвия	20	0,48%	1 095	0,70%	55	22		926		42
Литва	29	0,69%	855	0,54%	29	:		:		-
Люксембург	2	0,05%	:	-	-	2		:		-
Холандия	17	0,41%	1 697	1,08%	100	:		:		-
Полша	495	11,80%	16 735	10,65%	34	383		14945		39
Португалия	67	1,60%	:	-	-	60		3026		50
Румъния	443	10,56%	14 402	9,17%	33	447		11505		26
Словакия	68	1,62%	2 435	1,55%	36	90		2617		29
Словения	19	0,45%	705	0,45%	37	18		553		31
Испания	434	10,34%	14 573	9,28%	34	398		13462		34
Швеция	39	0,93%	:	-	-	41		:		-
Великобритани	241	5,74%	14 488	9,22%	60	237		:		-

Източник Евростат

ТАБЛИЦА 4 НАЕТИ, ПРОИЗВОДСТВЕНА СТОЙНОСТ И ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ В ПРОИЗВОДСТВО НА НАПИТКИ

Държава	2008						2009					
	Наети Бр.	производств млн EUR	Добавена млн EUR	произвед ен	добав %	относителе %	Наети Бр.	производс млн EUR	Добавена млн EUR	произведен продукт на	добав хил.	относите %
ЕС- 27	436 600	138 142,67	33 897,64	316,41	77,64	24,54	-	:	:	-	-	-
Австрия	8 943	4 175,80	944,80	466,94	105,6	22,63	8 898	4 138,50	1 098,10	465,10	123,4	26,53
Белгия	10 230	4 420,10	1 209,60	432,07	118,2	27,37	9 672	5 240,30	1 352,30	541,80	139,8	25,81
България	16 589	897,90	212,10	54,13	12,79	23,62	15 563	751,80	205,70	48,31	13,22	27,36
Кипър	1 905	233,00	80,20	122,31	42,10	34,42	1 925	235,30	89,90	122,23	46,70	38,21
Чехия	16 662	2 786,20	836,60	167,22	50,21	30,03	15 548	2 529,00	787,80	162,66	50,67	31,15
Дания	4 788	1 442,80	358,40	301,34	74,85	24,84	:	:	:	-	-	-
Естония	1 965	225,60	65,10	114,81	33,13	28,86	1 676	197,70	62,30	117,96	37,17	31,51
Финландия	4 146	1 172,30	332,90	282,75	80,29	28,40	3 913	1 175,10	388,00	300,31	99,16	33,02
Германия	73 038	20 250,70	4 811,60	277,26	65,88	23,76	72 513	19 519,60	4 842,50	269,19	66,78	24,81
Унгария	13 335	1 896,00	466,50	142,18	34,98	24,60	12 494	1 534,60	367,20	122,83	29,39	23,93
Ирландия	4 260	2 774,20	443,90	651,22	104,2	16,00	:	:	:	-	-	-
Латвия	3 175	371,10	80,90	116,88	25,48	21,80	2 605	298,20	55,10	114,47	21,15	18,48
Литва	4 683	482,30	141,60	102,99	30,24	29,36	:	:	:	-	-	-
Люксембург	514	139,40	49,60	271,21	96,50	35,58	510	153,30	54,70	300,59	107,2	35,68
Холандия	8 320	4 378,80	1 144,60	526,30	137,6	26,14	:	:	:	-	-	-
Полша	32 373	8 265,00	2 135,20	255,31	65,96	25,83	29 704	7 116,90	2 023,50	239,59	68,12	28,43
Португалия	13 805	2 756,70	662,70	199,69	48,00	24,04	13 584	2 688,50	691,20	197,92	50,88	25,71
Румъния	31 471	2 864,60	780,90	91,02	24,81	27,26	26 467	2 294,00	639,70	86,67	24,17	27,89
Словакия	6 289	684,70	160,00	108,87	25,44	23,37	6 156	656,10	160,50	106,58	26,07	24,46
Словения	1 824	290,30	95,60	159,16	52,41	32,93	1 966	291,90	101,50	148,47	51,63	34,77
Испания	49 493	16 524,20	4 587,20	333,87	92,68	27,76	46 229	14 959,50	4 634,10	323,60	100,2	30,98

Източник Евростат

ТАБЛИЦА 5 НАЕТИ, ПРОИЗВОДСТВЕНА СТОЙНОСТ И ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ В „ПРОИЗВОДСТВО НА БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ, МИНЕРАЛНИ И ДРУГИ БУТИЛИРАНИ ВОДИ”

Държава	2008						2009					
	Наети	производство	Добавена	произвед	добаве	относителе	Заети	произво	Добавена	произведе	добавен	относител
	Бр.	млн EUR	млн EUR	ен	хил.	%	Бр.	млн EUR	млн EUR	н продукт		
ЕС- 27	157 100	41 864,22	9 615,36	266,48	61,21	22,97	-	:	:	-	-	-
Австрия	3 546	2 828,90	427,30	797,77	120,5	15,10	3 469	2 747,1	547,30	791,90	157,77	19,92
Белгия	:	:	:	-	-	-	3 943	1 510,3	457,30	383,03	115,98	30,28
България	6 357	325,10	106,00	51,14	16,67	32,61	6 212	302,70	97,00	48,73	15,61	32,04
Кипър	944	131,60	43,50	139,41	46,08	33,05	966	138,90	52,70	143,79	54,55	37,94
Естония	531	44,80	14,10	84,37	26,55	31,47	487	41,70	14,60	85,63	29,98	35,01
Финландия	226	77,60	22,20	343,36	98,23	28,61	208	78,30	27,10	376,44	130,29	34,61
Германия	27 754	6 630,30	1 547,50	238,90	55,76	23,34	28 287	5 856,5	1 592,00	207,04	56,28	27,18
Унгария	5 726	672,60	162,70	117,46	28,41	24,19	5 397	554,20	129,60	102,69	24,01	23,39
Италия	12 187	4 803,30	769,00	394,13	63,10	16,01	:	:	:	-	-	-
Латвия	1 095	81,70	28,70	74,61	26,21	35,13	926	67,40	16,00	72,79	17,28	23,74
Литва	855	41,10	10,10	48,07	11,81	24,57	:	:	:	-	-	-
Полша	16 735	1 900,00	684,70	113,53	40,91	36,04	14 945	1 538,7	513,90	102,96	34,39	33,40
Португалия	:	:	:	-	-	-	3 026	692,00	189,00	228,68	62,46	27,31
Румъния	14 402	1 235,90	329,20	85,81	22,86	26,64	11 505	1 003,2	268,60	87,20	23,35	26,77
Словакия	2 435	231,00	56,60	94,87	23,24	24,50	2 617	245,00	65,60	93,62	25,07	26,78
Словения	705	73,50	25,70	104,26	36,45	34,97	553	65,50	25,00	118,44	45,21	38,17
Испания	14 573	5 498,60	1 386,10	377,31	95,11	25,21	13 462	5 217,1	1 310,00	387,54	97,31	25,11
Великобритания	14 488	4 975,50	1 081,60	343,42	74,65	21,74	:	4 961,1	1 369,40	-	-	-

Източник Евростат

ТАБЛИЦА 6 Относителен дял на производство на безалкохолни напитки от производство на напитки

Държава	2008						2009					
	Наети %	произво дствена стойност %	Добавена стойност %	произведен продукт на 1 зает %	добавена стойност на 1 зает %	относителе н дял на ДС на лице в ПП %	Заети %	производств ена стойност %	Добавена стойност %	произведен продукт на 1 зает %	добавена стойност на 1 зает %	относителен дял на ДС на лице в ПП %
ЕС- 27	35,98	30,31	28,37	84,22	78,83	93,60	-	-	-	-	-	-
Австрия	39,65	67,75	45,23	170,85	114,06	66,76	38,99	66,38	49,84	170,26	127,84	75,08
Белгия	-	-	-	-	-	-	40,77	28,82	33,82	70,70	82,95	117,33
България	38,32	36,21	49,98	94,48	130,42	138,03	39,92	40,26	47,16	100,87	118,14	117,12
Кипър	49,55	56,48	54,24	113,98	109,46	96,03	50,18	59,03	58,62	117,63	116,82	99,30
Естония	27,02	19,86	21,66	73,49	80,15	109,07	29,06	21,09	23,43	72,59	80,65	111,11
Финландия	5,45	6,62	6,67	121,43	122,34	100,74	5,32	6,66	6,98	125,35	131,40	104,82
Германия	38,00	32,74	32,16	86,16	84,64	98,23	39,01	30,00	32,88	76,91	84,28	109,57
Унгария	42,94	35,47	34,88	82,62	81,22	98,31	43,20	36,11	35,29	83,60	81,71	97,73
Латвия	34,49	22,02	35,48	63,84	102,86	161,14	35,55	22,60	29,04	63,58	81,69	128,47
Литва	18,26	8,52	7,13	46,67	39,07	83,70	-	-	-	-	-	-
Холандия	20,40	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Полша	51,69	22,99	32,07	44,47	62,03	139,49	50,31	21,62	25,40	42,97	50,48	117,47
Португалия	-	-	-	-	-	-	22,28	25,74	27,34	115,55	122,75	106,23
Румъния	45,76	43,14	42,16	94,28	92,12	97,71	43,47	43,73	41,99	100,60	96,59	96,01
Словакия	38,72	33,74	35,38	87,14	91,36	104,85	42,51	37,34	40,87	87,84	96,14	109,45
Словения	38,65	25,32	26,88	65,51	69,55	106,18	28,13	22,44	24,63	79,77	87,57	109,77
Испания	29,44	33,28	30,22	113,01	102,62	90,81	29,12	34,87	28,27	119,76	97,08	81,06
Великобритания	32,07	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Източник Евростат

Производството на безалкохолни напитки се осъществява в предимно малки и средни предприятия – броят на заетите в едно предприятие за ЕС е 37 души за 2008 г. Средното българско предприятия е с 1/3 по-малко от средното европейско – с 24 души заети.

От 265 предприятия в сектора 44% са с до 20 заети, 33% са с до 50 заети, което представлява 77% малки предприятия за производство на безалкохолни напитки.

За ЕС предприятията от сектора „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ представляват 0,2% от предприятията в преработващата промишленост на съюза, а създават 0,5% от добавената стойност. На европейско ниво единиците от сектор производството на безалкохолни напитки са поне два пъти по-ефективни от средното за предприятията от преработващата промишленост.

През 2008 година сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ представлява около 36% **от наетите** в сектор напитки, които създават около 30% **от произведения продукт**, което означава, че произведеното от 1 лице е под средното за сектор напитки. Добавената стойност е още по-ниска – 29%.

Средната производителност на труда на наетите в производството на безалкохолни напитки, изчислена като добавена стойност на едно лице за ЕС е 61 хил. EUR и тя представлява 23% от произведения продукт на едно лице. Това ниво е сравнително по-ниско от сектора Напитки, където съответните стойности са 77 хил. EUR, представляващи 25% от произведения продукт. Най-висока производителност на труда в производството на безалкохолни напитки през 2008 г. има във Финландия (98 хил EUR – 28% от произведения продукт) и Испания (95 хил EUR – 25% от произведения продукт). Най-ниските стойности са в Литва (12 хил EUR – 25% от произведения продукт). Секторът в България е с малко по-високи стойности от тези в Литва - (17 хил EUR – 32% от произведения продукт).

По относителен дял на добавената стойност от произведения продукт на един нает подреждането се води от Полша с 36%, следвана от Латвия – 35,1%. Българското производство е на 5-то място с 32,6%.

Предприятията от сектора в Република България представляват 6% от предприятията в ЕС, а заетостта е едва 4%, което потвърждава извода, че производството на безалкохолни напитки в България е по-раздробено от това в ЕС.

Териториалното разпределение на малките предприятия е в цялата страна, докато големите са съсредоточени в София, Пловдив и Смолян.

В сектора са заети малък процент от работещите в преработващата промишленост – около 1%. За Република България обаче, производството на безалкохолни напитки представлява около 3%. Повече от 1/3 от заетите в производството на напитки са в сектора за безалкохолни напитки.

В производството на напитки, заетите в Република България са около 3,8 % от заетите на ниво ЕС, като те произвеждат 0,65% от производствената стойности и 0,63% от добавената стойност на европейско ниво. Това означава, че производителността на труда, изразена като производствена стойност и като добавена стойност е около 5 пъти по-ниска от средното за ЕС.

Произведената продукция и добавената стойност на едно заето лице в сектора на безалкохолните напитки за България е около 4 пъти по-ниско от това в ЕС. Този факт може да има няколко причини:

1. По-ниски цени на реализация.

2. По-малко количество произведени продукти.

3. Различни маркетингови подходи при реализацията.

В сравнение със значимостта на българския бранш безалкохолни напитки спрямо всички напитки, може да се направи изводът, че в сектора безалкохолните напитки производителността на труда е по-висока в сравнение с другите подсектори – високо алкохолни напитки и вина.

Успоредно с това, обаче, в България относителният дял на новосъздадената стойност в произведения продукт е по-висока в сравнение с нивото на ЕС. Добавената стойност на един зает в България е 130% от средното за сектора за производство на напитки, което означава, че производството на безалкохолни напитки е по-печеливш бизнес в сравнение с другите подотрасли – производство на високо алкохолни напитки и вина.

През 2009 г. заетостта в сектор безалкохолни напитки намалява с 2,3%, за разлика от сектор напитки, които бележи спад с 6,2%. Намаляват и производствената стойност и добавената стойност за напитките съответно с 16,3% и 3%. Намалението при безалкохолните напитки е съответно за производствената стойност – 6,9% и 8,5%. Тези данни още веднъж показват сравнително по-доброто представяне на сектора безалкохолни напитки от всички напитки в страната.

ТАБЛИЦА 7 Относителен дял на сектор Безалкохолни напитки от сектор напитки и от преработваща промишленост през 2008. Източник: Евростат

Държава	Относителен дял на брой предприятия в БН от		Относителен дял на брой заети в БН от		Относителен дял на сектор напитки от преработващата	
	напитки	Преработваща промишленост	напитки	Преработваща промишленост	бр. предпр	бр. заети
ЕС- 27	21,89	0,20	32,75	0,48	0,90	1,46
Австрия	22,09	0,28	38,62	0,56	1,28	1,45
Белгия					0,91	1,80
България	40,77	0,87	37,23	0,99	2,15	2,67
Кипър	21,62	0,29	49,55	2,60	1,34	5,25
Дания	11,32	0,07			0,64	1,23
Естония	42,42	0,26	27,02	0,44	0,60	1,63
Финландия	30,68	0,11	5,43	0,05	0,37	0,99
Франция					1,29	
Германия	11,54	0,14	36,74	0,39	1,17	1,06
Унгария	37,32	1,60	38,85	0,76	4,29	1,95
Латвия	42,55	0,27	34,04	0,78	0,63	2,30
Литва	29,00	0,18	18,15	0,37	0,63	2,02
Люксембург	7,14	0,23			3,25	1,46
Холандия	10,90	0,04	20,31	0,23	0,36	1,11
Полша	56,90	0,26	49,92	0,65	0,46	1,31
Португалия	7,06	0,08			1,19	1,82
Румъния	50,57	0,77	45,31	1,03	1,53	2,27
Словакия	33,01	0,84	38,60	0,55	2,55	1,43
Словения	18,27	0,11	37,70	0,30	0,60	0,81
Испания	9,39	0,21	27,92	0,61	2,23	2,17
Швеция	29,55	0,07			0,24	0,78
Великобритания	25,24	0,18	31,69	0,52	0,72	1,64

През 2008 година броят предприятия в сектор безалкохолни напитки представлява около 41% от предприятията в сектор напитки за Република България и 0,8% от предприятията от преработващата промишленост. За ЕС тези числа са съответно 21% и 0,2%, което показва, че секторът безалкохолни напитки е с по-висока значимост за Република България, отколкото за ЕС. Наред с това обаче, в страни като Полша, Румъния, Словакия, Естония и др., броят на предприятията е със значително по-голяма тежест от сектора напитки, както и от преработващата промишленост. Прави впечатление, че в изброените страни са и едни от най-големите предприятия със среден брой заети. България по отношение на броя е около средното за ЕС.

2.1. ЗНАЧИМОСТ НА СЕКТОРА

ТАБЛИЦА 8 Основни икономически показатели за Сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“

Показател	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
I. Заети лица общо за страната	2177226	2267727	2380257	2466852	2404633	
Заети лица в ЕС хил. души	210794	214903	219048	221311	217448	216405
Заети лица (брой) преработваща	645154	663847	668709	654387	563607	500116
наети лица производство на напитки - брой	17409	18159	17375	16565	N.d.	N.d.
Заети лица (брой) производство на напитки	18 211	18 850	17 913	17055	16077	N.d.
Заети вкл. работещи собственици в БН	6 486	6 288	6 391	6357	6212	
Дял от всички заети в промишлеността (%)	2,82	2,84	2,68	2,61	2,85	0,00
Дял от заетите в България (%)	0,84	0,83	0,75	0,69	0,67	N.d.
Заети лица в сектор напитки ЕС брой	468900	460000	N.d.	479700	N.d.	N.d.
ЕС-27 – дял на заетите в сектора от всички заети (%)	0,22	0,21	N.d.	0,22	N.d.	N.d.
II. Произведена продукция (в млн.лева) преработвателна ЕС	5831295,8	6295299,9	6744188,5	6 537 379,14	N.d.	N.d.
Произведена продукция (в млн.лева) преработвателна BG	31510,38	38463,16	44434,70	49466,46	37209,86	N.d.
Подсектор Производство на напитки млн. Лв	1128,71	1227,28	1416,22	1749,29	1468,83	N.d.
Подсектор Безалк. напитки млн.лв	346,77	398,21	510,28	635,84	592,03	N.d.
Дял на Производство на напитки от Преработвателната промишленост	3,58	3,19	3,19	3,54	3,95	N.d.
Дял на производството на БН от Пр-во на напитки	30,72	32,45	36,03	36,35	40,31	N.d.
Произведена продукция на един зает (лева) за преработваща	48842	57940	66448	75592	66021	N.d.
Произведена продукция на един зает (лева) за производство на напитки	64835	67585	81509	105602	N.d.	N.d.
Произведена продукция на един зает (лева) за производство на безалкохолни напитки	53464	63328	79843	100022	95304	N.d.

Източник Евростат

Заетите в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ в България представляват около 1% от всички заети лица в България, и около 2,8% от заетите в промишлеността. Тези дялове се запазват относително постоянни, като в някои от годините на периода се увеличават, което е индикатор за повишаване на значимостта на заетостта в сектора (темповете намаление на заетите в сектора са по-бавни от тези в промишлеността и заетостта като цяло). Заетите в сектора непрекъснато намаляват от 2005 г. Като през 2009 г. Намалението е с 2% спрямо заетите през 2005 г. За периода най-значимото намаление е отчетено през 2006 г. от 3,1%

За период от 10 години 2000-2010 година заетите в сектор напитки намаляват с 2% към 2000 година, като през периода е имало и нарастване от 5% през 2006 година.

За периода 2005 – 2010 г. Произведената продукция от сектор безалкохолни напитки се увеличава с около 70%, а добавената стойност с около 57%. В отрасъл напитки увеличението на произведената продукция е 30%, а на добавената стойност – 62%. За същия период относителния дял на разходите за персонала се движат в интервала 61,7% до 67,6% от добавената стойност в сектор производство на безалкохолни напитки. В сектор напитки този относителен дял е около 45%.

Разходите за персонала през периода 2005-2009г. се увеличават с над 80%, докато заплатите се увеличават с повече от 100%.

Съществени инвестиции са направени през 2006-2007 година, като увеличението е с над 150%. Това съществено е повлияло на производителността на труда, изразена като добавена стойност на 1 наето лице, която нараства със 70% за периода. През 2005-2006 година направените инвестиции са основно за машини и съоръжения – повече от 80%, като този относителен дял спада до около 60% през 2007 и 2008. През 2009 относителния дял отново е висок – 83%.

Новозакупените машини и оборудване допринасят за оптимизиране на броя на заетите (намалява) като нараства сумата изразходвана за този тип инвестиции на един заети – от около 5000 през 2005г. на 11000 през 2007г. и отбелязва спад до 8000 лв/на 1 нает през 2009 г.

Заетост

Броят на заетите в сектор Производството на безалкохолни напитки е сравнително малък. Те представляват около 1% от заетите в Преработващата индустрия, като за последните три години този дял непрекъснато нараства. Същевременно броят на заетите както в преработващата промишленост, така и в секторите Напитки и Безалкохолни напитки непрекъснато намаляват. Темповете на намалението при Безалкохолните са по-забавени.

Сравнително същите са тенденциите в заетостта на жените и мъжете в сектора, като по-силно са изразени при мъжете – техният относителен дял нараства по-бързо в рамките на периода. Изводът, който се налага е, че при намаляването на персонала в повечето случаи е било за сметка на намаляването на жените. Това в значителна степен може да бъде обяснено с естеството на работа в предприятията за безалкохолни напитки.

ТАБЛИЦА 9 ЗАЕТИ ЛИЦА ПО ПОЛ В ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ, ПРОИЗВОДСТВО НА НАПИТКИ И ПРОИЗВОДСТВО НА БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ

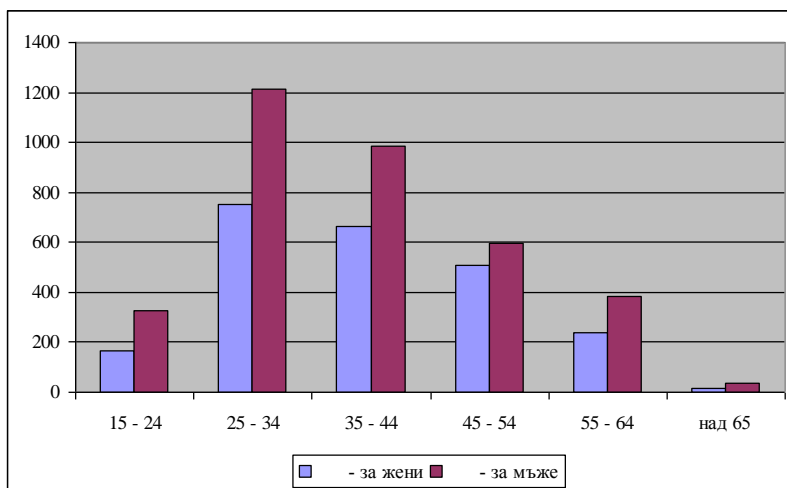
		2008	2009	2010
ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	общо	695265	614162	544690
	жени	368465	326164	287177
	мъже	326800	287998	257513
Производство на напитки	общо	19282	17618	16239
	жени	7989	7161	6445

		2008	2009	2010
	мъже	11293	10457	9794
Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води	общо	6759	6366	5871
	жени	2 768	2 570	2 335
	мъже	3 991	3 796	3 536
Относителен дял на "Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води" от преработваща промишленост	% от общо	0,97	1,04	1,08
	% от жени	0,75	0,79	0,81
	% от мъже	1,22	1,32	1,37
Относителен дял на "Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води" от Производство на напитки	% от общо	35,05	36,13	36,15
	% от жени	34,65	35,89	36,23
	% от мъже	35,34	36,30	36,10

Източник НОИ

Друг извод, който може да бъде направен, е че в раздел производство на напитки, делът на сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ се увеличава, което се дължи на по-бавните темпове на намаляване на заетите жени.

ФИГУРА 5 ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА НА ЗАЕТОСТТА 2010 г.



Източник НОИ

Разпределението на заетите по възраст е ясно изразено, като най- високата честота е във втората възрастова група – от 25 до 34 години и представлява 33,4% от всички заети. Следващата възрастова група е тази от 35 до 44 години, която представлява 28% от заетите. Двете групи заедно представляват над 60% от заетите, което показва, че секторът е привлекателен за по-младите. Средната възраст за 2010 г. е 38 г. и 8 месеца, която за последните 3 години се е увеличила с около 5 месеца. Прави впечатление, че в групата с най-висок относителен дял повече от 60% са мъже. Около същият процент са мъжете и в следващата група.

Може да се направи заключение, че в производството на безалкохолни напитки работят предимно мъже до 40 години.

Ниската средна възраст на заетите е наложително да се анализира в дълбочина, тъй като може да се предполага, че малка част от работещите остават дълго време в бранша. Тъй като средната възраст на наетите в икономиката е над 40 години, може да се твърди, че е налице

текучество на заетите в по-ниските възрастови групи. На този етап няма достатъчно налична информация как това се отразява на компетенциите на работната сила, което може да бъде една от посоките на задълбочаване на анализа.

Приходи от продажби, производство и продажби по количество и стойност.

Представителната организация на фирмите от сектора е Асоциацията на производителите на безалкохолни напитки в България. В нея членуват както предприятия, произвеждащи безалкохолни напитки и класифицирани като икономическа дейност 1107 съгласно КИД 2008, така и предприятия, които произвеждат плодови сокове, нектари и различни изделия, които се използват в производството – PET бутилки, пресформи, суровини за хранителната и питейната индустрия и др.

Асоциацията на производителите на безалкохолни напитки, независимо от НСИ събира данни за производството, вноса, износа и потреблението на продуктите на сектора.

През 2010 г. са продадени 1581 млн. литра безалкохолни напитки по данни на Асоциацията, което е със 128 млн литра под постигнатото от 2009 г. Намалението е при почти всички групи безалкохолни напитки. Изключение правят категориите студен чай и прахообразни.

Въпреки намалението, безалкохолните напитки представляват около 62% от продажбите на напитки.

Лидер в продажбите е бутилираната минерална вода с дял от около 30%. Въпреки високия относителен дял, минералните води намаляват като абсолютен обем на консумация на едно лице.

ТАБЛИЦА 10 Стойност на продажбите на безалкохолни напитки по видове продукти в ЕС 27 – хил. EUR

Стойност на произведеното в ЕС - хил. EUR	PRODCOM Code	2005	2006	2007	2008	2009
Минерални и газирани води неподсладени нито ароматизирани		10175891	10665497	10838565	10288293	9858076
Минерални и газирани води неподсладени	11071130	9311717	9702615	9877082	9391774	9044428
Неподсладени и негазирани води	11071150	864175	962882	961482	896519	813648
Други безалкохолни напитки		26762394	29196647	30150000	32550030	31082856
Води със захар и подсладители	11071930	15574808	17200000	18000000	17983478	17029852
Безалкохолни напитки несъдържащи млечни мазнини	11071950	9885150	10496647	10950000	13396551	12903004
Безалкохолни напитки съдържащи млечни мазнини	11071970	1302436	1500000	1200000	1170000	1100000

Източник Евростат – производство и продажби от индустрията – продукти по икономически дейности – ПРОДКОМ

За ЕС 27 динамиката в стойността на продажбите на минералните и газирани неподсладени и неароматизирани води за периода 2005-2009 показва пик през 2007г., спрямо 2005г., когато достигат ръст от 6,5%. Това увеличение се дължи изключително на ръста на стойността на продажбите на минералните и газирани води, който е 6,1%, но този продукт има

относителен дял над 90%. Ръстът на неподсладените и негазирани води е значително по-голям, но той не се отразява значително на общия ръст поради ниското му тегло.

В групата на безалкохолните напитки ръстът е най-висок през 2008 г. (при база 2005 г.) – над 20%, което се дължи на високия ръст на безалкохолните напитки, които бележат ръст над 35% и същевременно представляват 36% от стойността на продажбите. Висок се запазва и ръста през 2009 – около 17% спрямо 2005, но е спад към предходната. Отново причината е спада в към предходната година на безалкохолните напитки.

Безалкохолните напитки, съдържащи млечни мазнини имат около 4-5% относителен дял и не влияят съществено на общите тенденции. Освен това, тези напитки не са представени на нашия пазар (или поне няма информация за това).

ТАБЛИЦА 11 Стойност на продажбите на безалкохолни напитки по видове продукти в България – хил. EUR

Стойност на произведеното - БГ хил. EUR	PRODCOM Code	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Минерални и газирани води неподсладени нито ароматизирани		33459	47884	61743	75890	72405	72242
Минерални и газирани води неподсладени	11071130	30112	40123	53339	64196	62087	N.d.
Неподсладени и негазирани води	11071150	3347	7761	8404	11693	10318	N.d.
Други безалкохолни напитки		108764	124799	155841	186486	175366	186483
Води със захар и подсладители	11071930	106298	123530	154312	183180	172114	N.d.
Безалкохолни напитки несъдържащи млечни мазнини	11071950	2467	1269	1529	3306	3251	N.d.
Безалкохолни напитки съдържащи млечни мазнини	11071970	N.d.	N.d.	N.d.	N.d.	N.d.	N.d.

Източник Евростат – производство и продажби от индустрията – продукти по икономически дейности – ПРОДКОМ

Стойността на продажбите на безалкохолни напитки през 2005 г. в България представляват около 0,5% от продажбите в ЕС, като относителния дял расте до 1% през 2009 г., което в известна степен се дължи на увеличаването на цените в страната.

Минералнит, неподсладените и негазираните води представляват около 23% от стойността на продажбите на безалкохолни напитки в България през 2005 год. И нарастват до 29,2% през 2009 г. и 28% през 2010 г. През 2008 г. те се увеличават повече от два пъти (226%) спрямо нивото от 2005 г., което се дължи основно на увеличението на стойността на продажбите на неподсладените и негазирани води.

Минералните и газирани неподсладени води бележат най - висок ръст през 2008г., когато достигат ръст към 2005г. от 114%. За наблюдавания период стойността на продажбите на тази продуктова група се увеличава повече от три пъти и запазва тенденцията през 2008г. и 2009 година. Въпреки този значителен ръст, в България се реализира около 0,3% от продажбите в ЕС през 2005г., като този относителен дял нараства на 0,7% през 2009 г.

Увеличението на стойността на продажбите при неподсладените и негазирани води за наблюдавания период е над 3 пъти, но при тях стойностите са значително по-ниски от тези на минералните води. Неподсладените и негазирани води представляват около 0,8% от продажбите в ЕС за 2005 г., като този процент нараства до 1,3% през 2009 г.

Увеличението при безалкохолните напитки (води със захар и подсладители и безалкохолни напитки) е най-значимо през 2008 г., спрямо 2005 г. (171,5%) с лек спад през 2009 г. (161,2%) и отново 171,5% през 2010 г. Тази група представлява по-голямата част от продажбите на безалкохолни напитки – 76,5%, поради което те имат по-голямо влияние върху темповете на нарастване на стойността на продажбите на сектора.

В България не са представени безалкохолните напитки, които съдържат млечни мазнини.

ТАБЛИЦА 12 Количество на продажбите в ЕС - 27 безалкохолни напитки и минерални води – хил. литри

Групи стоки	PRODCOM Code	2005	2006	2007	2008	2009
Минерални и газирани води неподсладени нито ароматизирани		51312838	57372748	61258798	52023359	51876396
Минерални и газирани води неподсладени	11071130	43444343	49644479	54000000	45000000	45000000
Неподсладени и негазирани води	11071150	7868495	7728269	7258798	7023359	6876396
Други безалкохолни напитки		48297128	51178647	51136999	70417612	66105669
Води със захар и подсладители	11071930	32298107	35000000	34600000	35293475	35041754
Безалкохолни напитки несъдържащи млечни мазнини	11071950	14626464	14894641	15213400	34004136	30000000
Безалкохолни напитки съдържащи млечни мазнини	11071970	1372552	1284005	1323599	1120000	1063915

Източник Евростат – производство и продажби от индустрията – продукти по икономически дейности – ПРОДКОМ

Количествата на продажбите на минерални води в ЕС от 2005г. нараства до 2008г. до нивото от 61259 млрд литра, като след този пик непрекъснато намалява до 51876 млрд литра.

В продуктовата група по-голямо увеличение има при минералните и газирани неподсладени води, които за периода бележат връх в продажбите през 2007 година от около 24% над реализираното през 2005г. След това продажбите намаляват и през 2008г. и 2009г. имат ръст от 3,5% спрямо нивата от 2005г. При неподсладените и негазирани води през периода 2005-2009г. продажбите непрекъснато намаляват, като това намаление е най-незначимо през 2006г. – около 1,8%. През останалите години на периода намалението е над 10%.

Другите безалкохолни напитки – със захар и подсладители, несъдържащи млечни мазнини и съдържащи млечни мазнини бележат ръст в продажбите, като увеличението е на-голяма през 2008 -45% над продажбите от 2005 г. След пика продажбите намаляват с 10% през 2009 г. Увеличението на тази група се дължи главно на значителното увеличение на продажбите на напитки, несъдържащи млечни мазнини – повече от 132% увеличение през 2008 спрямо нивата от 2005 г. През 2009 г. нивата отново са високи – увеличение с повече от 105% спрямо нивата от 2005г., но намаление с около 27% спрямо 2008 година. Водите със захар и подсладители се движат в интервала 7-9% увеличение спрямо нивата от 2005 г.,и увеличението е относително постоянно.

ТАБЛИЦА 13 Количество на продажбите в България безалкохолни напитки и минерални води – хил. литри

количество на произведеното - БГ хил. Литри	PRODCOM Code	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Минерални и газирани води неподсладени нито ароматизирани		363399	403259	511539	523188	476717	489524
Минерални и газирани води неподсладени	11071130	328650	333613	434917	424856	378235	N.d.
Неподсладени и негазирани води	11071150	34749	69646	76622	98332	98482	N.d.
Други безалкохолни напитки		355900	355830	397702	529897	518264	485007
Води със захар и подсладители	11071930	349026	349306	390952	512406	503151	N.d.
Безалкохолни напитки несъдържащи млечни мазнини	11071950	6874	6524	6750	17490	15113	N.d.

Изт.: Евростат – производство и продажби от индустрията – продукти по икономически дейности – ПРОДКОМ

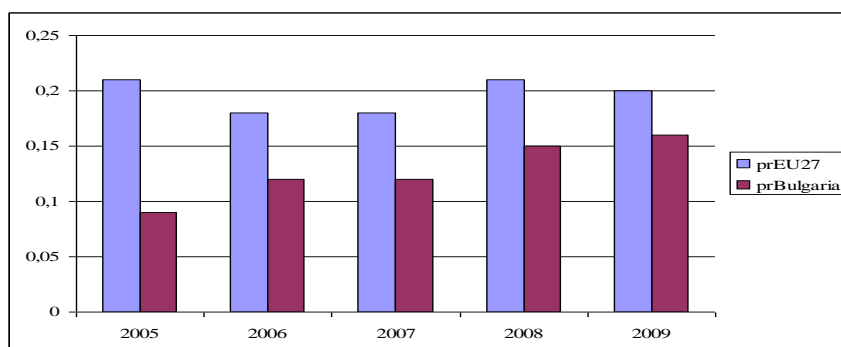
Произведените количества безалкохолни напитки в България бележат значително увеличение през 2008 година спрямо 2005 година от 46,4%. През 2009 г. и 2010 година количествата намаляват и тяхно процентно изражение е 38% през 2009г. към 2005г. и 35% за 2010 г.

ТАБЛИЦА 14 Единични цени на безалкохолни напитки и минерални води – EUR/литър

единични цени на произведеното -ЕС и БГ EUR/литър	PRODCOM Code	2005		2006		2007		2008		2009		2010	
		ЕС	БГ	ЕС	БГ	ЕС	БГ	0,20	БГ	ЕС	БГ	ЕС	БГ
Минерални и газирани води неподсладени нито ароматизирани		0,20	0,09	0,19	0,12	0,18	0,12	0,21	0,15	0,19	0,15	-	0,15
Минерални и газирани води неподсладени	11071130	0,21	0,09	0,20	0,12	0,18	0,12	0,13	0,15	0,20	0,16	-	-
Неподсладени и негазирани води	11071150	0,11	0,10	0,12	0,11	0,13	0,11	0,46	0,12	0,12	0,10	-	-
Други безалкохолни напитки		0,55	0,31	0,57	0,35	0,59	0,39	0,46	0,35	0,47	0,34	-	0,38
Води със захар и подсладители	11071930	0,48	0,30	0,49	0,35	0,52	0,39	0,51	0,36	0,49	0,00	-	-
Безалкохолни напитки несъдържащи млечни мазнини	11071950	0,68	0,36	0,70	0,19	0,72	0,23	0,39	0,19	0,43	0,00	-	-

Изт.: Евростат – производство и продажби от индустрията – продукти по икономически дейности – ПРОДКОМ

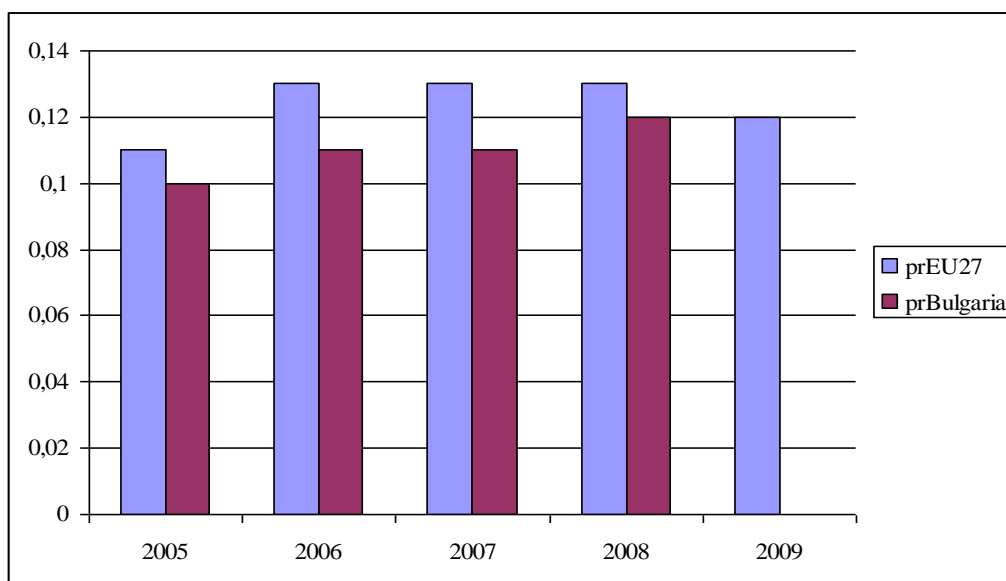
ФИГУРА 6 Цени в EUR на литър на минерални води



Изт.: Евростат – производство и продажби от индустрията – продукти по икономически дейности - ПРОДКОМ

Цените на минералните води в Република България имат ясно изразена тенденция на растеж през наблюдавания период. Освен това се вижда, че те постепенно се приближават към цените в ЕС.

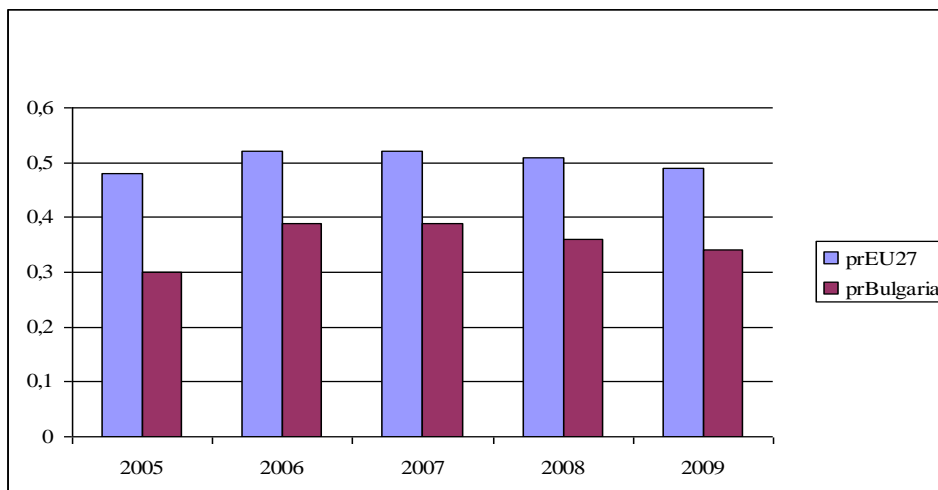
ФИГУРА 7 Цени в EUR на литър на неподсладени и негазирани води



Изт.: Евростат – производство и продажби от индустрията – продукти по икономически дейности - ПРОДКОМ

Динамиката на цените на неподсладените и негазирани води, трапезни и изворни, се движи в посока на приближаване към нивата на ЕС.

ФИГУРА 8 Цени в EUR на литър на води със захар и подсладители

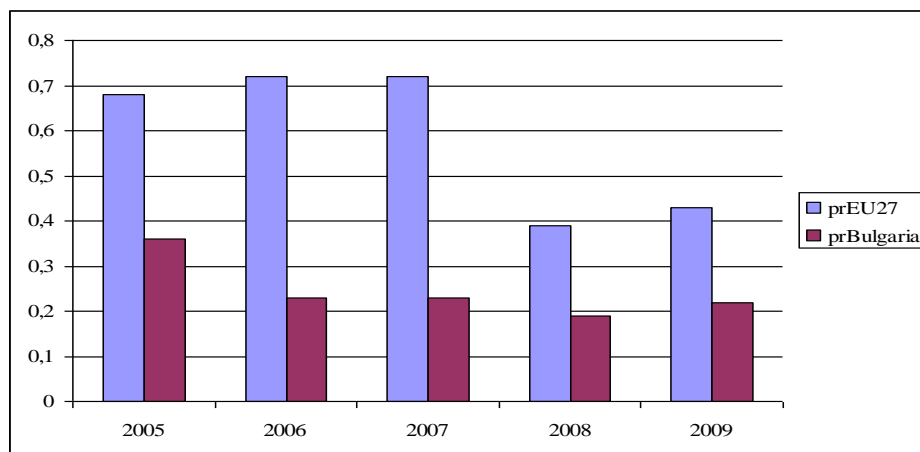


Изт.: Евростат – производство и продажби от индустрията – продукти по икономически дейности - ПРОДКОМ

Цените на водите с подсладители са сравнително по-ниски от тези в ЕС и се запазва относително постоянно съотношението между тях.

Цените на безалкохолните напитки на ниво ЕС 27 бележат един значителен спад през 2008 г., като този спад, макар и в много по-малка степен е характерен и за българското производство. В следващите години цените на този тип асортимент бележат ръст. Обект на бъдещо по-задълбочено проучване може да бъдат причините за този ценови спад – изясняване дали те се дължат на проблеми с отчитането и промяната на номенклатурите, с фактически спад на разходите или с реализацията на готовия продукт.

ФИГУРА 9 ЦЕНИ НА БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ (НЕСЪДЪРЖАЩИ МЛЕЧНИ МАЗНИНИ) В EUR ЗА ЛИТЪР



С най-висок относителен дял на вида безалкохолни напитки от тези на ЕС са неподсладените и негазирани води. Това е един сравнително нов асортимент, който се разработва в последните години и стартира от 0,44% през 2005г., за да достигне до 1,4% през 2008г. Това увеличение на дела се дължи основно на факта, че на европейско ниво производството на този тип напитки е намаляло с 800 млн л. националното производство на този тип води, обаче се увеличава значително – от 35 млн. л на 98 млн. л. Това се дължи в голяма степен на преориентирането на потребителите в България към натуралните води.

Другата група продукти, която бележи значителни промени е групата на водите със захар и подсладители. Увеличението на дела на българското производство е с около 0,5%, което на база на 35 млрд. л. годишно производство е значително количество. В абсолютни данни производството на този продукт е увеличено с около 200 млн. л, спрямо произведеното през 2005 г., което е 44% прираст.

При безалкохолните напитки се наблюдава увеличение на производството – повече от 2 пъти на постигнатото през 2005 г., което е предхождано от спад през 2006-2007 г. Най- висок темп е постигнат през 2008г. – 254%. Прави впечатление, че тенденцията в произведените количества в България следва тенденцията обща за ЕС 27 - двойно увеличение на производството през 2008 и 2009 към 2005 г.

В стойностно изражение тенденциите са по-различни. Ръстовете на производството са значително по-ниски, като за минералните води и неподсладените води, те бележат намаление съответно с 3% и 6% спрямо 2005 г. За 2006г. и 2007г. за тези два вида продукта, стойностите на произведеното се увеличава към 2005 г. съответно с 4 и 6%.

2.2. ИКОНОМИЧЕСКА СТРУКТУРА НА СЕКТОРА

Основните участници на пазара в сектор безалкохолни напитки са производителите, дистрибуторите и търговците на дребно.

Производителите на безалкохолни напитки от своя страна в значителна степен са в пряка зависимост от доставчиците на различни суровини и допълнителни материали – въздух, кислород, (за натурална минерална вода) въглероден диоксид (за производството на газирани напитки), плодови концентрати, аромати, сиропи, йоннообменни смоли, както и всички необходими материали за дозиране и опаковка на продукта – PET бутилки, капачки, етикети, термосвиваемо фолио, палети и стреч фолио.

Основните дейности при производството³ са свързани с производството на основния продукт – минерална вода, газирани води, безалкохолни напитки - и бутилиране и затваряне, инспектиране, етикетиране, маркиране, стековане, палетизиране, контролно съхранение и експедиция.

Според различните видове напитки, производството има различни етапи и операции, свързани със спецификата на продукта – добив, филтриране, смесване, охлаждане и др.

Спецификата на произвеждания продукт изисква и особени условия за всички операции и дейности. За производството на безалкохолни напитки е задължително прилагането на изискванията на система за управление на безопасността на храните или система за анализ на опасностите и критични контролни точки – HACCP – съгласно Закона за храните. За производителите HACCP има най-сериозни изисквания - с постоянен контрол на местата и процедурите, където има предпоставки за допускане на опасности. Наред с изискванията за изпълнението на операциите и дейностите, чрез системата се налагат и изисквания за оборудването и обучението на персонала за изпълняване на задълженията си.

Наред с основните дейности, системата за контрол на критичните точки се отнася и за спомагателните – бутилиране и използване на PET бутилки или от етап пресформи – доставка на пресформи, издуване, охлаждане и изплакване.

За доброто пазарно представяне на сектора е и развитието на собствена дистрибуторска мрежа или използване на външна такава. Голяма част от големите предприятия производители от сектора развиват своя собствена дистрибуторска мрежа – "Кока-кола", "ХБК България" АД, "Девин" АД, "Нова Трейд" ЕООД, БК "Горна баня" ООД и др.

Търговската мрежа на дребно е третият и един от най-важните ключови сектори от реализацията на продукцията на сектор безалкохолни напитки.

Продажбите на дребно се осъществяват както в големите хипер маркети, така и в малките квартални магазини. Основната част от реализацията е в големите хипермаркети. По данни на АПБН, един от съществените проблеми, с които се сблъскват производителите са свързани с натиска на хипермаркетите за промоционални цени и високи отстъпки.

Схемата на производствения процес на безалкохолни напитки най-общо може да бъде представена по начина, посочен на фигурата на следващата страница.

На входа на производствения процес са основните суровини и допълнителните материали.

Според вида на продукта, който се произвежда в предприятието основните суровини са минерални води, изворни води, плодови аромати, сиропи, аромати, оцветители, консерванти.

При производството на минерална газирана вода процесите започват с нейното добиване, транспортиране, филтриране, съхранение и охлаждане. Към охладената вода се добавя въглероден диоксид, който е преминал процес на приемане и съхранение на площадката на предприятието.

След прибавяне на въглеродния диоксид към охладената минерална вода, следват процеси на сатуриране на въглеродния диоксид във водата и успокояване на сместа.

Успокоената смес е готова да бъде бутилирана. Пресформите за PET бутилки са приети от доставчика, съхранени на площадката се подават към инсталацията за издуване, охлаждане и изплакване. Така подготвените бутилки са готови за пълнене и затваряне с капачки, преминали през съобразени с хигиенните изисквания, съхранение и обработка. Затворените бутилки се инспектират, етикетираат, маркират и се отвеждат за стековане с термосвиваемо фолио, след което се палетизират на палети със стреч фолио.

³ www.bulgariandrinks.com

ФИГУРА 10 СХЕМА НА ФУНКЦИОНИРАНЕ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА В СЕКТОР „ПРОИЗВОДСТВО НА БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ, МИНЕРАЛНИ И ДРУГИ БУТИЛИРАНИ ВОДИ“



Палетизираните продукти се съхраняват в подходящи складови помещения и се експедират към дистрибуторите и търговците на дребно.

За отделните видове производства съществуват специфики, които могат да бъдат разгледани в следващите разработки.

ТАБЛИЦА 15 Брой на предприятията и персонала в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“. Източник: Евростат

Сектор/подсектор по КИД2008 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Напитки					
Предприятия	844	824	696	650	735
Заети лица	17409	18159	17375	15589	15563
Безалкохолни напитки и минерални води					
Предприятия	444	376	336	265	
Заети лица	6069	6033	6166	6190	6069
Относителен дял на Безалкохолни напитки и минерални води от напитки					
Предприятия	52,61	45,63	48,28	40,77	0,00
Заети лица	34,86	33,22	35,49	39,71	39,00

Броят на предприятията от сектора намалява непрекъснато за периода 2005-2009 г. средно с 2,3% годишно и за целия период намалението е 44%. 179 предприятия са излезли от сектора. За разлика от броя на предприятията, броят на зетите се запазва относително постоянен, дори

с леко увеличение от 2% през 2008г. спрямо 2005 г. Очевидно в този период се осъществява удряване на сектора, като през 2009 г. броят на зетите е същият както през 2005г., като същевременно броят на предприятията е намалял със 179. За този период средният брой наети на една фирма нараства от 13 на 23.

ТАБЛИЦА 16 ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ И ИНВЕСТИЦИИ В МАТЕРИАЛНИ АКТИВИ В СЕКТОРИТЕ НАПИТКИ И БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ – МЛН. EUR. ИЗТОЧНИК: ЕВРОСТАТ

Сектор/подсектор по КИД2008 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Добавена стойност					
Напитки	127	133,3	171,6	212,1	205,7
Безалкохолни напитки и минерални води	61,7	61,5	82,7	106	97
инвестиции в материални активи					
Напитки	74,1	106,2	145,3	123,5	74,3
Безалкохолни напитки и минерални води	19,3	40,7	53,4	43,7	29,4
Относителен дял на безалкохолните напитки					
Добавена стойност	48,58	46,14	48,19	49,98	47,16
инвестиции в материални активи	26,05	38,32	36,75	35,38	39,57

В сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ работят предимно малки предприятия. Относителният дял на предприятията от сектора намалява непрекъснато от общия брой предприятия в сектор напитки.

За десетгодишен период потреблението, както и производството на безалкохолни напитки бележи пик през 2008 година, докато потреблението на алкохолни напитки е с забележимо по-малки ръстове. След пика, следва спад, който определено е свързан с настъпилата криза и свиване на потреблението.

2.3. ВНОС, ИЗНОС И ТЪРГОВСКИ БАЛАНС

С развитието на сектора на „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“, външнотърговският обмен нараства със значителни темпове, като в количествено изражение е в полза на износа, докато в стойностно отношение е обратното.

Така например, износът на бутилираната вода по данни на АПБНБ нараства повече от 1,5 пъти за периода 2004 – 2010 г., а вносът нараства повече от 3 пъти.

ТАБЛИЦА 17 Производство внос, износ, потребление на безалкохолни напитки 1990, 2004 2010 г. в МЛН. ЛИТРИ

ВИД НАПИТКИ	1990	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Бутилирана вода								
Производство	70,9	424,9	510,8	623,6	722	807,4	760,2	697,9
Внос		0,5	0,5	0,6	0,7	0,8	1	1,2
Износ	0,2	6,2	3,5	2,4	2,8	4,6	7,9	10,4
търговски баланс	0,2	5,7	3	1,8	2,1	3,8	6,9	9,2
Консумация	70,7	419,2	507,8	621,8	719,9	803,6	753,3	688,7
Газирани напитки								
Производство	616,3	463,3	491	541,1	686	760,3	698,8	625,6
Внос		0,2	0,1	0,2	0,5	0,7	0,7	0,5
Износ		1,2	0,3	3,8	38,4	45,8	38,4	8,7
търговски баланс	0	1	0,2	3,6	37,9	45,1	37,7	8,2
Консумация	616,3	462,3	490,9	537,5	648,1	715,2	661,1	617,4

ВИД НАПИТКИ	1990	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Сокове и нектари								
Производство	69,1	61,5	67	71,6	82,2	99,7	90,7	60,5
Внос	1	6,5	6,9	7,1	7,8	9,2	10,4	14,4
Износ	50,6	5,2	6,3	4,6	4,8	10,5	11,8	2,6
търговски баланс	49,6	-1,3	-0,6	-2,5	-3	1,3	1,4	-11,8
Консумация	19,5	62,8	67,6	74,1	85,2	98,4	89,3	76,8
Негазирани напитки и разреждащи се								
Производство	70,3	317,6	335,5	393,7	481,9	495,8	342,2	260,6
Внос		11,9	8,5	6,7	6,4	8,1	8,7	9,8
Износ	9,4	215	211,6	243,8	308,2	321,4	182,4	109,9
търговски баланс	9,4	203,1	203,1	237,1	301,8	313,3	173,7	100,1
Консумация	60,9	114,5	132,4	156,6	180,1	182,5	169,2	160,5
Студен чай								
Производство		2,5	6,9	7,2	7,5	10,4	5,8	12,2
Внос		0,8	0,8	2,5	7,2	11,5	16,8	19,6
Износ				0,2	0,5	0,8	0,3	5,6
търговски баланс	0	-0,8	-0,8	-2,3	-6,7	-10,7	-16,5	-14
Консумация		3,3	7,7	9,5	14,2	21,1	22,3	26,2
Спортни и енергийни напитки								
Производство		2,5	3,3	5,2	9,9	14	10,2	5,4
Внос		1,5	1,7	2,4	3,1	5,8	6,5	6,8
Износ		1,1	1,4	1,8	2,4	3,1	2,2	0,6
търговски баланс	0	-0,4	-0,3	-0,6	-0,7	-2,7	-4,3	-6,2
Консумация		2,9	3,6	5,9	10,6	16,7	14,5	11,6
Всичко напитки без плодови сокове и нектари и студен чай								
Производство	757,5	1208,3	1340,6	1563,6	1899,8	2077,5	1811,4	1589,5
Внос	0	14,1	10,8	9,9	10,7	15,4	16,9	18,3
Износ	9,6	223,5	216,8	251,8	351,8	374,9	230,9	129,6
търговски баланс	9,6	209,4	206	241,9	341,1	359,5	214	111,3
Консумация	747,9	998,9	1134,7	1321,8	1558,7	1718	1598,1	1478,2

Източник: АПНБ 2011. По някои показатели данните на Асоциацията и НСИ се различават, което в някаква степен може да се дължи на обхвата както на продуктите, така и на предприятията. В стойностно изражение, вносът на цялата група на безалкохолните напитки бележи значителен ръст – повече от 4 пъти увеличение спрямо 2005 г.

ТАБЛИЦА 18 Внос на стоки (услуги) в млн. лева от сектор „Безалкохолни напитки“.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ОБЩО	16450,9	18796,6	22725,8	28687,6	36142,4	42756,9	49079,9	33005,4	37639,5
Храни и живи животни	744,7	824,1	1007,2	1125,0	1412,8	1944,4	2645,7	2625,3	2857,4
Напитки и тютюн	100,7	79,9	113,5	99,0	133,8	352,9	475,0	476,0	495,3
Безалкохолни	2,0	4,0	6,5	8,4	12,5	26,2	36,7	32,5	34,1

Източник: НСИ, Евростат⁴

⁴ Тъй като данните в Евростат са дадени в EUR, за целите на анализа са преобразувани в лева по курс 1,95583 лева/EUR. Вносът за посочения период се увеличава 17 пъти през 2010г. към 2002г. и 4 пъти към 2005 година. Това увеличение е по-ниско от увеличението на групата Напитки и тютюн, което показва, че вносът на безалкохолните напитки расте с по-ниски темпове от тези на другите напитки и тютюна.

ТАБЛИЦА 19 ТЕМП НА ВНОСА (ОТ МЛН. ЛВ) НА СТОКИ 2005=100 ОТ СЕКТОР „БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ“

	2006	2007	2008	2009	2010
ОБЩО	125,99	149,05	171,09	115,05	131,21
Храни и живи животни	125,58	172,83	235,17	233,36	253,99
Напитки и тютюн	135,15	356,47	479,81	480,82	500,32
Безалкохолни напитки	149,5	312,5	438,1	387,0	406,9

Източник: НСИ, Евростат

В началото на изследвания период, вносът безалкохолни напитки нараства девет пъти, което се дължи основно на внос на подсладени напитки – води със захар и подсладители и безалкохолни напитки несъдържащи млечни мазнини.

ТАБЛИЦА 20 ВНОСЕНИ СТОКИ – ЛИТРИ . ИЗТОЧНИК: НСИ, ЕВРОСТАТ

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Минерални и газирани води неподсладени	77300	1 56300	1 45200	2 22700	2 14000	2 28700
Неподсладени и негазирани води	29100	4300	0	0	0	78300
Води със захар и подсладители	28 64200	63 27800	119 87900	295 95800	267 56000	252 32400
Безалкохолни напитки несъдържащи млечни мазнини	2 290 800	48 56900	143 22700	130 30400	155 15200	18 604 200

ТАБЛИЦА 21 ТЕМП НА ВНОСА (ОТ ЛИТРИ) НА СТОКИ 2005=100 ОТ СЕКТОР „БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ“

	2006	2007	2008	2009	2010
Минерални и газирани води неподсладени	202,2	187,8	288,1	276,8	295,9
Неподсладени и негазирани води	14,8	0,0	0,0	0,0	269,1
Води със захар и подсладители	220,9	418,5	1033,3	934,2	881,0
Безалкохолни напитки несъдържащи млечни мазнини	212,0	625,2	568,8	677,3	812,1

Нарастването на количествата е значително по-интензивно от нарастванията на стойностите на вноса, което показва по-ниски цени на всички типове безалкохолни напитки. Това е най-силно изразено при подсладените напитки

ТАБЛИЦА 22 ИЗНОС НА СТОКИ (УСЛУГИ) В МЛН.ЛЕВА ОТ СЕКТОР БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ОБЩО	11857,9	13041,9	15617,1	18514,6	23493,2	26426,9	29736,4	22881,6	30435,0
Храни и живи животни	982,7	868,7	1056,0	1258,0	1340,5	1475,9	2424,2	2373,9	3261,2
Напитки и тютюн	275,3	273,2	366,6	352,7	355,0	478,5	584,1	584,1	679,1
Безалкохолни напитки	N.d.	N.d.	N.d.	2,12	3,31	6,82	12,53	9,12	12,14

Източник: За общо, храни,, напитки и тютюн източник НСИ, за Безалкохолни напитки – Евростат, като от EUR са превърнати в лв по курс 1,95583

ТАБЛИЦА 23 ТЕМП НА ИЗНОСА 2002=100, ЗА БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ ТЕМПА Е ПРИ 2005=100

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ОБЩО	109,98	131,70	156,14	198,12	222,86	250,77	192,97	256,66
Храни и живи животни	88,40	107,46	128,01	136,41	150,19	246,69	241,57	331,86
Напитки и тютюн	99,24	133,16	128,11	128,95	173,81	212,17	212,17	246,68
Безалкохолни напитки	N.d.	N.d.	100	155,8	320,8	590,1	429,4	571,7

За общо храни,, напитки и тютюн източник НСИ, за Безалкохолни напитки – Евростат, като от EUR са превърнати в лв по курс 1,95583

Износът на безалкохолни напитки обхваща всички страни – ЕС, Азия, Африка. За да се прецизира анализът е подходящо да се събере информация за отделните продукти по направления.

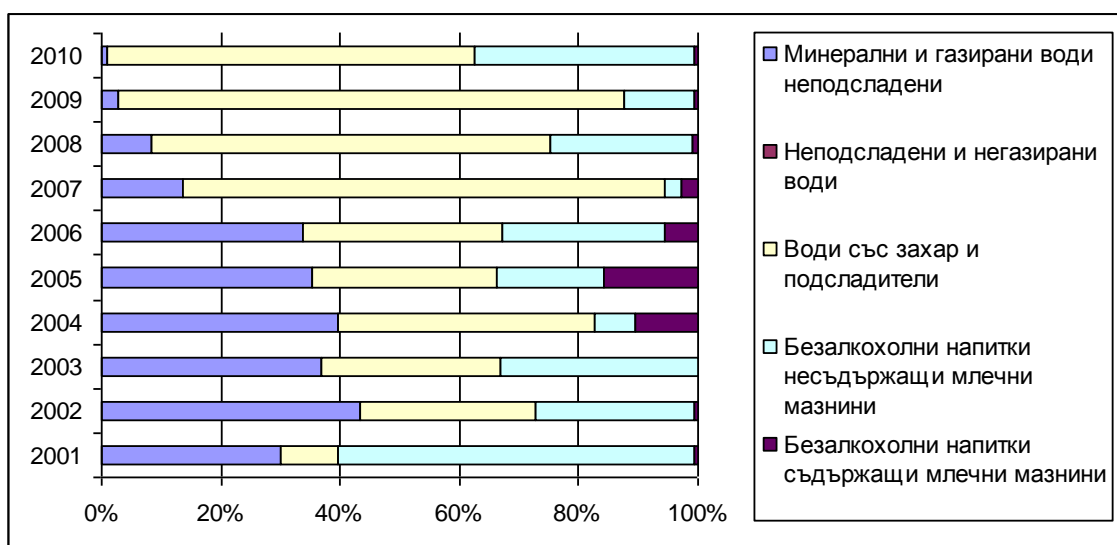
От таблиците се вижда, че износьт на продукцията на сектора е с нисък относителен дял от износа на отрасъл Напитки и тютюн. Напитки и тютюн е един традиционно силен в износа сектор и може да се твърди, че износьт на безалкохолни напитки е наистина с нисък относителен дял в сравнение с този на вина и тютюни.

Въпреки че е малък като абсолютен обем, за периода 2005 – 2009г., износьт на безалкохолни напитки нараства пет пъти в стойностно изражение.

Количествата изнесени продукти обаче нарастват над 9 пъти – най-силно е изразено нарастването на води, вкл минерални газирани и подсладени за Румъния и Франция.

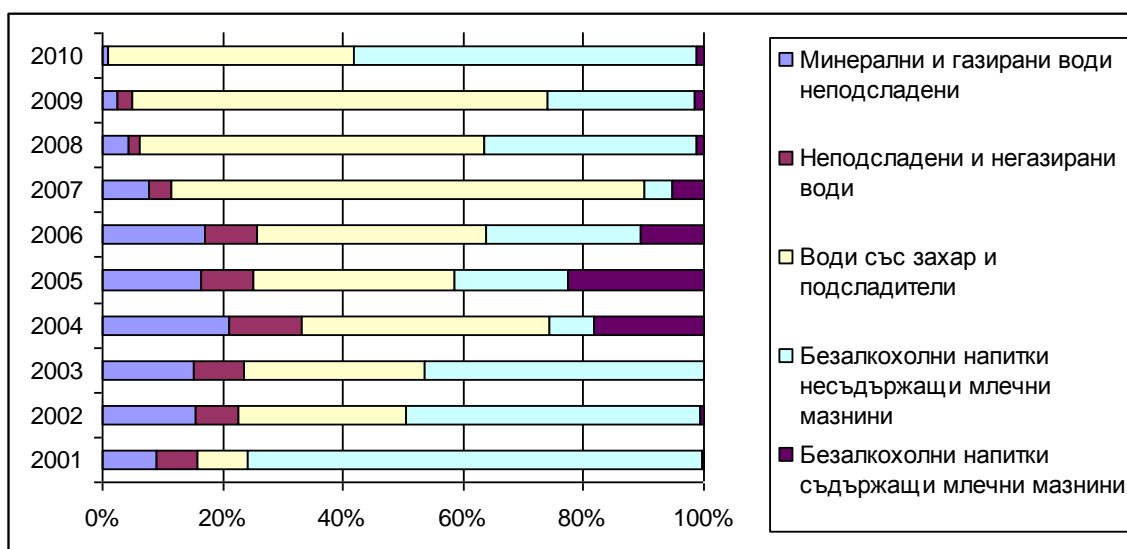
Същественото различие между темповете на количествата и стойностите дава повод да се направи извода, че за периода 2005-2010 година значително са намалели равнищата на цените на продуктите, както и промяна на структурата на износа в полза на продуктите от ниските ценови нива.

ФИГУРА 11 СТРУКТУРА НА НА ИЗНОСА (ХИЛ.ЛИТРИ)



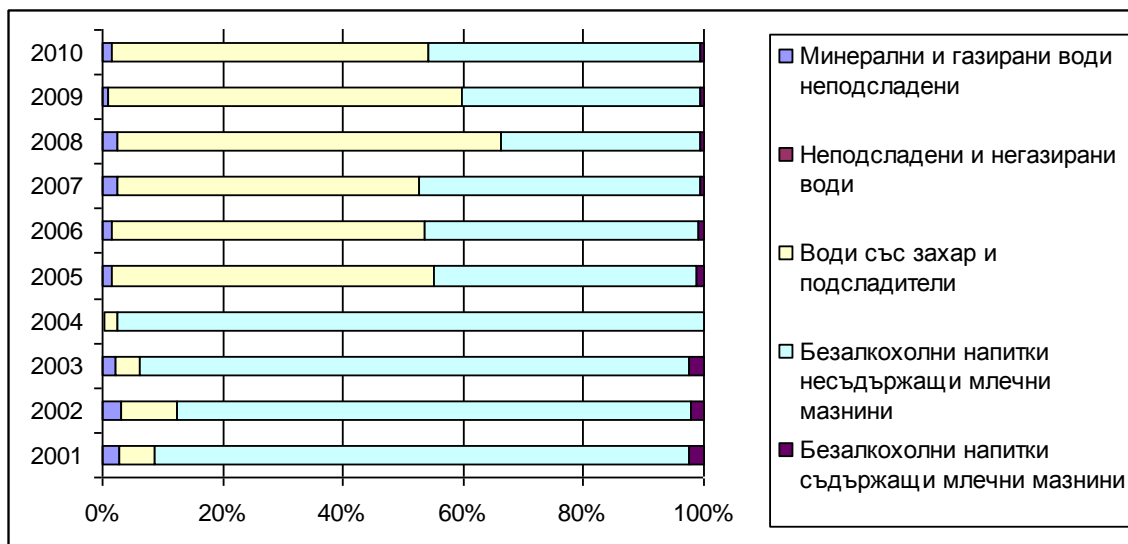
Източник Евростат

ФИГУРА 12 СТРУКТУРА НА СТОЙНОСТТА НА ИЗНОСА (ХИЛ. EUR)



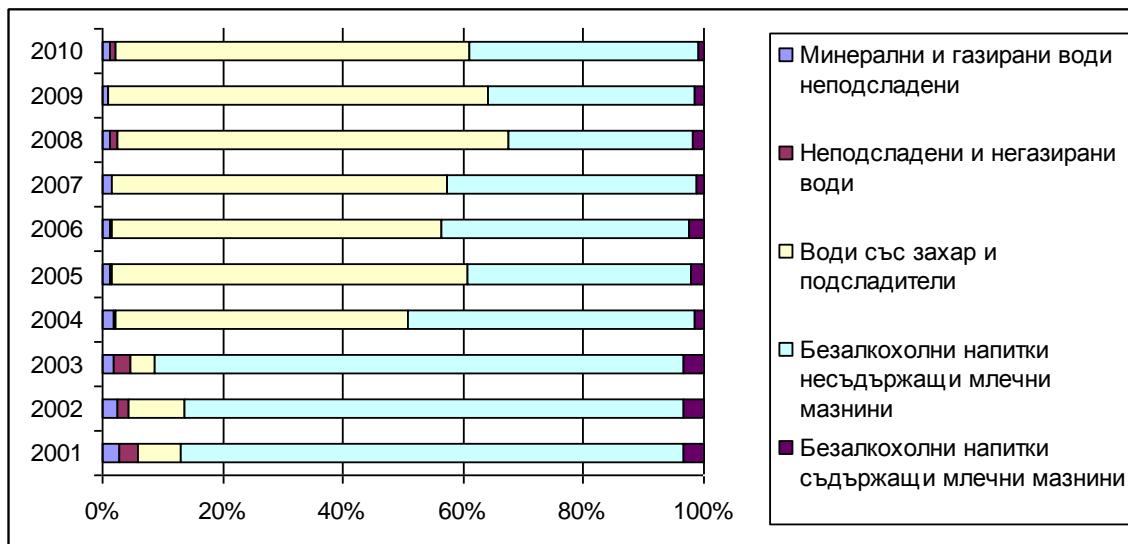
Източник Евростат

ФИГУРА 13 СТРУКТУРА НА КОЛИЧЕСТВОТО НА ВНОСА (ХИЛ.Л.)



Източник Евростат

ФИГУРА 14 СТРУКТУРА НА СТОЙНОСТТА НА ВНОСА (ХИЛ. EUR)



Източник Евростат

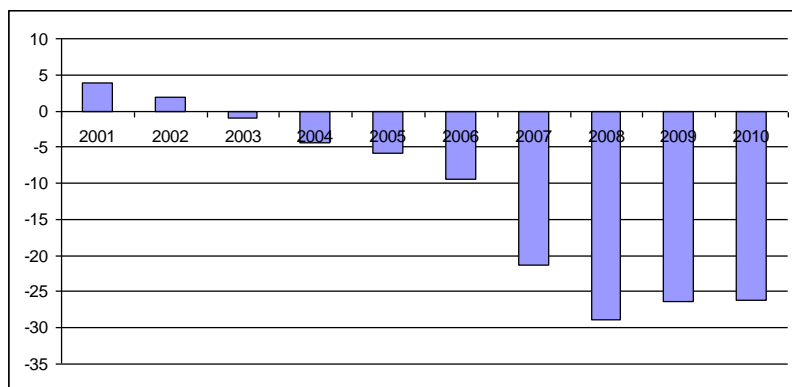
ТАБЛИЦА 24 ДИНАМИКА НА ТЪРГОВСКОТО САЛДО ПО ДЕЙНОСТИ

Салдо износ-внос	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ОБЩО	-4593,0	-5754,7	-7108,7	-10173,0	-12649,2	-16330,0	-19343,5	-10123,8	-7204,5
Храни и живи животни	238,0	44,6	48,8	133,0	-72,3	-468,5	-221,5	-251,4	403,8
Напитки и тютюн	174,6	193,3	253,1	253,7	221,2	125,6	109,1	108,1	183,8
Безалкохолни напитки	1,86	-0,92	-4,49	-5,81	-9,41	-21,35	-28,95	-26,43	-26,24

Източник: За общо, храни,, напитки и тютюн източник НСИ, за Безалкохолни напитки – Евростат, като от EUR са превърнати в лв по курс 1,95583

Прави впечатление, че салдото на сектор Напитки и тютюн е положително, докато салдото на безалкохолните напитки е отрицателно.

ФИГУРА 15 Външно търговско салдо на сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ (млн. EUR)



2.4. ВОДЕЩИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Таблица 25 ПРОДАЖБИ НА НЯКОИ ПРЕДПРИЯТИЯ ЗА БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ (хил.лв.)

Предприятие	Населено място	2009	2008	2007	2006	2005
Бутилираща компания Минерални води - Баня ЕООД	София	30 487	33 009	26 814	14 908	21 852
Бутилираща компания ТПК Хисар	Хисар	5 065	5 004	4 866	3 716	2 857
Бутилираща компания-БК Горна баня ООД	София	27 398	33 709	25 943	16 616	17 122
Девин АД	Девин	61 382	63 499	53 830	30 158	22 444
Еко Ботълс ЕООД	Благоевград	1 205	1 017	966	N.d.	N.d.
Кока-Кола Хеленик Ботълинг Къмпани България АД	София	327 419	358 835	289 083	230 845	N.d.
Куадрант Бевъриджис АД	София	33 907	36 953	37 396	38 299	34 421
Нова Трейд ЕООД	Съединение	52 715	44 165	28 236	11 573	N.d.
ТПК-Михалково КООП	Михалково	2 859	2 694	2 485	2 328	2 002
ТПК Бриз КООП	Варна	2 533	1 309	1 233	N.d.	N.d.

Източник БИК Капиталова пазар, БСК

Най-голямото предприятие по продажби в България е "Кока-Кола Хеленик Ботълинг Къмпани България" АД, следвана от "Девин" АД. На трета позиция е "Нова трейд" ЕООД. Прави впечатление, че "Кока-кола" и "Девин" имат пик в продажбите си през 2008 г., докато при "Нова трейд" ЕООД бележат непрекъснат ръст от 2005 г. Може да се твърди, че "Нова трейд" ЕООД е една бързо развиваща се компания, която залага на иновации и асортиментни промени според данните от провежданите ежегодни конкурси за иновации в сектора. По показател продажби се подреждат на предни позиции и "Куадрант Бевъриджис" АД, Бутилираща компания Минерални води – "Баня" ЕООД и Бутилираща компания-"Горна Баня" ООД.

Таблица 26 СЛУЖИТЕЛИ НА НЯКОИ ПРЕДПРИЯТИЯ ЗА БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ В БРОЯ

Предприятие	2010	2009	2008	2007	2006	2005
Бутилираща компания Минерални води - Баня ЕООД	88	98	101	96	99	205
Бутилираща компания Хисар ТПК КООП	104	102	102	97	95	83
Бутилираща компания-Горна Баня ООД	330	339	418	410	425	443
Девин АД	421	408	374	359	290	209
Еко Ботълс ЕООД	40	35	49	47	46	49

Предприятие	2010	2009	2008	2007	2006	2005
Кока-Кола Хеленик Ботълинг Къмпани България АД	1 171	1 306	1 367	1 266	1 176	1 145
Куадрант Бевъриджис АД	287	294	372	625	695	672
Нова Трейд ЕООД	774	851	755	414	324	235
ТПК-Михалково КООП	41	47	50	53	57	59
ТПК Бриз КООП	40	43	47	45	45	31

Източник БИК Капиталова пазар, БСК

По брой на заети през 2010 г. Подреждането се оглавява от "Кока-Кола Хеленик Ботълинг Къмпани България" АД, следвана от "Нова Трейд" ЕООД, "Девин" АД и "Куадрант Бевъриджис" АД. Всички предприятия с изключение на "Нова трейд" ЕООД – 2009г. имат своя пик в броя на заетите през 2008г. "Кудрант бевъриджис" имат непрекъснат спад през целия период, което предполага провеждани съществени структурни промени в компанията.

ТАБЛИЦА 27 Продажби на един зает от някои предприятия за безалкохолни напитки (хил.лв.) на лице

Предприятие	2009	2008	2007	2006	2005
Бутилираща компания Минерални води - Баня ЕООД	311	327	279	151	107
Бутилираща компания Хисар ТПК КООП	50	49	50	39	34
Бутилираща компания-Горна Баня ООД	81	81	63	39	39
Девин АД	150	170	150	104	107
Еко Ботълс ЕООД	34	21	21	N.d.	N.d.
Кока-Кола Хеленик Ботълинг Къмпани България АД	251	262	228	196	N.d.
Куадрант Бевъриджис АД	115	99	60	55	51
Нова Трейд ЕООД	62	58	68	36	0
ТПК-Михалково КООП	61	54	47	41	34
ТПК Бриз КООП	59	28	27	N.d.	N.d.

Източник БИК Капиталова пазар, БСК

По производителност на труда в челото на подреждането е Бутилираща компания "Минерални води – Баня" ЕООД, следвана от "Кока-Кола Хеленик Ботълинг Къмпани България" АД, "Девин" АД, "Бутилираща компания-Горна Баня" ООД. Прави впечатление, че макар и сравнително малко предприятие по продажби и заети, по продажби на едно лице, "Бутилираща компания Минерални води – Баня" ЕООД заема първо място.

ТАБЛИЦА 28 ПРЕДПРИЯТИЯ ЗА БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ СЪС СЕРТИФИЦИРАНИ СИСТЕМИ

Сертификат	Предприятие	Населено място
НАССР	А и Д Комерсиал ЕООД	Перущица
НАССР	Булминвекс ГБ ЕООД	София
НАССР	Бутилираща компания Хисар ТПК КООП	София
IFS	ТПК-Михалково КООП	Михалково
ISO 9001	А и Д Комерсиал ЕООД	Перущица
ISO 9001	Атлантик дивайн ЕАД	Девин
ISO 9001	Булминвекс ГБ ЕООД	София
ISO 9001	Бутилираща компания Минерални води - Баня ЕООД	София
ISO 9001	Бутилираща компания Хисар ТПК КООП	Хисаря
ISO 9001	Девин АД	Девин
ISO 9001	Еко Ботълс ЕООД	Благоевград
ISO 9001	Етап - Адресс АД	София
ISO 9001	Кока-Кола Хеленик Ботълинг Къмпани България АД	София
ISO 9001	Куадрант Бевъриджис АД	София
ISO 9001	Нова Трейд ЕООД	Съединение - Пд
ISO 9001	ТПК-Михалково КООП	Михалково
ISO 14001	Бутилираща компания Минерални води - Баня ЕООД	София

Сертификат	Предприятие	Населено място
ISO 14001	Девин АД	Девин
ISO 14001	Нова Трейд ЕООД	Съединение - Пд
ISO 22000	Булминвекс ГБ ЕООД	София
ISO 22000	Девин АД	Девин
ISO 22000	Еко Ботълс ЕООД	Благоевград
ISO 22000	Етап - Адресс АД	София
ISO 22000	Нова Трейд ЕООД	Съединение - Пд

Източник БИК Капиталова пазар, БСК

Доброволното сертифицираните системи за управление е популярно сред водещите компании от сектора. Това е гаранция за висока степен на ангажираност на ръководството към управлението на качеството, околна среда, здравословни и безопасни условия на труд, както и системите за контрол на критичните точки като надграждане на задължителните системи по Закона за храните.

Водещите предприятия имат сертификати за всички доброволни системи за управление, а някои от тях работят интензивно и по изискванията на стандартите за корпоративна социална отговорност.

Фирма "Девин" АД е една от водещите предприятия в бранша, основана през 1992г. като дружество с ограничена отговорност между физически лица и Община Девин. От 1999 година компанията е акционерно дружество със 100% частен капитал.

През 2007 г. „Девин“ АД става публична компания с акции за свободно търгуване на Българската фондова борса, а през май 2010 г. се отписва.

Основен предмет на дейност са бутилиране и продажба на минерална вода, изворна вода, газирани и негазирани безалкохолни напитки.

"Девин" АД притежава концесия за водоползване на сондажи в региона на град Девин, от които се бутилира минерална вода "Девин". Натурална, от екологично чист регион, минерална вода "Девин" притежава уникален минерален състав, приятен вкус и е подходяща за всекидневна употреба.

"Девин" АД притежава разрешително за водоползване на извор, от който се бутилира уникалната за българския пазар изворна вода "Девин". Това е чиста планинска вода от Родопите - много слабо минерализирана (82 мг/ л) и бедна на натрий (4,5 мг/л). Комбинацията от слаба минерализация и незначително количество натриеви йони е много рядка, точно заради нея, изворна вода "Девин" може да се пие от новородени до хора в напреднала възраст.

"Девин" АД осигурява над 500 работни места, което прави предприятието структуроопределящо за района на гр. Смолян с високото ниво на безработица.

Заводът е построен в непосредствена близост до сондажите в екологично чист регион на Родопска планина.

Производството е съобразено със съвременните норми за опазване на околната среда и хигиенните изисквания за производство на храни.

Съгласно изискванията, бутилирането се извършва в съответствие с техническа спецификация и технологична инструкция, съгласувани с Министерство на здравеопазването.

Подаването на бутилките за пълнене е автоматизирано както и пълненето и затварянето им.

Натуралната минерална вода се бутилира в съдове, изработени от стъкло, или полиетилентетрафталат (PET), които не взаимодействат с минералната вода и не променят нейните качества.

Потребителските опаковки се използват след разрешение от МЗ по реда на Наредба № 15 на Министерството на народното здраве от 1984 г. за хигиенните изисквания за синтетични полимерни материали и изделията от тях, предназначени за контакт с хранителни продукти (ДВ, бр. 14 от 1984 г.).

Съхраняването на стъклените бутилки и пластмасовите полуфабрикати за производството на бутилки се осъществява по начин, изключващ вторичното им замърсяване.

Затварянето на бутилките осигурява надеждно съхранение на минералната вода и възпрепятства опити за фалшифициране, подмяна на съдържанието и други злоупотреби.

Затварянето на бутилките е с кроненкоркови капачки, разрешени МЗ по реда на наредбата по ал. 2.

Оборудването е модерно и доставено от водещи компании в бранша от Франция, Швейцария, Италия и Австрия. Производственият цикъл е напълно затворен и включва производство на бутилките, бутилиране на минерална вода, етикетирание и подреждане в палети. Това гарантира чистотата на крайния продукт. Качеството е водещ принцип в "Девин" АД.

Заводът за бутилиране на минерална вода разполага със собствена модерна лаборатория, която провежда постоянен химичен и микробиологичен контрол, за да гарантира необходимото качество в процеса на производство и на крайния продукт.

"Девин АД" е сертифицирана по ISO 22000:2005, ISO 14001, ISO 9001, OHSAS 18000.

"НОВА ТРЕЙД" ЕООД е водеща компания за производство и търговия на безалкохолни напитки. Създадена през 1997 година. Повече от 10 години фирмата предлага своя изключително богат асортимент на българския и световния пазар. "НОВА ТРЕЙД" ЕООД е член на АПБН в България. Признание за качеството на предлаганите продукти е сертифицирането на фирмата по Международните стандарти ISO 9001: 2000, ISO 14001 и ISO 22000. Въведена е и НАССР система за контрол на критичните точки. Сертифициращ и контролиращ орган е Lloyd's Register Quality Assurance Limited. Въведената и утвърдена Система за управление на качеството, гарантира проследимост и контрол на всеки един етап от производствения процес. Изпълнението на изискванията на тези Международни стандарти и качеството на произвежданите и предлагани безалкохолни напитки прави "НОВА ТРЕЙД" ЕООД конкурентноспособен и предпочитан партньор на вътрешния и външен пазар.

"НОВА ТРЕЙД" ЕООД разполага с производствени бази в България в градовете Пазарджик и Съединение, и в Албания град Тирана. Ръководството на фирмата инвестира непрекъснато в обучението на персонала, като дава възможности за развитие и подкрепя инициативността на служителите си.

"НОВА ТРЕЙД" ЕООД разполага със собствен автомобилен парк от товарни и леки коли. Това дава възможност за бърза доставка до всеки един клиент в България и чужбина.

Негазирани безалкохолни напитки.

- Натурални сокове и нектари DERBY PLUS. Произведени по най-нова технология, с отлични вкусови качества, асептично бутилирани в PET опаковки от 0,250л; 0, 500л; 1л и 2 л.

- Соковете портокал, ананас и ябълка са 100 % натурални. Не съдържат консерванти и подсладители. Това ги прави подходящи за хора, страдащи от диабет и малки деца. "НОВА

ТРЕЙД" ЕООД произвежда и предлага на своите клиенти нектари 100% от праскова, кайсия, круша и вишна. Иновационните технологии, използвани при производството правят натуралните сокове и нектари висококачествени безалкохолни напитки с отличен вкус, подходящи за ежедневна консумация.

Газирани безалкохолни напитки DERBY.

Бутилирани в опаковки от 0,500, 2 и 3 литра с изключително богато разнообразие-оранжада, цитронада, ябълка, лимонада, горски плодове, малина, вишна, етър, праскова, кайсия, грейпфрут, спринт, кола, кола с портокал, кола с лимон, тоник, ягода, синя слива, смокиня, круша, дюля.

Газирани енергийни напитки "Pit Bull" .

- PIT BULL – енергийна напитка с освежаващ и тонизиращ ефект, с богато съдържание на кофеин /79, 2 мг./ и таурин /99 мг./ Стимулира метаболизма, повишава концентрацията и реакциите. Енергийната напитка съдържа изключително здравословна комбинация от витамини- ниацин, витамини С, В6 и В2. Предлага се в бутилки от 0,250л; 0,330 и 2 литра. PIT BULL – SPECIAL PREMIUM EDITION е в алуминиеви бутилки от 0,250L с пръстеновидна капачка.

Студен чай - DERBY в опаковки от 0,250л; 0,500л и 2л литра с освежаващите вкусове на лимон, праскова и зелен чай. ICE TEA е произведен по най-модерна, специална технология – студена асептика. Напитката не съдържа консерванти.

Плодови напитки и пуншове с търговските марки "FRUKTO FRESH", "DERBY", "VICTORIA", "BRISTOL", "EXCELLENT" в бутилки от 0.330, 0.500, 1л., 1.5л., 2л., 3л., 5л., 10л. и 11л. с вкус на портокал, праскова, кайсия, мандарина, екзотик, лимон, касис, ягода, синя слива, вишна, манго.

"Кока-Кола ХБК България" АД е най-големият производител на безалкохолни напитки в страната, който притежава изключителното право да бутилира продуктите на "The Coca-Cola Company".

Компанията обслужва приблизително 7.5 милиона души, като произвежда и дистрибутира уникална гама от висококачествени продукти и налага отговорни бизнес практики при тяхната реализация на пазара.

"Кока-Кола ХБК България" АД стартира дейността си в България през 1992 година. Компанията е инвестирала над 500 млн. лева в българската икономика от създаването си досега.

Централният офис се намира в град София. Компанията работи с три бутилиращи завода на територията на България. Продуктите се разпространяват чрез 9 дистрибуционни центъра в цялата страна.

"Кока-Кола ХБК България" АД е отговорен работодател за над 1300 души. Всяко работно място е с възможности за трудова заетост на още 8 физически и юридически лица, които получават законни доходи като партньори, доставчици и клиенти.

Компанията част от "Coca-Cola Hellenic Group" - една от най-големите бутилиращи компании на продуктите на "The Coca-Cola Company" в света и най-голямата в Европа. "Coca-Cola Hellenic" присъства в 28 държави и обслужва над 560 милиона души. Централата на компанията се намира в Атина. "Coca-Cola Hellenic" е регистрирана на фондовите борси в Атина, Ню Йорк и Лондон.

Продуктово портфолио.

"Кока-Кола ХБК България" АД произвежда, продава и дистрибутира богато портфолио от напитки, по-голямата част от които са собственост на "The Coca-Cola Company".

Портфолиото включва:

- Водещите световни търговски марки "Coca-Cola", "Coca-Cola Light", "Fanta", "Sprite" и "Schweppes";
- Местни търговски марки като "Lift" и "Банкя извор на живот";
- Търговски марки, лицензирани от други компании, като "Nestea" и "Illy".

"Кока-Кола ХБК България" АД предлага на потребителите голямо разнообразие от други газирани, негазирани напитки и вода.

Продуктите от категорията "Газирани напитки" са важен и непрекъснато разширяващ се сегмент, който предлага изключително приятно решение за поддържане добро ниво на хидратация на организма – важно условие за здравето на потребителите.

„Газирането“ на безалкохолните напитки се извършва по метода на насищане с въглероден двуокис, който буквално копира естествените процеси за постигане на същия „пенлив“ ефект при някои минерални и изворни води.

2.5. КАПАЦИТЕТ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТИ

АПБНБ е организация, създадена през 1995 година със следните цели.

Подпомага и насърчава правата и интересите на предприятията, извършващи дейност, свързана с производството на безалкохолни напитки.

Представя интересите и правата на членовете на Асоциацията пред държавните, обществените и други органи и институции в РБ и в ЕС;

Координира и представя възгледите на членовете на Асоциацията пред държавните институции по отношение актуализиране и допълване на законодателството;

Организира и разпространява техническа и икономическа информация за подпомагане на членовете на Асоциацията в управлението на дейността им;

Организира участия в изложения, търговски панаири и други форуми в България и чужбина;

Осъществява специализирани дейности и мерки, свързани с за опазване на околната среда;

Предоставя информация и анализи за пазарите и потребителското търсене;

Инициира образователни дейности, свързани със здравословното хранене и стимулиране физическата активност;

Подпомага дейността на предприятията в бранша в областта внедряване на добрите производствени практики, системи за безопасност на храните НАССР, за управление на качеството, на околната среда и др.;

За периода на своето функциониране АПБНБ е разработила и поддържа ежегоден конкурс за иновации - "Иновация в безалкохолната индустрия".

В изминалите девет издания на конкурса са участвали повече от 70 предприятия с над 120 идеи. С призовете на конкурса комисията е отличила 60 от тях.

Комисията по провеждане на конкурса е оценявала усилията на предприятията от гледна точка на здравословния ефект на напитките, използването на нови ingredienti с по-високи хранителни стойности, на решения, свързани с ограничаване вредните въздействия върху

околната среда, излъчването на рекламни послания, стимулиращи балансирания начин на живот и здравословното хранене.

Категории за иновации в безалкохолната промишленост:

I. Продукти, които предлагат нова идея или инициатива, свързана с добавена хранителна и здравословна стойност:

II. Ингредиенти, включващи:

- ☐ екстракти от билки, екзотични плодове;
- ☐ смеси с балансирано съдържание на белтъци, въглехидрати и мазнини;
- ☐ плодови бази с добавки с високи хранителни качества;
- ☐ нови продукти, заменящи синтетични добавки;

III. Инициативи, свързани с иновация при опаковките – нов дизайн, намалено тегло, оригинални идеи, въвеждане на нови затварящи и пакетиращи системи.

IV. Нова марка или бизнес, имаща за цел да оцени иновативните усилия на по-малки предприятия и компании.

V. Иновативна маркетинг и рекламна кампания:

VI. Здравословна инициатива:

VII. Инициативи, свързани с опазване на околната среда - отличава дейности на предприятията, свързани с намаляване влиянието на вредните емисии върху околната среда, икономията на енергия, вода и природни ресурси, оползотворяването на отпадъците от опаковки и др.

От 2008 година Асоциацията има договор с Катедрата по вино и пиво към УХТ и ежегодно връчва по две стипендии на отлични студенти бакалаври.

2.6. ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ

2.6.1. ВЪЗРАСТОВА, ОБРАЗОВАТЕЛНА И ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ

ТАБЛИЦА 29 Възрастова структура на заетите в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“

	2008			2009			2010		
	общо	жени	мъже	общо	жени	мъже	общо	жени	мъже
Общо	6759	2768	3991	6366	2570	3796	5871	2335	3536
15 - 24	699	253	446	639	229	410	490	165	325
25 - 34	2257	878	1379	2097	817	1280	1963	752	1211
35 - 44	1733	757	976	1686	714	972	1646	662	984
45 - 54	1317	597	720	1229	551	678	1103	506	597
55 - 64	702	275	427	664	249	415	619	236	383
над 65	51	8	43	51	10	41	50	14	36

Източник: НОИ

В сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ работят около 40% жени и този относителен дял непрекъснато намалял в рамките на периода 2008-2010 г.

Както се вижда от таблицата, най-малко жени са заети през 2008 година като персонал, зает с услуги за населението – под 10%, като структурата в тази група съществено се променя в следващите две години и тя се развива в полза на заетите жени – 72% през 2010 година.

С нисък относителен дял се характеризира и участието на жените като ръководители в сектора – едва 31,5% през 2008, който намалява до 30,9% през 2010 г. – абсолютно намаление с 6 броя. Структурата по пол при Техници и други приложни специалисти се характеризира с нисък относителен дял през 2008 – 35%, който обаче за 2010 г се увеличава на 36% - абсолютно нарастване с 204 броя.

За професиите на аналитични специалисти и административен персонал, жените представляват над 64 %, като за аналитичните специалисти относителния дял намалява до 2010 г. на 59%, а за административния персонал нараства до 74%.

ТАБЛИЦА 30 СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ ПО ПОЛ И ПРОФЕСИИ

професии	2008			2009			2010		
	всичко	жени	мъже	всичко	жени	мъже	всичко	жени	мъже
Всичко	6759	2768	3991	6366	2570	3796	5871	2335	3536
Ръководни служители	317	100	217	315	96	219	304	94	210
Аналитични специалисти	317	183	134	294	174	120	260	154	106
Техници и други приложни специалисти	908	342	566	832	297	535	856	311	545
Административен персонал	582	447	135	561	432	129	541	404	137
Персонал зает с услуги за навел., охрана и търговия	197	94	103	190	108	82	137	99	38
Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии	400	118	282	343	102	241	324	100	224
Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия	1798	434	1364	1671	348	1323	1502	300	1202
Професии, неизискващи специална квалификация	2237	1049	1188	2160	1013	1147	1947	873	1074

Източник: НОИ

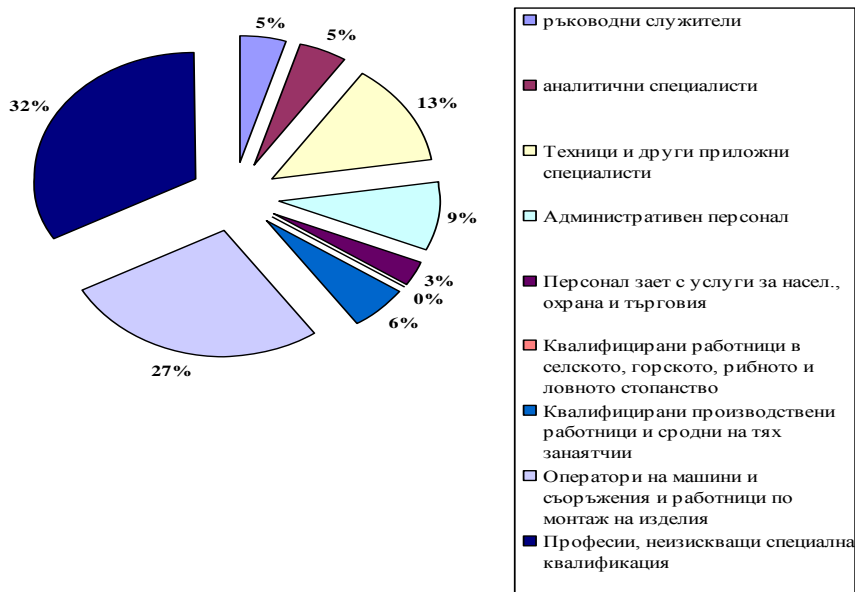
Заетите в сектора от професионално квалификационна степен професии, неизискващи специална квалификация преобладават в производството на безалкохолни напитки през целия период от 2008г. до 2010 година. Следващата по значимост е групата на оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия, следвани от техници и други приложни специалисти и административни специалисти.

В процентно отношение структурата се запазва относително постоянна за всички професионални квалификационни степени.

Структурата на заетите по пол показва, че най-много мъже за заети като оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия. Повече са и мъжете при техници и други приложни специалисти. Структурата на заетите жени се оглавява от професии, неизискващи специална квалификация, където работят около 40% от жените в сектора.

Структурата по пол също може да се твърди, че е относително постоянна за целия наблюдаван период.

ФИГУРА 16 СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ПО ПРОФЕСИИ 2008 г. Източник: НОИ



ФИГУРА 17 СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ЖЕНИ ПО ПРОФЕСИИ 2008 г. Източник: НОИ



ТАБЛИЦА 31 СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ ПО ПОЛ И ПРОФЕСИИ. Източник: НОИ

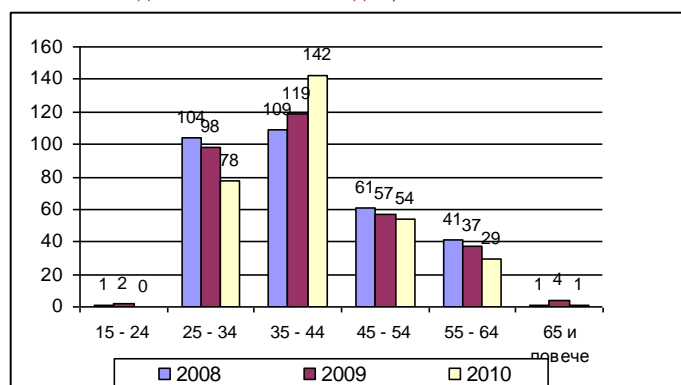
	2008		2009		2010	
	жени	мъже	жени	мъже	жени	мъже
Всичко	40,9	59,0	40,37	59,63	39,8	60,2
1. Ръководни служители	31,55	68,45	30,48	69,52	30,9	69,1
2. Аналитични специалисти	57,73	42,27	59,18	40,82	59,2	40,8
3. Техници и други приложни специалисти	37,67	62,33	35,70	64,30	36,3	63,7
4. Административен персонал	76,80	23,20	77,01	22,99	74,7	25,3
5. Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия	47,72	52,28	56,84	43,16	72,3	27,7
6. Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство	-	-	-	-	-	-
7. Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии	29,50	70,50	29,74	70,26	30,9	69,1
8. Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия	24,14	75,86	20,83	79,17	20,0	80,0
9. Професии, неизискващи специална квалификация	46,89	53,11	46,90	53,10	44,8	55,2

В сектора работят повече мъже –от 59 до 60% за периода 2008 – 2010 г. Най-голям е процентът на жените в административния персонал – повече от ¾ от заетите. Повече от половината са и жените работещи като аналитични специалисти. Близо до половината жени са в персонал зает с услуги за насел., охрана, търговия и професии, неизискващи специална квалификация.

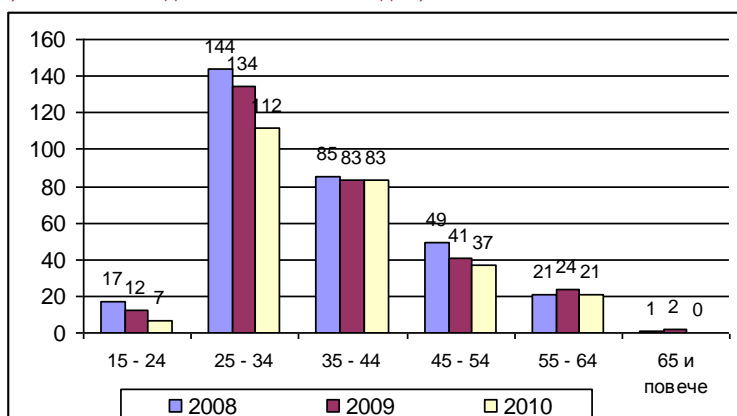
Мъжете преобладават – над 50% в оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия, квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии, ръководни служители и техници и други приложни специалисти.

Като възрастова структура при ръководните служители повече от 2/3 от заемащите такива позиции са в групата 25-44 години, като повече от половината от тях са в групата 35-44 години.

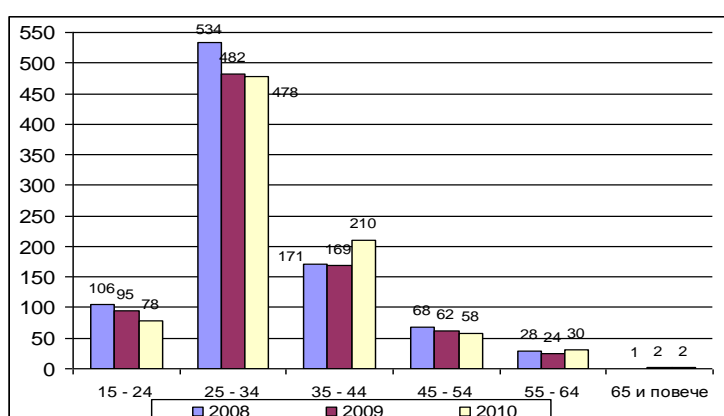
ФИГУРА 18 Възрастова структура на заетите като Ръководни специалисти в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“, 2008-2010 г. Източник: НОИ



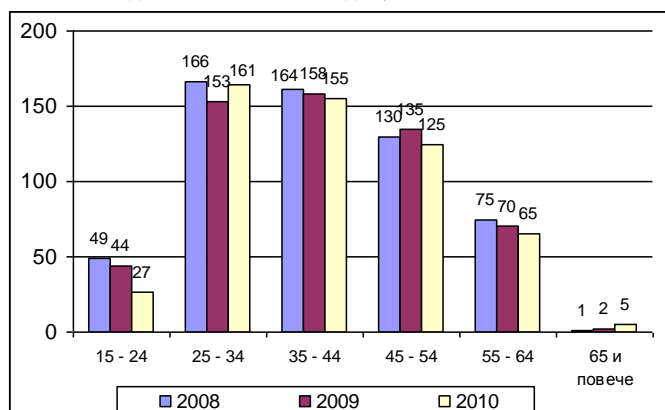
ФИГУРА 19 Възрастова структура на заетите като аналитични специалисти сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“, 2008-2010 г. Източник: НОИ



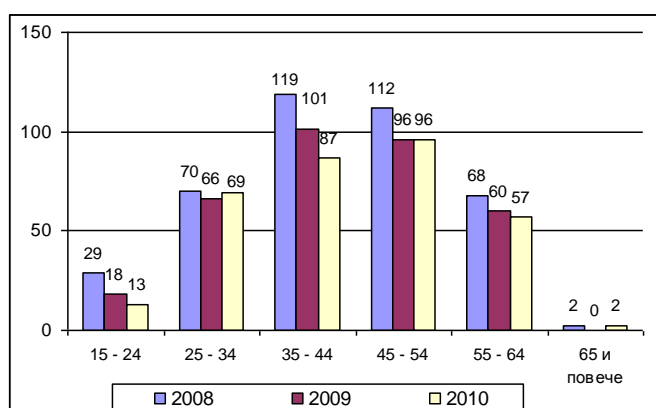
ФИГУРА 20 Възрастова структура на заетите като Техници и други приложни специалисти в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“, 2008 -2010г. Източник: НОИ



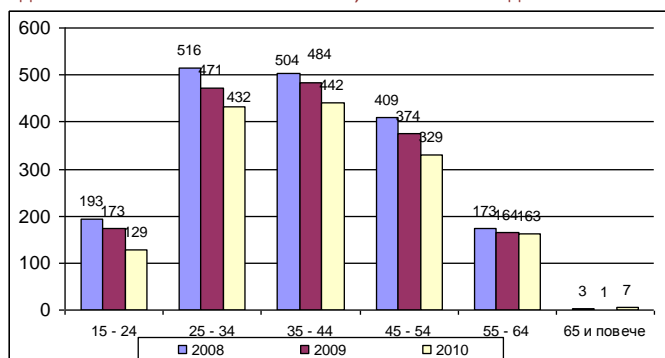
ФИГУРА 21 Възрастова структура на зетите като Административен персонал в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“, 2008 -2010г. Източник: НОИ



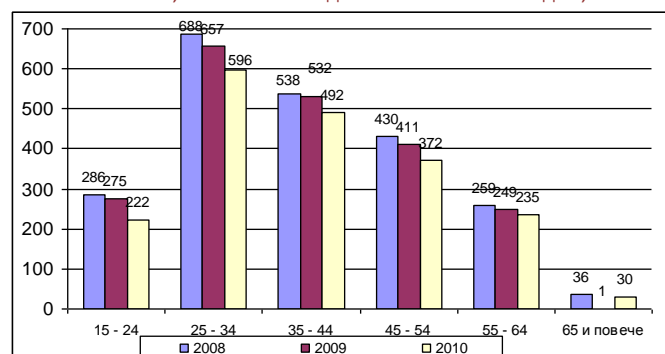
ФИГУРА 22 Възрастова структура на зетите като Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“, 2008 -2010г. Източник: НОИ



ФИГУРА 23 Възрастова структура на зетите Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“, 2008 -2010г.



ФИГУРА 24 Възрастова структура на зетите Професии, неизискващи специална квалификация в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“, 2008 -2010г. Източник: НОИ



Общият извод, който може да бъде направен, е че в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“, по-голямата част от заетите са на възраст до 44 години, което е предпоставка за бъдещи възможности за обучение и развитие на работната сила.

ТАБЛИЦА 32 ПРОМЯНА В ЗАЕТОСТТА ПО ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ В СЕКТОР БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ 2008-2010 г.

	15-24 години	25-34 години	35-44 години	45-54 години	55-64 години	>=65 години	Общо
1. Основни показатели С 1107							
Брой заети 2008 г. С 1107	699	2257	1733	1317	702	51	6759
% към общата численост –							
С11 Напитки	65,8	46,5	39,5	36,9	31,8	30,5	41,6
Брой заети 2009 г. С 1107	639	2097	1686	1229	664	51	6366
% към общата численост –							
С11 Напитки	60,2	43,2	38,5	34,5	30,1	30,5	39,2
Брой заети 2010 г. С 1107	490	1963	1646	1103	619	50	5871
% към общата численост-С11 Напитки	46,1	40,4	37,6	30,9	28	29,9	36,2
2. Производни показатели С1107							
2.1. Изменение на заетите: 2009 г. спрямо 2008 г.							
	-60	-160	-47	-88	-38	0	-393
Дял от общото намаление, %	15,3%	40,7%	12,0%	22,4%	9,7%	0,0%	100,0%
2.2. Изменение на заетите 2010 г. спрямо 2009 г.							
	-149	-134	-40	-126	-45	-1	-495
Дял от общото намаление, %	30,1%	27,1%	8,1%	25,5%	9,1%	0,2%	100,0%
2.3. Изменение на заетите 2010 г. спрямо 2008 г.							
	-209	-294	-87	-214	-83	-1	-888
Дял от общото намаление, %	23,5%	33,1%	9,8%	24,1%	9,3%	0,1%	100,0%
2.4. Процентно намаление на заетите през 2010 г. спрямо 2008 г., %							
	29,9%	13,0%	5,0%	16,2%	11,8%	2,0%	13,1%

Източник: НОИ

ТАБЛИЦА 33 КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ПРОИЗВОДСТВО НА БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ, МИНЕРАЛНИ И ДРУГИ БУТИЛИРАНИ ВОДИ“ ПРЕЗ 2010 Г. СПОРЕД КЛАСОВЕТЕ НА ЗАЕМАНИТЕ ДЛЪЖНОСТИ (НКПД)

Категория персонал	2008			2009			2010		
	общо	жени	мъже	общо	жени	мъже	общо	жени	мъже
Всичко	6759	2768	3991	6366	2570	3796	5871	2335	3536
Ръководни служители	317	100	217	315	96	219	304	94	210
Аналитични специалисти	132	85	47	294	174	120	260	154	106
Техници и др. прил. специалисти	305	107	198	832	297	535	856	311	545
Административен персонал	181	124	57	561	432	129	541	404	137
Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия	363	36	327	190	108	82	137	99	38
Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство	1	-	1	-	-	-	-	-	-
Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии	295	61	234	343	102	241	324	100	224
Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия	485	159	326	1671	348	1323	1502	300	1202
Професии, неизискващи специална квалификация	1005	552	453	2160	1013	1147	1947	873	1074

Източник: НОИ

ТАБЛИЦА 34 СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР „ПРОИЗВОДСТВО НА БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ, МИНЕРАЛНИ И ДРУГИ БУТИЛИРАНИ ВОДИ“ ПРЕЗ 2010 Г. СПОРЕД КЛАСОВЕТЕ НА ЗАЕМАНИТЕ ДЪЛЖНОСТИ (НКПД)

Категория персонал	2008			2009			2010		
	общо	жени	мъже	общо	жени	мъже	общо	жени	мъже
ОБЩО ЗАЕТИ:	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Ръководители	4,69	3,61	5,44	4,95	3,74	5,77	5,18	4,03	5,94
Специалисти	1,95	3,07	1,18	4,62	6,77	3,16	4,43	6,60	3,00
Техници и приложни специалисти	4,51	3,87	4,96	13,07	11,56	14,09	14,58	13,32	15,41
Помощен административен персонал	2,68	4,48	1,43	8,81	16,81	3,40	9,21	17,30	3,87
Персонал, зает с услуги, търговия и охрана	5,37	1,30	8,19	2,98	4,20	2,16	2,33	4,24	1,07
Квалифицирани работници	0,01	0,00	0,03	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Машинни оператори и монтажници	4,36	2,20	5,86	5,39	3,97	6,35	5,52	4,28	6,33
Професии, неизискващи специална квалификация	7,18	5,74	8,17	26,25	13,54	34,85	25,58	12,85	33,99
Без професионална група	14,87	19,94	11,35	33,93	39,42	30,22	33,16	37,39	30,37

Източник: НОИ

ТАБЛИЦА 35 ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА ЗАЕТИТЕ В „ПРОИЗВОДСТВО НА БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ, МИНЕРАЛНИ И ДРУГИ БУТИЛИРАНИ ВОДИ“ ОТ СЕКТОР НАПИТКИ

Категория персонал	2008			2009			2010		
	общо	жени	мъже	общо	жени	мъже	общо	жени	мъже
ОБЩО ЗАЕТИ:	35,05	34,65	35,34	33,84	33,46	34,10	36,15	36,23	36,10
Ръководители	13,67	10,60	15,77	14,89	11,41	17,18	33,85	29,65	36,14
Специалисти	12,37	13,64	10,59	28,77	29,29	28,04	27,00	28,00	25,67
Техници и приложни специалисти	11,96	12,24	11,81	32,50	34,34	31,56	32,86	35,67	31,45
Помощен административен персонал	12,74	11,82	15,32	41,16	42,56	37,07	42,36	43,02	40,53
Персонал, зает с услуги, търговия и охрана	39,98	11,84	54,14	20,63	32,83	13,85	17,65	34,26	7,80
Квалифицирани работници	0,66	0,00	1,15	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Машинни оператори и монтажници	17,38	14,15	18,48	23,25	26,15	22,21	24,32	27,03	23,28
Професии, неизискващи специална квалификация	10,64	12,25	10,00	43,28	37,54	45,09	44,19	41,27	44,99
Без професионална група	16,76	18,32	15,18	39,95	37,78	42,08	39,38	37,01	41,55

Източник: НОИ

От всички заети в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ през 2010 г., 5,2% са ръководни служители, което включва: Ръководители на финансови дейности, Ръководители по управление на човешките ресурси, Ръководители по политики и стратегическо планиране, Ръководители по продажби и маркетинг, Ръководители реклама и връзки с обществеността, Ръководители на научноизследователска и развойна дейност, Ръководители в преработващата промишленост. Важна характерна особеност на тази група е, че около 70% от заетите е под 44 години.

ТАБЛИЦА 36 Брой осигурени лица по трудов договор за сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ по райони страната. Източник: НОИ

Район	2008	2009	2010
Северен централен	143	115	96
Северозападен	262	246	226
Североизточен	400	171	120
Североизточен	42	52	45
Югозападен	3550	3321	3018
Югоизточен	243	230	203
Южен Централен	1846	2000	1957
Общо	6486	6135	5665

ТАБЛИЦА 37 Брой осигурени лица по трудов договор за сектор напитки по райони на страната. Изт. НОИ

Район	2008	2009	2010
Северен централен	94954	81534	72108
Северозападен	64807	55126	47501
Североизточен	43992	37465	31510
Североизточен	20757	18224	16442
Югозападен	213053	188617	166025
Югоизточен	93544	84573	76565
Южен Централен	153109	137661	125480
Общо	684216	603200	535631

ТАБЛИЦА 38 Относителен дял на осигурени лица по трудов договор от сектор безалкохолни напитки от сектор напитки по райони на страната – проценти. Източник: НОИ

Район	2008	2009	2010
Северен централен	0,15	0,14	0,13
Северозападен	0,40	0,45	0,48
Североизточен	0,91	0,46	0,38
Североизточен	0,20	0,29	0,27
Югозападен	1,67	1,76	1,82
Югоизточен	0,26	0,27	0,27
Южен Централен	1,21	1,45	1,56
Общо	0,95	1,02	1,06

Видно е, че в почти всички райони за планиране относителният дял на работещите в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ варира около 1% от осигурените лица. Откроява се Югозападен район, където осигурените са близо 2%, като показва тенденция на растеж за трите години, за които има налична информация. Водещата позиция на района се дължи на работата на едни от значимите предприятия от сектора – “Кока-кола ХБК България” АД, “БК Горна баня” ООД и др., които представляват около 30 % от заетостта в сектора.

Следващия по значимост район е Южен централен район, където се намира “Девин” АД и “Нова трейд” ЕООД. Относителният дял на осигурените в сектора и в този район бележи растеж за периода 2008-2010 г.

Най-нисък относителен дял от осигурените в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ е Северен централен район, като тенденцията е към намаляване на относителния дял. Причините за намалението е че в този, а и в другите райони на страната, предприятията са предимно малки или микро предприятия, които в условията на задълбочаваща се криза, намаляват непрекъснато и темпа на намаление е по-бърз от този в другите сектори.

2.6.2. ВОДЕЩИ ПРОФЕСИИ И ПРОФЕСИОНАЛНИ КОМПЕТЕНЦИИ

В таблицата са посочени специалности, свързани с виното и пивото, тъй като програмите за обучение съдържат и безалкохолни напитки, а специалност по безалкохолни напитки фигурира като магистърска степен.

ТАБЛИЦА 39 ПРОФЕСИИ И СПЕЦИАЛНОСТИ СПОРЕД КЛАСИФИКАТОРА НА ОБЛАСТИТЕ НА ВИШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ И ПРОФЕСИОНАЛНОТО НАПРАВЛЕНИЕ В СЕКТОР „ПРОИЗВОДСТВО НА БЕЗАЛКОХОЛНИ НАПИТКИ, МИНЕРАЛНИ И ДРУГИ БУТИЛИРАНИ ВОДИ“. ИЗТОЧНИК: МОН, НКПД

Код	Тип	Наименование	Клас 1	Клас 2	Клас 3	Клас 4
5.12	Технически науки	Хранителни технологии				
13-04	Специалност	Технология на виното и пивото	V	V	V	
541010	Професия	Техник - технолог в хранително-вкусовата				V
5410106	Специалност	Производство на алкохолни и				V
541040	професия	Техник-технолог по експлоатация и				V
851010	професия	Еколог				V
8510101	специалност	Екология и опазване на околната среда				V
524040	професия	Лаборант				V
5240402	специалност	Технологичен и микробиологичен контрол				V
541020	професия	Оператор в хранително-вкусовата				V
541010	професия	Техник-технолог в хранително-вкусовата				V
5410106	специалност	Производство на алкохолни и				V
521010	професия	Машинен техник				V
5210118	специалност	Машини и съоръжения за химическата и				V
524010	професия	Химик-технолог				V

Сътрудничество и взаимодействие с професионални гимназии.

Организацията на образователната и професионалната подготовка в Професионалните гимназии за изучаване на специалността 5410106 „Производство на алкохолни и безалкохолни напитки“ е част от общото професионално направление с код 541 „Производство на храни и напитки“. По данни на Министерство на икономиката, енергетиката и туризма (МИЕТ), кадровото осигуряване на сектора хранително-вкусова и питейна индустрия е резултат от функционирането на 69 професионални гимназии на територията на цялата страна. Тази цифра е достатъчно красноречива за възможностите, които се предоставят на учениците за придобиване на различни степени на квалификация по време на гимназиалното им обучение по специалността „Производство на храни и напитки“. Тъй като секторът на храните и напитките и свързаните с него по веригата на клиентите - ресторантьорски, туристически, търговски браншове са не само традиционни за страната, но и с добра перспектива за развитие, интересът към тази специалност показва устойчивост в 6-те региона на страната. Тази тенденция е отчетена от Министерство на образованието и науката. В резултат на това 69-те професионални гимназии, в които се придобива квалификация по професионално направление „Производство на храни и напитки“ от област на образование „Производство и преработка“, са сравнително равномерно разположени в отделните региони на страната. В

същото време, според характерното и често пъти географски определено за региона производство на храни и напитки, е осигурено и професионално образование и обучение по конкретните професии, по които учениците могат да придобият квалификация по професионалното направление „Производство на храни и напитки“. Програмите на МОН за придобиване на професионална квалификация са регламентирани в Закона за професионалното образование и обучения (ЗПОО).

С Наредба № 24 от 15 декември 2005 г. за придобиване на квалификация по професия „техник-технолог в хранително-вкусовата промишленост“, издадена от Министерство на образованието и науката се определя държавното образователно изискване (ДОИ) за придобиване на квалификация по професия 541010 "Техник-технолог в хранително-вкусовата промишленост" от област на образование „Производство и преработка“ и професионално направление 541 „Производство на храни и напитки“. Посочените в Наредбата ДОИ определят равнището на задължителната професионална подготовка в края на обучението по професията, което гарантира на обучаемите възможност за упражняване на професията "Техник-технолог в хранително-вкусовата промишленост". С този нормативен акт се определя равнището на задължителната професионална подготовка, която изучава съответният ученик, а документацията за конкретното професионално обучение се разработва от самата професионална гимназия и се одобрява от МОН. Разработените учебни програми и учебни планове покриват следните специалности за придобиване на трета степен на професионална квалификация по професия 541010 "Техник-технолог в хранително-вкусовата промишленост":

5410101 "Зърносъхранение, зърнопреработка и производство на фуражи";

5410102 "Производство на хляб, хлебни и сладкарски изделия";

5410103 "Производство и преработка на мляко и млечни продукти";

5410104 "Производство на месо, месни продукти и риба";

5410105 "Производство на консерви";

5410106 "Производство на алкохолни и безалкохолни напитки";

5410107 "Производство на захар и захарни изделия";

5410108 "Производство на тютюн и тютюневи изделия";

5410109 "Производство на растителни мазнини, сапуни и етерични масла".

За специфичните нужди на производството на безалкохолни напитки водещите изисквания за упражняване на професията „техник-технолог в хранително-вкусовата промишленост“ като професионална квалификация са съсредоточени върху компетенциите, придобити по време на обучението по специалността с код 5410106 „Производство на алкохолни и безалкохолни напитки“. Съгласно ЗПОО, параграф 7 от Преходните и заключителните разпоредби на закона, (1) „Лицата, които завършват през учебната 2002 - 2003 г. обучението си по професии и специалности с прием след завършено средно образование, не полагат държавните изпити за придобиване на професионална квалификация по чл. 36, ал. 1. (2) Лицата по ал. 1 полагат изпити за придобиване на втора и/или трета степен на професионална квалификация, посочени в учебните планове съгласно §7:

1. За придобиване на втора степен на професионална квалификация - по теория по обобщен конспект и по практика, съгласно задание, определено от училището;

2. За придобиване на трета степен на професионална квалификация - по теория по обобщен конспект или защита на дипломна работа и по практика, съгласно задание, определено от училището.

Държавните изпити за придобиване на трета степен на професионална квалификация са два - по теория на професията и по практика на професията, и се провеждат по национални изпитни програми, утвърдени от министъра на образованието и науката в съответствие с ДОО за придобиване на квалификация по професията "Техник-технолог в хранително-вкусовата промишленост" - трета степен на професионална квалификация.

Приложими за производството на безалкохолни напитки са и професионалните компетенции, които учениците придобиват с професионалната квалификация по следните професии: техник-технолог по експлоатация и поддържане на хладилната техника в хранителната промишленост (код 541040), еколог (код 851010) със специалност екология и опазване на околната среда (код 8510101), лаборант (код 524040) със специалност технологичен и микробиологичен контрол в хранително-вкусовите производства (код 5240402), оператор в хранително-вкусовата промишленост (код 541020), техник-технолог в хранително-вкусовата промишленост (код 541010) със специалност „Производство на алкохолни и безалкохолни напитки“, машинен техник (код 521010) със специалност „Машини и съоръжения за химическата и хранително-вкусовата промишленост“ (код 5210118), химик-технолог (код 524010).

Вероятно в предприятията за „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ все повече ще се търсят еколози със специални професионални умения по код 8510101, тъй като изискванията по околна среда, нормативните актове и стандарти са от изключителна важност за функционирането им – Закон за управление на отпадъците, Закон за водите и др.. Очакванията на работодателите са това да са квалифицирани специалисти в областта на прилагането на нормативните изисквания по околна среда.

В производството на безалкохолни напитки професията „Лаборант“ със специалност: „Технологичен и микробиологичен контрол в хранително-вкусовите производства“ намира също добро приложение. Придобитите образователни компетенции в технологията и контрола в различни отрасли на хранително-вкусовите производства, има специфично приложение в микробиологичния анализ на входящи суровини за производство на малц и пиво. Напоследък става много актуални изследванията, извършвани върху различните качества на съставките на напитките и хранителните вещества, които те съдържат. От съществена важност осигуряване на безопасност и високо качеството на напитките. Според завършената образователна степен-втора и трета степен на професионална квалификация, младите специалисти намират успешна реализация в компаниите от сектора.

Тъй като целта на настоящия анализ е да се определят ключовите професионални компетенции специално за производството на безалкохолни напитки, ще се спрем най-вече върху професионалната подготовка, специфична за специалността „Производство на алкохолни и безалкохолни напитки“. Професионалните гимназии, които осигуряват обучение и придобиване на втора квалификационна степен по специалността „Производство на алкохолни и безалкохолни напитки“ са: Професионална гимназия (ПГ) по химични и микробиологични технологии "Проф. Пенчо Райков", гр. София; ПГ по лозарство и винарство „Александър Стамболийски“, гр. Плевен; ПГ по зърнопреработвателни и хранителни технологии „Проф. Ас. Златаров“, Русе; Професионална гимназия по хранително-вкусови технологии „Св. Димитър Солунски“, гр. Асеновград; ПГ по хранителни технологии и техника, гр. Пловдив; ПГ по хранително-вкусови технологии „Проф. Д-р. Георги Павлов“, гр. София; ПГ по био-технологии и химични технологии „Дмитрий Менделеев“, гр. Стара Загора, ПГ по туризъм и хранително-вкусови технологии „Алеко Константинов“, гр. Търговище. Като входно ниво за придобиване на специалността техник-технолог в хранително-вкусовата промишленост се изисква учениците в

ПГ да имат завършен седми клас или основно образование. За лицата навършили 16 години входящото минимално образователно равнище е да имат средно образование или придобито право за явяване на Държавни зрелостни изпити за завършване на средно образование.

Държавното образователно изискване за придобиване на квалификация по професия "Техник-технолог в хранително-вкусовата промишленост" определя общата, отрасловата и специфичната задължителна професионална подготовка за професията, както и задължителната чуждо езикова подготовка по професията и избираемата подготовка. Съдържанието на всеки вид задължителна професионална подготовка включва придобиване на необходимите професионални знания, умения и компетенции при производството на безалкохолни напитки. Както вече изяснихме, "професионални компетенции" са качества на личността, формирани на основата на придобити знания и умения, които способстват за проявяване на инициатива, за работа в екип и за качествено упражняване на определена професия според държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професия. Разработването на необходимите за «Производството на безалкохолни напитки» модели на компетенции на това ниво на професионална квалификация изискват и професионално-личностни качества, които са съществени за кариерното развитие на съответния техник-технолог. Значение са общото образователно равнище, здравословното състояние, социалните умения и навици на кандидатите.

Имайки предвид държавното образователно изискване за придобиване на квалификация по професия „Техник-технолог в хранително-вкусовата промишленост” със специалност „Производство на алкохолни и безалкохолни напитки”, моделът на компетенции в производството на безалкохолни напитки включва базови компетенции, които са приложими съобразно конкретните етапи в производствения процес. Независимо от конкретните изисквания за ниво на компетенции според отделните технологични етапи, ДООИ регламентират покриване на следните водещи професионални компетенции на техник-технолога:

- Познаване на нормативните документи, вътрешни правилници, указания и работна документация с цел контрол на изпълнението по HACCP, ISO, добрата производствена практика/хигиенна практика;
- Разчитане и познаване схеми и чертежи на помещенията и технологичното обзавеждане;
- Познаване последователността на позициониране на технологичното оборудване в производството, съгласно конкретните етапи в производствения процес ;
- Умения да наблюдава, регистрира и оценява параметрите на съответното звено на технологичния процес;
- Да попълва чек-листове, дневници и др. изискуема документация;
- Да коригира допуснати отклонения от изискванията според спецификата на работното място;
- Спазване на здравословните и безопасни условия на труд (ЗБУТ) и провеждане инструктаж на работниците;
- Да познава и контролира предназначението на личните и колективните предпазва средства;
- Да има умения за оценка на ситуацията и вземане на адекватно решение при аварийни ситуации или трудов инцидент;
- Знания и умения да приема, окачествява суровините и материалите, необходими за производството;

- Да съхранява правилно суровините и материалите и да организира адекватен контрол на дейността;
- Да познава и прилага методите и процедурите за приемане, окачествяване и съхранение;
- Да съдейства за организацията по входящия контрол, приемане и окачествяване на суровините и материалите;
- Да взема решения в зависимост от нормативните и вътрешните за компанията изисквания;
- Да подготвя суровините и материалите за производството според изискванията към работното място, което заема;
- Да познава химичния състав и качествени показатели на суровини;
- Да разбира и прилага нормативните документи, технологичната документация и стандарти, приложими за конкретния производствен етап;
- Да познава техническите средства, апарати и технологичното оборудване с цел извършване на организация и контрол на технологичния процес, ;
- Да организира, провежда и контролира технологичните процеси, свързани с производството, според спецификите на работното си място;
- Да разбира същността, провеждането и контрола на технологичните процеси в производството на безалкохолни напитки;
- Да съдейства за организирането и контрола по осъществяването на съответните етапи в производството на безалкохолни напитки;
- Да разбира и установява отклоненията в качеството и да има умения да анализира причините за тях и предприемане на коригиращи действия;
- Да познава и организира технологичните процеси, свързани със съхраняването, бутилирането и складирането/експедицията на готовата продукция;
- Да познава, прилага и контролира технологията и режимите за опаковане и съхранение;
- Да провежда контрол и регулиране на съответните технологични процеси при бутилирането и съхранението на готовата продукция;
- Да установява отклонения в качеството при опаковането, съхранението и транспортирането на готовия продукт;
- Да контролира параметрите в бутилиращите и складови помещения;
- Да познава схемите за технологично оборудване и да може да реагира при кризисни ситуации при бутилирането или съхранението на готовата продукция;
- Според конкретните изисквания към работното място, да извършва органолептичен, физикохимичен и микробиологичен анализ на суровини, междинни продукти и на готовата продукция;
- Познаване методите и процедурите за провеждане на технико химичен контрол;
- Организация на технологичния и микробиологичен контрол;
- Познавания и умения за извършване на измервания и анализи;
- Знания и умения за работа с лабораторни уреди, прибори и консумативи;
- Рационално и екологично оползотворяване на отпадъците от производството;

- Организиране и контролиране на дейността по екологосъобразно управление на отпадъците според програмите за добра производствена практика и НАССР;
- Организиране и контролиране на дейностите по екологосъобразно управление на производствените органични отпадъци, тяхното оползотворяване или обезвреждане;
- Познаване на технологиите за управление на отпадъците при производството;
- Познаване и прилагане на екологичните норми, изисквания и стандарти;
- Водене на отчетност на материални и трудови ресурси, в т.ч. работна документация, намиране, въвеждане и съхраняване на отчетни данни чрез компютърна обработка;
- Попълване на изискуемите според нормативната уредба и вътрешните правила на компанията документи за отчетност;

Към тези професионални изисквания, в моделите за компетенции на техник-технолозите с трета квалификационна степен в производството на безалкохолни напитки, ДООИ дават и минимума от умения за следните личностни качества:

- Отговорност;
- Коректност;
- Лоялност;
- Трудова и технологична дисциплина;
- Умение за планиране и организиране на дейността;
- Точност и прецизност;
- Съобразителност и гъвкавост;
- Умение за вземане на адекватни решения;
- Умения за справяне в критична ситуация;
- Групова динамика;
- Умения за работа в екип;
- Комуникативност;
- Съзнателност;
- Наблюдателност;
- Емоционална стабилност в критична ситуация;
- Мобилност;
- Мотивация и контрол.

В някои професионални гимназии се извършва обучение и по код 5410205 "Оператор в хранително-вкусовата промишленост" със специалност „Производство на алкохолни и безалкохолни напитки“ с код 541020, който е нормативно определен с Наредба № 33 от 24.11.2003 г. за придобиване на квалификация по професия „Оператор в хранително-вкусовата промишленост“. Държавното образователно изискване за придобиване на квалификация по професия 541020 "Оператор в хранително-вкусовата промишленост" съгласно приложението към тази наредба, определя изискванията за придобиване на втора степен на професионална квалификация за специалностите:

5410201 "Зърносъхранение, зърнопреработка и производство на фуражи";

5410202 "Производство и преработка на мляко и млечни продукти";

5410203 "Производство на месо, месни продукти и риба";

5410204 "Производство на консерви";

5410205 "Производство на алкохолни и безалкохолни напитки";

5410206 "Производство на захар и захарни изделия";

5410207 "Производство на тютюн и тютюневи изделия";

5410208 "Производство на растителни мазнини, сапуни и етерични масла".

Съгласно ДОИ за придобиване на втора степен на квалификация след завършване на обучението по специалността „Производство на алкохолни и безалкохолни напитки“, съответното лице се изисква да има формирани компетенции, които му позволяват да работи в производството на напитки.

След придобиване на втора степен на професионална квалификация по професията "Оператор в хранително-вкусовата промишленост" обучаваният има право да се обучава по друга професия от професионално направление "Производство на храни и напитки", като обучението му по общата задължителна професионална подготовка - единна за всички професионални направления, и част от отрасловата задължителна професионална подготовка се зачита.

Основната цел на обучението е придобиване на втора степен на професионална квалификация на обучаваните за реализацията им по придобитата специалност в хранително-вкусовата и питейна индустрия като оператори на машини и инсталации.

След придобиване на втора степен на професионална квалификация по професия "Оператор в хранително-вкусовата промишленост" обучаваният има право да продължи обучението си за придобиване на трета степен на професионална квалификация.

Тук ще представим ключовите компетенции, които се формират при обучението по общата задължителна професионална подготовка - единна за всички професионални направления за придобиване на втора квалификационна степен „Оператор в хранително-вкусовата промишленост“, следвайки модела на ДОИ:

- Знае и прилага основните правила за безопасна работа на работното място;
- Познава и използва личните предпазни средства;
- Формирани знания и практика да не замърсява с работата си околната среда;
- Осъществяване на ефективни комуникации при изпълнение на трудовата дейност в работен екип;
- Умения да формулира проблеми, да задава въпроси, да прави отчет за извършената работа;
- Познаване на пазарните отношения, мястото и ролята на отделните лица, предприятията, институциите и държавата в тях;
- Познаване на правата и задълженията си като участник в трудовия процес съгласно Кодекса на труда – разбиране на договорните отношения между работодател и работник;
- Участие при разпределяне на задачите,
- Формиране на разбиране да се търси съдействие и помощ от членовете на екипа,
- Чувство за отговорност при изпълнение на задачата, която му е възложена;
- Разбиране на собствената роля в производството и съзнава необходимостта от повишаване на квалификацията си/кариерното си развитие;

- Формирани умения за работа с компютър и умение да ползва програмни продукти;
- Ползване на съвременните технологии за изпълнение на технически задачи;
- Познаване организацията на фирмата и правомощията на длъжностните лица;
- Умения да разчита технологична документация – рецептури, нормали, схеми и пр.
- Формиране на умения за справяне с предвидими и рутинни задачи на работното място, вкл. чрез кратка комуникация на чужд език без наличието на усложнения.

По време на обучението за работодателите от конкретния бранш и хранителната и питейна индустрия е от съществено значение в бъдещите предприемачи да се формират специфични компетенции за изпълнение на дейностите според профила на професията. В тази връзка конкретно за производството на безалкохолни напитки (като част от знанията за придобиване на специалност 5410205 "Производство на алкохолни и безалкохолни напитки") компаниите имат нужда от специалисти, които имат следните специфични базисни компетенции:

- Формирани умения да приема, съхранява и преработва суровини и материали;
- Формирани умения да използва и обслужва машини, апарати, уреди, съоръжения и инсталации при производство на алкохолни и безалкохолни напитки;
- Формирани знания за предназначението, принципите на действие, начините за безопасно обслужване на машини, апарати, уреди, съоръжения и инсталации;
- Разбиране на технологичната последователност на процесите и операциите при „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ и минерални води;
- Прилага усвоените теоретични знания при извеждане на зададена технология за „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ и минерални води;
- Формирани знания за прилагане санитарно-хигиенните изисквания;
- Формирани знания за здравословните и безопасните условия на труд при производство на безалкохолни напитки и използването на личните предпазни средства и облекло, с оглед спецификите на използваните суровини, материали и работните помещения.

Разработени са и ДООИ за придобиване на първа степен на професионална квалификация за специалността работник в хранително-вкусовата промишленост (код 541050). Нискоквалифицираните работници в сектор производство на безалкохолни напитки са доста голям процент – над 30%, което предполага те също да имат формирани компетенции, които работодателите да се стремят да развиват. В тази връзка в бранша не се наблюдава дискриминация по пол, възраст или образование. С непрекъснатото навлизане на новите технологии, необходимостта от работници с първа степен на професионална квалификация няма да нараства, данните показват непрекъснато намаляване както като относителен дял, така и в абсолютно изражение. Това означава, че за тази категория заети трябва да има модели на компетенции, според които да се наемат, мотивират, обучат, квалифицират и оценяват работещите с първа степен на професионална квалификация.

За осъществяване целите на обучението за придобиване втора и трета степен на квалификация по специалността „Производство на алкохолни и безалкохолни напитки“ е необходимо бъдещите специалисти техник-технолози или оператори да придобият професионални компетенции в подходящо оборудвани за целта лаборатории и учебни зали. Като част от взаимодействието и сътрудничеството между производителите на безалкохолни напитки в България и съответните професионални гимназии част от оборудването е осигурено

безвъзмездно от страна на бизнеса. Това дава възможност за адекватно обучение и придобиване на знания и умения, както и тяхното последователно надграждане в процеса на средното образование, което е особено важното за бъдещата професионална реализация на учениците. Основното оборудване за специалност "Производство на алкохолни и безалкохолни напитки" включва: приемни съоръжения, гроздомелачки, оцедвачи, преси, винификатори, винематици, сулфодозатори, помпи, филтри, фризери, пастьоризатори, апарати за производство на малц и пивна мъст, ферментатори, ацетатори, сатуратори, дестилационни апарати, машини и съоръжения за бутилиране и опаковане на напитки. За извършването на лабораторните упражнения и специфичните знания и умения, които учениците следва да придобият по отношение на познаването и контрола на химичния и микробиологичния състав на пивото лабораториите са оборудвани с: дестилационен апарат, аналитична и техническа везна, рефрактометър, спектрофотометър, афрометър, хайсметър, поляриметър, ебулиометър на Салерон-Дюжарден, рН-метър, водна баня, апарат за летлива киселинност, апарат на Киелдал, портативна мелница, и др. Така окомплектованата материална база дава възможност обучението по специалността да се провежда в среда, която формира в учениците образователни и професионални компетенции, необходими на работодателите при набирането на млади специалисти за работа в сектора.

В тази връзка в сектора „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ има установени традиции на организиране и на регулярни посещения на предприятия, провеждане на стажове и производствени практика. По време на тези програми бъдещите техник-технолози се запознават с целия технологичен процес в реални условия. Така в тях се формират и постепенно надграждат знанията за отделните технологични етапи в производството – от постъпването и окачествяването на суровините – до складирането и експедирането на готовата продукция.

Безспорно прякото наблюдение и последващото постепенно навлизане с конкретни задачи в производствения процес формират в учениците професионален интерес и нагласи, което е допълнителна мотивация те да изберат кариерно развитие в производството на безалкохолни напитки. За формирането на тези качества важна роля играят и лицата, които пряко са ангажирани като преподаватели и обучители на бъдещите специалисти. В тази връзка, всяка професионална гимназия или обучителен център, където се изучава специалността „Производство на алкохолни и безалкохолни напитки“ осигурява високо квалифицирани специалисти, които имат необходимите компетенции да извършват обучението на учениците. Това е част от образователните изисквания, които са нормативно регламентирани със ЗПОО и подзаконовите актове към него. По този начин се осигурява взаимодействие, сътрудничество и приемственост между различните образователни нива за всички специалности в хранително-вкусовата и питейна индустрия.

Специално за целите на професионалното обучение по задължителната професионална подготовка, специфична за професията "Техник-технолог в хранително-вкусовата промишленост" - трета степен с профил „Производство на алкохолни и безалкохолни напитки“ са включени като държавно образователно изискване два компонента на професионална квалификация - теоретично обучение и практическо обучение - учебна и производствена практика. Специфичните знания и умения в учениците - бъдещи специалисти се формират от квалифицирани обучаващи, от които се изисква да имат следния минимум от професионални компетенции:

По теоретично обучение: да притежават образователно-квалификационна степен "магистър" с професионална квалификация "магистър-инженер" по технология на

пивото/виното/безалкохолните напитки или "бакалавър" с професионална квалификация "инженер по технология на храните, напитките и био-технологични продукти".

По практическо обучение (учебна и производствена практика): да притежават образователно-квалификационна степен "бакалавър" с професионална квалификация "инженер" по технология на храните, напитките, или био-технологичните продукти, "магистър" с професионална квалификация "магистър-инженер" по технология на напитките или учител-специалист по практика.

Според държавните образователни изисквания е препоръчително на всеки три години обучаващите да преминават курс по нови технологии и материали за актуализиране на професионалните им знания и умения. Този подход стимулира преподавателите и служи за надграждане на професионалните им компетенции. Квалификационните курсове дават и допълнителни възможности за по-тясно сътрудничество и взаимодействие между институциите и лицата, които са ангажирани с отделните етапи от цялостния процес на обучение и образование при производството на храни и напитки, което допринася за по-високото качество на подготовката на обучаемите и формиране в тях на компетенции, които са необходими на съвременния бизнес. Препоръчително е и работодателите, и учебните институции да имат про-активен подход, за да могат по-ясно да се идентифицират актуалните изисквания на бизнеса за формиране на необходими за новите условия образователни и професионални компетенции на всички нива на образование. За целта разработването на основните модели на компетенциите за работната сила (човешки капитал) във всеки бранш ще даде съществена добавяне стойност към тези процеси.

2.6.3. ОРГАНИЗАЦИЯ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И ПРОФЕСИОНАЛНА ПОДГОТОВКА

Образователната и професионална подготовка на водещите професии в производството на безалкохолни напитки се извършва в следните учебни заведения:

- Висше учебно заведение - Университет по хранителни технологии, гр. Пловдив – професия инженер технолог;
- Професионални гимназии
- Центрове за професионално обучение

таблица 40 Специалности в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“, предлагани в професионалните училища в отделните региони на България. Източник: МОМН

Населено място	Наименование на професионалното училище	Код и име на специалността
София	ПГ по химични и микробиологични технологии „Проф. Пенчо Райков“	Направление 541 Производство на храни и напитки 5410106 Производство на алкохолни и безалкохолни напитки
Плевен	ПГ по лозарство и винарство „Ал. Стамболийски“	Направление 541 Производство на храни и напитки Специалност 5410106 Производство на алкохолни и безалкохолни напитки
Русе	ПГ по зърнопреработвателни и хранителни технологии „Проф. Асен Златаров“	Направление 541 Производство на храни и напитки Специалност 5410106 Производство на алкохолни и безалкохолни напитки
Асеновград	ПГ по хранително-вкусови технологии „Св. Димитър Солунски“	Направление 541 Производство на храни и напитки Специалност 5410106 Производство на алкохолни и безалкохолни напитки
Пловдив	ПГ по хранителни технологии и техника	Направление 541 Производство на храни и напитки Специалност 5410106 Производство на алкохолни и безалкохолни напитки

София	ПГ по хранително-вкусови технологии „Проф. д-р Георги Павлов“	Направление 541 Производство на храни и напитки Специалност 5410106 Производство на алкохолни и безалкохолни напитки
Ст. Загора	ПГ по био-технологии и химични технологии „Дмитрий Менделеев“	Направление 541 Производство на храни и напитки Специалност 5410106 Производство на алкохолни и безалкохолни напитки
Търговище	ПГ по туризъм и хранително-вкусови технологии „Алеко Константинов“	Направление 541 Производство на храни и напитки Специалност 5410106 Производство на алкохолни и безалкохолни напитки

таблица 41 Специалности в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“, предлагани във Висшите училища в отделните региони на България. Източник: MOMH

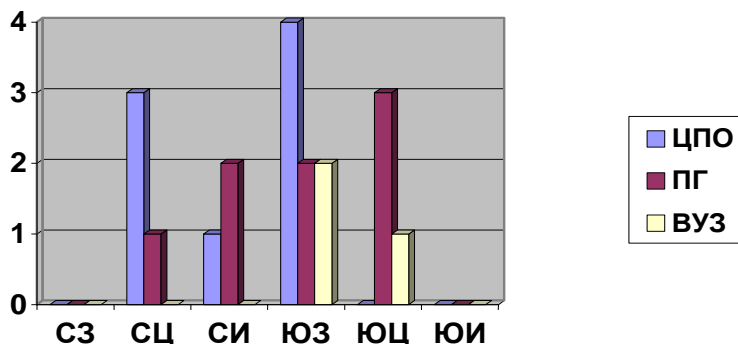
Населено място	Име на университета	Код и име на специалността
Пловдив	Университет по хранителни технологии, Технологичен факултет	13-04 Технология на виното и пивото
София	Лесотехнически университет, Агрономически факултет	
София	Химико технологичен и металургичен университет	

таблица 42 Специалности в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“, предлагани в центровете за професионална подготовка в отделните региони на България

Населено място	Наименование на центъра за професионална подготовка	Код и име на специалността
София	ЦПО към сдружение Национална мрежа за бизнес развитие	5410295 Производство на алкохолни и безалкохолни напитки
София	ЦПО към Федерация на научно-техническите съюзи в България	5410295 Производство на алкохолни и безалкохолни напитки
Трявна	ЦПО към „Инфоцентър“ ЕООД	5410295 Производство на алкохолни и безалкохолни напитки
Добрич	ЦПО към „ХМ Томи“ АД	5410295 Производство на алкохолни и безалкохолни напитки
Плевен	Сдружение с нестопанска цел „НТС – Плевен“	5410295 Производство на алкохолни и безалкохолни напитки
Плевен	ЦПО към „Регионален център за професионална квалификация“ ООД	5410295 Производство на алкохолни и безалкохолни напитки
София	Национален ЦПО към БТПП	5410295 Производство на алкохолни и безалкохолни напитки
София	ЦПО към ССА	5410295 Производство на алкохолни и безалкохолни напитки

Източник: НАПОО

фигура 25 Разпределение на обучителните организации в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ по райони за планиране, 2010 г. Източник: MOMH



Анализът на териториалното разпределение на обучителните организации в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ въз основа на разпределението им по райони на планиране на база на техния брой дава възможност да се определят следните особености:

Най-съществено е развитието на системата на ПГ като относителен дял в Южния централен район на България, където процентът на този показател е 38%.

С еднакъв процент на разпределение на ПГ са районите Североизточен и Югозападен. И двата района имат по 25%.

Северният централен район има една ПГ, а Северозападния и Югоизточният нямат ПГ с изучаване на специалности за „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“.

В процентно отношение най-голям е делът на ВУЗ в Югозападния район на България, но най-голямото висше учебно заведение с изучаване на специалност „Технология на виното и пивото“ се намира в Южния Централен район на страната – УХТ, Пловдив. В останалите райони на България няма ВУЗ за изучаване на тази специалност.

Центровете за професионална подготовка са най-много в Югозападна България – 50% от всички, в които се изучава специалността „Производство на алкохолни и безалкохолни напитки“.

В Северния централен район се намират 38 % от ЦПО, а в Североизточна България има един център за професионална подготовка с изучаване на специалността, свързана с производство на пиво. В останалите райони на страната няма такива ЦПО.

Действащите институции и обучителни организации в сектора са следните:

ИНСТИТУТ ПО КРИОБИОЛОГИЯ И ХРАНИТЕЛНИ ТЕХНОЛОГИИ

Секция "Технология на пивото и напитките"

- Осъществява научноизследователска, научно-приложна дейност и научно обслужване в областта на технологията, качеството и безопасността на пивоварния ечемик, хмела, малца, пивото и алкохолните и безалкохолни напитки;
- Разработва и внедрява технологии за производство на малц, пиво, храни и напитки на малцова и хмелова основа, безалкохолни и алкохолни напитки;
- Издава анализни свидетелства и сертификати за еквивалентност, за внос и износ на ечемик, малц, хмел и хмелови продукти, ензимни препарати, филтриращи и стабилизиращи средства, пиво, алкохолни и безалкохолни напитки;
- Членува в АПБН в България;

Лаборатория "Технология на пивото и напитките"

- Разработва и внедрява технологии за производство на нови асортименти пиво и безалкохолни и алкохолни напитки;
- Изследва влиянието на основните суровини и материали върху технологичните процеси, качеството и безопасността на пивото, алкохолните и безалкохолни напитки;
- Провежда научни и научно-приложни изследвания за разработването на нови функционални напитки;
- Разработва и внедрява технологии за оползотворяване на отпадъчните продукти от малцовата, пивоварна и питейната промишленост;

Лаборатория "Микробиология на пивото и напитките"

- Провежда микробиологични изследвания на пивоварни суровини, пиво и безалкохолни напитки;
- Провежда микробиологични изследвания на храни, биопродукти, биопрепарати по стандартните норми и изисквания.

ИКХТ има програмна акредитация за обучение в научна степен "Доктор" по „Технология на алкохолните и безалкохолните напитки“, „Хладилна технология на хранителните продукти“ и „Технология на биологично-активните вещества“, както и по други специалности свързани с храните и напитките..

УНИВЕРСИТЕТ по хранителни технологии.

Университета по хранителни технологии е наследник на Висшия Институт по хранително-вкусова промишленост–Пловдив, създаден през 50 те години на 20 век, преобразуван през 2003 г.

Обучението в УХТ се осъществява в три факултета – Технологичен, технически и стопански.

УХТ е акредитиран за образователно квалификационни степени бакалавър, магистър и доктор.

Кадри с квалификация бакалавър и магистър за сектора безалкохолни напитки се обучават в специалност "Технология на виното и пивото", а за степен доктор има обособена специалност "Технология на безалкохолните напитки".

Към УХТ работи и изпитвателна лаборатория, акредитирана за изпитване на храни и напитки съгласно списък от приложими стандарти и машини и съоръжения – топлообменници, хладилни витрини, машини и апарати от промишлеността за храни и напитки

Катедрата "Технология на виното и пивото" е създадена през 1948 г. към Агрономическия факултет на Пловдивския университет и първоначално се нарича катедра "Винарска технология". Дейността на катедрата през периода 1948-53 г. се изразява основно в подготовка на висши кадри за винарската промишленост.

След създаването на Висшия институт по хранителна и вкусова промишленост през 1953 г. в катедрата "Винарска технология" започва обучение и на специалисти за пивоварната промишленост, а катедрата се преименува на катедра "Технология на виното и пивото". Това име се запазва до 1976 г., когато се формират двете самостоятелни катедри - "Технология на пивото и безалкохолните напитки" и "Технология на виното и високо алкохолните напитки".

През 1999 г. двете катедри отново се обединяват под общото название Катедра "Технология на виното и пивото". От създаване на катедрата до 2005 г. в двете ѝ направления чрез редовно и задочно обучение са подготвени над 2100 специалисти за нуждите на производството на напитки в България и 127 инженер-технолози за Русия, Германия, Полша, Виетнам, Куба, Монголия, Албания, Афганистан, Нигерия, Бенин и Корея.

В катедра "Технология на виното и пивото" са защитени 45 докторски разработки. Обучението на докторанти по "Технология на алкохолните и безалкохолните напитки" предлага за решаване специфични и актуални теми.

От 2008 година АПБН има договор с Катедрата "Технология на виното и пивото" и ежегодно връчва по две стипендии на отлични студенти бакалаври.

Професионална гимназия по хранителни технологии и туризъм.

Професионална гимназия по хранителни технологии и туризъм – Ямбол е създадена като Техникум по хранително - вкусова промишленост - гр.Ямбол през 1963 година със заповед на

Министерството на просветата и културата за подготовка на кадри за консервната и местна промишленост.

За началото на учебната 1967 година към техникума се открива и СПТУ за подготовка на изпълнителски кадри за хранително - вкусовата промишленост.

За 25-та годишнината на техникума, училището е удостоено с орден "Кирил и Методий" I степен като признание за усилията вложени за създаването и утвърждаването на професионалното училище.

За времето на съществуването на училището, в него са се дипломирали над 4000 специалисти - технолози, техници, оператори, апаратчици, лаборанти за всички подотрасли на хранително - вкусовата промишленост, а в последните 10-12 години и хотелиери, баничари, сладкари, готвачи, бармани и сервитьори.

Към 2010 г., в Професионалното училище се обучават 580 ученика в 23 паралелки по 13 специалности. В училището работят 46 учители и 25 служители.

Професионална гимназия по хранителни технологии и туризъм има собствената учебно - производствена база, която включва 21 класни стаи, 3 компютърни кабинета, 1 кабинет за чуждо езиково обучение, снабден с компютърна техника, 3 лаборатории, 8 учебни работилници със самостоятелни работни места по: шлосерство и стругарство, ремонтна практика, хладилна техника, производство на хлебни и сладкарски изделия, на млечни продукти, обществено хранене и сервиране. Част от производственото обучение се провежда и в базовите предприятия, частни предприятия от ХВП и заведенията за обществено хранене.

Съвременната материално - техническа база, както и квалифицираният педагогически колектив са важно условие за подготовка на перспективни кадри и специалисти в съответствие с изискванията на бизнеса.

Професионална гимназия по химични и хранителни технологии "Проф. д-р Асен Златаров" – Димитровград.

Създадена като Техникум по индустриална химия през 2003 г., училището е преобразувано и оборудвано, за да обучава и специалисти по хранителни технологии. Професионалната гимназия разполага със специалисти и материална база по микробиология, био-технологии, био-техника, процеси и апарати, аналитична химия с физични методи, химични технологии, технологии на производството в хранително-вкусовата промишленост.

Най-новата специалност на ПГ е "Технологичен и микробиологичен контрол в хранително-вкусови производства". Специалността предоставя възможност за реализация в предприятия и компании от различни отрасли на хранително-вкусовата промишленост и селското стопанство.

Курсът на обучение дава възможност за придобиване на професионални компетенции по:

Микробиология – изучават се морфологията и физиологията на микроорганизмите, методите за съхранение и стерилизацията им.

Технология на производството в ХВП – изучават се технологичните методи при приготвяне на различни тестени, захарни, месни, консервирани, сладкарски и други изделия.

Технологичен контрол – чрез различни видове анализи се установява качеството на суровините, полуфабрикатите и готовата продукция.

Обучението е с продължителност 4 години. Завършилите придобиват средно – специално образование и III-та професионална квалификационна степен Лаборант.

ПГЗХТ "Проф. д-р Асен Златаров" – Русе.

СПЕЦИАЛНОСТ: "КОНТРОЛ НА КАЧЕСТВОТО НА ХРАНИ И НАПИТКИ".

Професионална Гимназия по Мениджмънт и Хранителни Технологии (град Плевен)
<http://tmht.hit.bg/logo.htm>

"Организатор в хранително – вкусовата промишленост".

Квалификация: "Организатор – технолог".

Изучават се технологии на различните производства в ХВП и основни икономически дисциплини: стопанска отчетност, маркетинг, икономика, организация и управление на промишлеността.

В часовете на учебна практика се придобиват умения за работа с организационна техника, компютри и за работа като оператор в различните технологични процеси.

"Технологичен и микробиологичен контрол"

Квалификация: лаборант – технолог.

Учениците изучават технологията на всички производства в хранително – вкусовата промишленост, технологичния и микробиологичен контрол – основа за производството на висококачествени продукти.

Техникум по хранително-вкусова промишленост в Пловдив.

Техникумът е авторитетно, предпочитано и известно учебно заведение. От основаването си до този момент с него са свързани съдбите и професионалното израстване на хиляди ученици, стотици учители и служители. Стремешт на всички е бил и е да се защитава престижа му. На 1 август 1949г. се поставя началото на първото "Фабрично заводско училище по консервна промишленост", което се намира на ул."Хайнрих Хайне"б. От януари 1956г. училището се трансформира в "Промишлено училище по консервно дело и маслодобив". През учебната 1957/1958г. то прераства в техникум, а пансионът към него е обявен за "Републикански отличник" и е награден с грамота. През следващата учебна година техникумът става "Окръжен първенец на професионалните технически училища". През 1964/1965г. се полагат основите на нова сграда, на бул."Йорданка Николова"75, която се открива тържествено през учебната 1967/1968г. На тържеството по случай 25-годишния юбилей на техникума е връчено знаме. По този повод е получен орден "Кирил и Методий" от МНП. В настоящата сграда училището се намира от 1982г. Учениците учат и работят в съвременни обзаведени кабинети, лаборатории и работилници

2.6.4. ФОРМИ НА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ И СЪТРУДНИЧЕСТВО С УЧЕБНИ ЗАВЕДЕНИЯ И ЦЕНТРОВЕ ЗА ПРОФЕСИОНАЛНА ПОДГОТОВКА

Предвид непрекъснатото развитие на производството и постоянно променящите се условия, работната сила в България трябва непрекъснато да се адаптира към съвременните условия, чрез усъвършенстване на своята квалификация. Местният пазар на труда, както и свободното движение на хора в страните на ЕС, дават допълнителна мотивация професионалното образование и обучение да се превърне в осъзната необходимост за всеки. От една страна това дава възможност да се устои на конкурентния натиск на идващи да работят в България специалисти от други страни, а от друга – българите да имат възможност за професионална реализация и кариерно развитие в общия европейски пазар. Тази необходимост обуславя възможността от създаването и функционирането на Центровете за професионално обучение (ЦПО), в които всеки желаещ може да развива своите професионални компетенции в различни области по подходяща за него професия и специалност.

Качеството на придобиване на образователни и професионални компетенции в такива ЦПО е предмет и на държавна политика. Водещи документи в това направление са Националната стратегия за продължаващо професионално обучение за периода 2005 – 2010 г., Националната програма за заетост и професионално обучение на хора с трайни увреждания, Националната стратегия за учене през целия живот, Рамковите програми за придобиване на професионална квалификация, ЗПОО и съответната подзаконова уредба към него с приложенията за държавните образователни изисквания за различните видове професии и квалификационни степени, Закона за насърчване на заетостта и пр. В тази сфера заедно с МОМН и МТСП, водеща роля има Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО).

За да се формира познание на статута на центрите за професионално обучение следва да се познаят конкретните текстове на ЗПОО, с които се разписват следните разпоредби:

"Чл. 20. Центровете за професионално обучение осъществяват професионално обучение на лица, навършили 16 години.

Чл. 21. от ЗПОО (Изм. - ДВ, бр. 103 от 2002 г.) Центровете за информация и професионално ориентиране осъществяват професионално ориентиране на ученици и на други лица.

Чл. 22. (1) Центровете за професионално обучение и центрите за информация и професионално ориентиране са държавни, общински или частни, български с чуждестранно участие или чуждестранни.

(2) Държавните и общинските центрове са юридически лица, получили лицензи за осъществяване на професионално обучение или на професионално ориентиране.

(3) Частните центрове са еднолични търговци или юридически лица, учредени като търговски дружества, кооперации, сдружения и фондации, получили лицензи за осъществяване на професионално обучение или на професионално ориентиране.

(4) Българските центрове за професионално обучение и центрове за информация и професионално ориентиране с чуждестранно участие са регистрирани в Република България сдружения между български и чуждестранни физически и/или юридически лица, получили лицензи за професионално обучение или за професионално ориентиране.

(5) Чуждестранните центрове за професионално обучение и центрове за информация и професионално ориентиране са чуждестранни юридически лица, които осъществяват дейността си в Република България в съответствие с международни спогодби и са получили лицензи за професионално обучение или за професионално ориентиране.

(6) (Изм. - ДВ, бр. 103 от 2002 г.) Лицензът за професионално обучение или за професионално ориентиране се издава от Националната агенция за професионално образование и обучение."

За по-добра прозрачност, достъпност и яснота на интернет сайта на Агенцията има пълен списък на всички лицензирани ЦПО. От 2001 г. е налице процедура за мониторинг на лицензираните центрове. Системата включва наблюдение върху дейността на центрите, според издадените лицензи, спазване на законовата и подзаконова уредба, качество и ефективност на провежданото обучение и спазване изискванията за придобиване на квалификация според ЗПОО и ДОО по Списъка на професиите за професионално образование и обучение (СППОО) по чл. 6 от Закона за професионалното образование и обучение (ЗПОО), ресурсно ниво и изискуема квалификация на преподавателите, материално-техническо снабдяване и пр.

Насърчаването на създаването и функционирането на ЦПО има за цел да постигне едни от най-важните приоритети в осигуряването на обучение през целия живот: всеобхватен и постоянен достъп до учене с цел овладяване и актуализиране на умения, необходими за активно участие в обществото, основано на знания; повишаване на инвестициите в човешките ресурси; ефективни методи на преподаване и учене; значително подобряване на разбирането и оценяването на участието в учебния процес и резултатите от него, особено в областта на неформалното и самостоятелното учене; подобряване и осигуряване на високо качество на услугите по информиране и консултиране на хората, които търсят професионално развитие; наличие на база за обучение възможно най-близо до дома на учещите.

Наличието на тези условия е важна предпоставка за формиране и надграждане на професионалните компетенции. Важното в случая е тези цели да са съобразени и с търсенето и предлагането на пазара на труда, както и да са адекватни на изискванията за образователно развитие и формиране на компетенции, необходими на работодателите от конкретния бранш. Безспорно ЦПО имат възможност да проявяват по-добра гъвкавост от ПГ и да привличат мотивирани обучаеми, които са осъзнали необходимостта от формиране на конкретни знания и умения в интересуващите ги сфера. Предпоставка за това е не само възрастта на бъдещите специалисти (поне над 16 г.), но и презумпцията, че желаната от тях квалификация е в област, за която са информирани, че има търсене на работна сила.

Центровете за професионално обучение, които предлагат квалификация за „Производство на алкохолни и безалкохолни напитки - код 5410205" като профилиране към общата специалност „Оператор в хладилно - вкусовата промишленост - код 541020" са: Център за професионално обучение към Сдружение "Национална мрежа за бизнес развитие", гр. София, Федерация на научно-техническите съюзи (ФНТС) в България, гр. София, Център за професионално обучение към "ИНФОЦЕНТЪР" ЕООД, гр. Трявна, Център за професионално обучение към "ХМ ТОМИ" АД, гр. Добрич, Сдружение с нестопанска цел "Научно технологичен съюз - Плевен", Център за професионално обучение към "Регионален център за професионална квалификация" ООД, гр. Плевен, Център за професионално обучение към Сдружение "Национална мрежа за бизнес развитие", гр. София, Национален център за професионално обучение към Българската търговско промишлена палата, гр. София, Центрове за професионално обучение към Селскостопанска академия, Национална мрежа за бизнес развитие – центрове за професионално обучение и др.

От така изброените ЦПО Асоциацията на производителите на безалкохолни напитки и предприятията от сектора поддържат активни отношения на сътрудничество и взаимодействие със Съюза по хранителна промишленост към ФНТС.

За да представим пълния модел от професионални компетенции, които се формират на завършилите втора образователно-квалификационна степен за оператор в производството на безалкохолни напитки ще използваме ДООИ, приложими за случая. Основната причина за това е, че всички гореизброени ЦПО предлагат обучение именно за придобиване на втора образователно-квалификационна степен.

В представената по-долу таблица са дадени:

1. Описание на трудовите дейности (задачи);
2. Знанията;
3. Уменията;
4. Професионално-личностните качества, които формират компетенциите на завършилите втора образователно-квалификационна степен за оператор при производството на безалкохолни напитки, според нормативно определените държавни образователни изисквания за тази професия:

ТАБЛИЦА 43 ДЪРЖАВНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ИЗИСКВАНИЯ

1. Описание на трудовите дейности (задачи)	2. Знания	3. Умения	4. Професионално-личностните качества
Приема, съхранява и преработва суровините, полуфабрикатите, спомагателните материали в производството на напитки	Химически свойства, основни качествени показатели на суровините, полуфабрикатите и готовата продукция Особености при съхранение и преработка на суровините, материали, полуфабрикатите и готовата продукция Същност, характеристика и последователност на технологичните процеси	Контрол на качествените показатели на суровини, полуфабрикати, напитки, спомагателни материали Обслужване на машини, съоръжения за приемане, преработка и съхранение на суровини и полуфабрикати	Професионални критерии за подбор на суровини, материали, полуфабрикати и качество на произвежданата напитка Лоялно отношение към професионалната информация Трудова дисциплина Работа в екип (синхрон на действията при осъществяване на технологични операции)
Обслужва безопасно различни видове машини, апарати, инсталации и съоръжения при производството на напитки Приспособява основни връзки, възли и детайли за транспортиране на напитки Извежда, контролира и регулира технологичните процеси	Устройството, принципа на действие, алгоритъма на работа с машини, апарати и съоръжения Физикохимичните основи на технологиите на вино, оцет, пиво, спирт, високоалкохолни и безалкохолни напитки Условията и факторите за оптимално протичане на технологичните процеси Контролируеми показатели и параметри Последователност при свързване на машини, апарати и съоръжения в подходящи технологични линии съобразно технологичните процеси	Обслужване на машини, апарати, съоръжения и инсталации в производството на вино, пиво, спирт, оцет, високоалкохолни и безалкохолни напитки Отчитане, контролиране и регулиране по контролно-измервателни прибори основните параметри и показатели на технологичните процеси Сглобяване и демонтиране на основни връзки при свързване на подходящи машини, апарати и съоръжения при изграждането на технологични линии	Прецизност при изпълнение инструкциите за обслужване на машини, апарати и съоръжения Трудова дисциплина Работа в екип Комуникативност Спазване правилата за безопасна работа
Подготвя и поддържа личната хигиена, работното място и технологичното оборудване съгласно здравословните и безопасни условия на труд и санитарно-хигиенни изисквания за производство на безвредни храни и напитки	Санитарно-хигиенни изисквания към съдове, помещения, съоръжения, машини и апарати, дезинфекционни и миещи средства Трудово законодателство Въздействието на серния и въглеродния диоксид, както и на сернистата киселина върху човешкия организъм Устройство и действие на личните предпазни средства	Подготовка и използване на миещи и дезинфекционни разтвори и средства Подготовка на съдове, машини и съоръжения за технологични процеси Контрол качеството на измиване и дезинфекция Текущо поддържане, изправност, безопасност, ред и хигиена на работното място Осигуряване на хранителната безопасност на произвежданите напитки съгласно HACCP	Взискателност, отговорност при поддържане на хигиена на работното място Прецизност при използване предпазни средства при работа

ЦПО са част от реформата в цялото образование. Те дават допълнителна възможност за създаване на професионални компетенции чрез продължаващо професионално обучение, което е достъпно и с еднакви условия за всички.

Не може да не се признае, че при обучението в ЦПО, както и в ПГ най-голямото предизвикателство е постигане на съответствие между изискванията на работодателите и предлаганото обучение. Това е в унисон с виждането на работодателите, че обичайно учениците от ПГ имат много добри знания и умения на теоретично ниво, но практическите компетенции почти не са формирани. Това изисква влагане на допълнителни ресурси от страна на работодателя във формирането на тези практически умения. От друга страна този пропуск в системата на обучение може да демотивира младите специалисти, които имат различни очаквания според придобитите от тях компетенции съобразно ДООИ. Ето защо получаването на адекватно обучение в ЦПО би била добра възможност и за двете страни, особено ако се използват възможностите обучаемите да не финансират сами обучението си, а финансирането да е по различни програми за развитие на човешките ресурси. Добър пример в това отношение са стажантските програми на МТСП.

Системата за оценка и развитие на персонала е практика в някои от компаниите от сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“. Разпространето на този положителен опит в предприятията от бранша, независимо от техния размер, ще доведе до развиването на подходящ инструментариум за периодична текуща оценка и получаване на информация от работещите, за да се създаде система за изграждане на компетенции на всички нива и длъжности. Така ще се създаде и мотивация, ще се изгражда фирмена и професионална култура, ще се формират положителни психологически нагласи към трудовия процес, удовлетвореност и успешно кариерно развитие. По този начин - чрез насочване на развитието на персонала в посока на поставените цели и стремеж за достигане на определени компетенции, се залагат параметрите за програмно развитие и постигане на по-добри резултати на групово и индивидуално ниво. Наред с периодичното оценяване и определяне на компетенциите, в предприятието ще стимулира конструктивното и творческо мислене у работниците и служителите, изграждане на екипен подход за решаване на различни задачи.

Развитието на продуктите и технологиите за тяхното производство поражда необходимост за актуализиране на ключовите компетенции на работещите на всички равнища. Това от своя страна води и до по-активен диалог между работодателите и образователните институции. Част от механизмите, които могат да се приложат, за да се преодолеят проблемите е да има реални стимули и за двете страни, участващи в този процес. За увеличаване на социално-икономическата ефективност на системата за професионално образование и обучение е необходимо включването на работодателите в дейностите по разработването на конкретните учебни програми и в оценката на потребностите от обучение по професии и специалности чрез изграждане на ефективни междуинституционални връзки с участниците на пазара на труда и образователните институти. Подобряването на услугите по обучението с актуализация на учебните програми и планове и насочването им според потребностите на пазара на труда и вижданията на работодателите, следва да включва и оценка на резултатите от обучението. В тази посока следва да се развият, изградят и използват ефективни форми на двустранно сътрудничество между заинтересованите страни.

В това отношение следва да се проучат, анализират, опишат и приложат добри европейски практики за по-пълно и адекватно взаимодействие между работодателите и образователно-професионалните институции. В това отношение е препоръчително да се търси опит както от

съответните работодателски организации, така и от конкретните предприятия от бранша, които да изготвят моделите на компетенции, които биха представлявали интерес за тях. Част от този процес следва да обхваща и влизането на представители на конкретния бизнес като преподаватели в учебния процес. Като лектори могат да участват лица, упражняващи различните професии и длъжности в съответната компания от бранша, които да запознават учещите със спецификите на компетенциите, които се очакват от тях. Добра възможност е и в разработването на ДОИ да участват представители на реалния сектор, за да се даде възможност в определянето на изискванията да участват самите работодатели, които ще намерят практически ефективни решения.

Раздел 3. ХАРАКТЕРИСТИКА НА ПРОДУКТИТЕ

Основните групи напитки, произвеждани в сектора са:

- Натурални минерални, изворни, трапезни и други бутилирани води.
- Безалкохолни напитки – лимонада, кола, тоник, нектари и други.

Основните групи **минерални води** са съгласно наредба за изискванията към бутилираните натурални минерални, изворни и трапезни води, предназначени за питейни цели, приети с ПМС 178/23.07.2004, изменена 2008 г

Натурални минерални води. Водят началото си от подземни водоизточници, защитени от замърсяване, с безупречна природна чистота - химична и микробиологична, с постоянен състав и отсъствие на токсични микрокомпоненти, с наличие на полезни хранително-физиологични вещества, бутилирани на водоизточника при спазване на наредбата.

Изворни води. Водят началото си от подземни водоизточници, защитени от замърсяване, с природна чистота, с отсъствие на токсични микрокомпоненти и показатели, които в натурално състояние отговарят на нормите за води за човешка консумация.

Обикновено това са води с температура далеч под 20° С и ниска минерализация – обикновено под 150 - 200 mg/l, т.е. студени и чисти води с наличие на незначителни количества соли, които се бутилират на водоизточника, без каквато и да е обработка. Използването на изворните води не налага специално разрешение за бутилиране, както това се прави при минералните води. Изворната вода може да се предлага в бутилиран вид при условие, че отговаря на приети критерии за питейни води, не се транспортира с цистерни и с водата се провеждат разрешени процедури като озониране и окисление с въздух, ако това е необходимо. Преди да започне бутилиране, изворната вода се изследва през три месеца в продължение на една година по основни физикохимични показатели, анализира се радиологията и микробиологията, за да се види стабилността и чистотата на водата.

Трапезни води. Води от подземен или повърхностен водоизточник, които отговарят на изискванията на води за питейно-битова употреба – третирани или нетретирани. Това в повечето случаи са сондажни, а много често водопроводни и хлорирани, с променлив състав, в повечето случаи транспортирани с цистерни, разбира се чисти, обработени води, озонирани, филтрувани и дезинфекцирани, с показатели, които отговарят на изискванията на наредба №9 за качествата на водата, предназначена за питейно-битови цели.

<http://www.bsda-bg.org/admin/downloads/39cb63ba07606aa5d7682b8ed668bdf.doc>

Безалкохолни напитки – лимонада, кола, тоник, нектари и други могат да бъдат газирани, негазирани и други - студен чай, енергийни и спортни напитки.

Към газираните напитки спадат:

Тип Кола – това са газирани безалкохолна напитка, произвеждани от "PepsiCo" (или нейни лицензополучатели), "Coca Cola" или техните имитации. Напитките тип кола са създадени през 19 век в САЩ. Те добиват изключителна популярност през 50 години на 20 век и непрекъснато се развиват. И двете компании разработват диетични и напитки с различни плодови аромати. За производството на кока-кола се издават лицензи от компанията. В Република България кока-кола се произвежда от 1965 година за първи път в завода за безалкохолни напитки в София. През 80-те години на ХХ век, напитката се произвежда от около 9 завода. Към момента в България работи „Хеленик Ботлинг Къмпани“, която през 1991 година сключва с Централният кооперативен съюз (ЦКС) джойнт венчър за производство и дистрибуция на продуктите на

Кока-Кола в България, като бутилирането се извършва в заводите в София (заводи „КОЛИНА“ и „БЕНАКС“), Пловдив, Бургас, Плевен и Търговище.

Лимон – лайм - Sprite се продава в повече от 190 страни и е безалкохолна напитка № 4 в света произведен за пръв път в България през 1993 година в Бутилираща компания Пловдив.

Мътен лимон.

С плодови аромати.

Лимонада.

Портокал - Fanta се появява на българския пазар през 1993 г. като през годините вкусовото портфолио постепенно се разширява и освен основните вкусове - портокал и лимон, на пазара се редуват по-традиционни и по-екзотични, като розов гейпфрут ("Pink Grapefruit"), ябълка-лайм ("Jamaica Apple-Lime"), грозде ("Dizzy"), манго-портокал ("Mangobeat"), лимон и бъз ("Madness") и т.н.

От май 2010 "Fanta" е вече с естествени съставки. Fanta портокал и Fanta лимон са първите плодови газирани напитки в България без изкуствени аромати и оцветители и без добавени консерванти – ароматите и оцветителите в новите напитки са извлечени от естествени източници чрез подходящи физични процеси. Новите продукти от портфолиото с търговска марка "Fanta" са без добавени консерванти. Тези промени са в отговор на все по-високите изисквания на българските потребители към съдържанието на натурални съставки в напитките.

Други неплодови.

Тоник и битери.

Към негазираните се включват .

Тихи напитки.

Плодови сиропи.

Прахообразни и разтворими.

ТАБЛИЦА 44 Продуктови групи в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ според класификацията ПРОДПРОМ-2008

Код	Наименование
11071130	Минерални и газирани води неподсладени
11071150	Неподсладени и негазирани води
11071930	Води със захар и подсладители
11071950	Безалкохолни напитки несъдържащи млечни мазнини
11071970	Безалкохолни напитки съдържащи млечни мазнини

Източник: ПРОДКОМ 2008

Кодовете на продуктите съдържат четирицифрения код на дейността, следвани от кодовете за води – 11 и безалкохолни напитки – 19. Диференциацията е направена във връзка с основните технологии за производството – при минералните, изворните и трапезните води не се добавят подсладители и оцветители, а при безалкохолните напитки тези добавки се използват. Към безалкохолните се отнасят и водите със захар и подсладители, както и тези с добавени млечни мазнини

Раздел 4. ФАКТОРИ И ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ПРОМЯНА

4.1. ТЕХНОЛОГИЧНИ ПРОМЕНИ

Развитието на технологиите в сектор Производство на безалкохолни напитки върви с ускорени темпове предвид глобализацията на пазарите и увеличаване на потреблението на различните видове продукти. Технологиите и нововъведенията са не само в областта на производството – продукт, опаковки и технология, но и при дистрибуцията и търговията на дребно, за да задоволят изискванията на потребителите за свежест, вкус и удобство. Показатели за влиянието на това развитие върху „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“:

- Намаляване на разходите за производство, съхранение и логистика;
- Иновативни начини за производство на суровината – преработка на вода, производство на добавки, подсладители, опаковки и др;
- Нови продукти, които съчетават съставки в нови продукти или нови начини на съчетаване на суровините;
- Различни техники за производство и консервиране на напитките;
- Разработване на нови типове опаковки, като например, tetrapaks, nanotechnology и мод;
- Разработване на възможности за потребителите да изразят предпочитано поведение при покупка, например чрез пазаруване в супермаркет или по интернет от дома.

Въпреки широкия спектър от технологични постижения, автоматизацията в по-малките предприятия от питейната индустрия е сравнително слаба. Тази ситуация в известна степен е обусловена от достъпността на ниско квалифицирана работна ръка. Това от своя страна прави неефективна възвращаемостта на по-скъпи машини и оборудване. В някои случаи, при промяна на продукта се появява необходимост от промяна на оборудването и в тези случаи по-голямата гъвкавост на работната сила се оказва по-приложима в производството.

Обикновено, когато се правят значителни инвестиции в нови машини и съоръжения, за да се увеличи производството и пазарният дял, трябва да се предвидят и разходите за обучение на работната сила, вместо да се наемат нови работници.

Промените в климата ще оказват все по-голям натиск върху производителите за прилагане на нови технологии и процеси, които създават по-малко отпадъци, по-енергийно ефективни са както при производството, така и в транспорта.

Конкурентоспособността на пазара на безалкохолни напитки не се ограничава само до характеристиките на дадения продукт. Конкурентно предимство имат особеностите на технологичния цикъл, параметрите на експлоатираната техника, въвеждането на иновации, компетентностите на работната сила, ефективната стопанска логистика, получените сертификати и отличия, фирмена организация и структура на управление, мотивацията и корпоративната социална отговорност на предприятието. Това са особености и характеристики, които влияят върху жизнения цикъл на продуктите.

През последните години в България прави впечатление постоянният ръст в продажбите на минерална вода. Тя е с най-голям ръст сред напитките, което е характерна тенденция в Европа и света. Все повече потребители се отказват от газирани безалкохолни напитки и преминават към минералната вода. Големите компании – “Кока-кола” през 2005 г. - се ориентират към придобиване на предприятия производители на минерална вода, а други получават концесия за експлоатация на находища.

В момента потреблението на минерална вода в България се развива с европейските тенденции, но все още е с 19-20% под тяхното потребление на глава от населението.

Техниката и технологията при бутилирането на минерална вода във водещите предприятия на българския пазар е на съвременно ниво залагат на модерното оборудване и европейското качество. „Девин“ АД разполагат с модерна техника, доставена от водещи фирми в бранша от Франция, Швейцария, Италия и Австрия. В производствен център "Банкя" функционира последно поколение линия на известната марка "SIDEЛ" за бутилиране на чувствителни към околната среда продукти. Тази техника елиминира всякакъв риск от външно замърсяване. Пълненето и затварянето на продукта се извършва в стерилна камера, в която въздухът са пречиства 15 пъти на час и преминава през микробиологични филтри. Тази технология на бутилиране осигурява запазване на всички качества на натуралната минерална вода във вида, в който тя извира от 700м дълбочина. Скоростният трансфер на иновации и технологии задължават водещите конкуренти да внедряват високо производителна, ефективна и модерна техника и не допуска какъвто и да било компромис с качеството.⁵

Една от най-съществените особености на минералните води и на безалкохолните напитки като цяло е скъпата логистика. Продуктите са евтини, но тежки, и транспортирането му се оказва скъпо. Съществено е и съхранението на продукта, както и решението за разпределението му на територията на страната.

По своята същност продуктите от сектора имат множество детайли, които са важни при изграждането на конкурентни предимства – това са качеството на продукта, опаковката ѝ със съответните ѝ функции, името и търговската марка. От съществено значение е и разнообразното портфолио, което предлага дадена компания.

Качеството на продукта зависи както от самата рецептура, състава на минералната вода, така и технологията на бутилиране и съхранение. Различните марки минерални води са с различна минерализация, подходящи са за различни потребителски групи, с различно здравословно състояние, от където идва и различната сегментация на пазара. Решаващи за конкурентоспособността са и сертификатите и стандартите, които са получили предприятията.

Както беше споменато по-горе, големите предприятия в България имат сертифицирани системи за управление на качеството, околната среда, здравословни и безопасни условия на труд, както и задължителните за контрол на критичните точки – HACCP – по закона за храните. Това се оказва едно конкурентно предимство, предвид възможностите за използване на предимствата на тези системи и подхода, който се прилага при тях – непрекъснато подобрене, свързано с качеството, резултатността по околна среда и здравословните и безопасни условия на труд.

Опаковката е един много съществен елемент от конкурентоспособността и жизнения цикъл на продукта. В случая с безалкохолните напитки опаковките трябва да осигурят оптимален срок на годност, здравина на бутилката, удобна и лесна преносимост, атрактивност, оптимална разфасовка. Налице са и задължения за осигуряване на възможности за рециклиране, постигане на цели за разделно събиране, рециклиране и оползотворяване на опаковките.

Маркировката на продуктите се съсредоточава върху състава и калоричността продуктите, както и спазване на изискванията за етикетиране и маркиране съгласно Закона за храните.

⁵ <http://www.bankia.bg/>

ТАБЛИЦА 45 Индикатори за иновативност в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“

	2000г.	2001г.	2002г.	2003г.	2004г.	2005г.	2006г.	2007г.	2008г.	2009г.	2010г.
Персонал НИРД – брой											
Изследователи – брой											
Персонал НИРД като процент от общо заетите - %											
Изследователи като процент от общо заетите - %											
Разходи НИРД – млн. лв.											
Разходи НИРД като процент от приходите от продажби - %											
Брой патенти в България – бр.											
Брой патенти в чужбина – бр.											

Липсват налични данни, поради което на този етап таблицата не е попълнена, но с оглед съпоставимост с другите анализи е оставена в разработката.

4.2. ИКОНОМИЧЕСКИ ДВИГАТЕЛИ НА ПРОМЯНА

ТАБЛИЦА 46 ДОВАБЕНА СТОЙНОСТ, ПРОИЗВОДСТВЕНА СТОЙНОСТ И ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТ НА СЕКТОР „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“. Източник: Евростат

Държава		2008		2009	
		ЕС- 27	България	ЕС- 27	България
Наети	Бр.	157 100	6 357	-	6 212
Производствена стойност	млн EUR	41 864,22	325,1	:	302,7
Добавена стойност	млн EUR	9 615,36	106	:	97
Произведен продукт на 1 зает хил. EUR		266,48	51,14	-	48,73
Добавена стойност на 1 зает	хил. EUR	61,21	16,67		15,61
Относителен дял на ДС на лице в ПП	%	22,97	32,61	-	32,04

Добавената стойност, създадена в сектора в България намалява през 2009 към 2008 г. Намалява и производителността на труда, изчислена на база добавена стойност на едно лице.

Същата е и тенденцията по отношение на производствената стойност – намаление както в абсолютно изражение – от 325 млн EUR на 302 млн EUR, така и на едно заето лице – от 16,7 хил. EUR на 15,6 хил. EUR.

Прави впечатление, че производителността на заетите в сектора в България представлява около 27% заетите в сектора на ниво ЕС 27.

Въпреки че е малък като абсолютен обем, за периода 2005 – 2009г. износът на безалкохолни напитки нараства пет пъти в стойностно изражение.

Количествата изнесени продукти обаче нарастват над 9 пъти – най-силно е изразено нарастването на води, включително минерални газирани и подсладени за Румъния и Франция.

Икономическите двигатели на промяната могат да бъдат разделени в няколко направления:

- Глобализация и пазар

- Регулиране на сектора – законодателство и съответствие с него
- Потребителско търсене
- Технологии и иновации
- Промени в околната среда
- Свързани със специфични умения на персонала

По направлението **глобализация и пазар**, предприятията от сектор производство на безалкохолни напитки могат да се възползват от доставки на нови суровини от различни части на света. Освен това, възможно е и разработването на външни пазари и транспортиране и продажба на напитки за глобалния потребител. Глобализацията може да се използва за изграждане на подходяща верига за доставки. Компаниите от ЕС разширяват способностите си да дистрибутират продуктите си извън стандартните и близки пазари.

Действащата правна рамка, разработването на нови суровини и достъпът до пазара, дава възможност на предприятията да отчитат разположението си и обема на производството си в нова светлина. Появата на ниска цена в чужбина, където разходите за труд, корпоративното данъчно облагане и разходите за суровини са по-ниски са били считани като благоприятно. В допълнение, на днешния етап е много важно наличието на умения на работната сила. Това е ключов елемент от процеса на вземане на решения за мястото на бизнеса. В този смисъл, страната ни може да се окаже един добър вариант за мултинационалните компании да позиционират своето производство тук.

Един друг аспект на производството на напитки и храни е, че освен снижаването на разходите, в сектора (на европейско ниво) обемът на производство и производителността на труда показват сравнително стабилен растеж, докато потреблението се ограничава.

Големите търговски вериги на дребно са един от основните канали на реализацията на напитките и поради това са съществен фактор от движещите сили за развитие на сектора.

Променящите се модели на потребителското търсене, свръхпредлагането и големият пазарен дял на търговските вериги, дават основание да се твърди, че секторът е "изключително конкурентен".

Регулирането в сектора на производството на безалкохолни напитки е основно свързано с прилагането на Закона за храните, осигуряване на безопасни напитки за потребителите и проследимостта на съставките при тяхното производство.

На този етап законите изисквания към производството и продажбата на напитки е в пълно съответствие с изискванията на правната рамка на ЕС.

В сектора се дискутират и по-строги практики за саморегулация, свързани със здравословността на съставките и суровините, употребата на подсладители и оцветители.

Наред с това, изминалия период на въвеждане на европейското законодателство в страната, доведе до свръх регулиране и създаване на пречки за бизнеса и до намаляване на броя на предприятията.

Потребителското търсене е най-мощния двигател за развитието на производството на безалкохолни напитки, тъй като продукта е насочен към задоволяване на определени потребности на потребителя. Все по-често, потребителите очакват напитки с по-високо качество и на добра цена.

На този етап в България потребителското търсене е определено от сравнително ниското равнище на доходи на населението, както и на неговите специфики като начини на хранене, възрастовата структура, култура на потреблението и др.

Не бива да се пренебрегва и стремежа на потребителите към покупка на стоки с висока хранителна и здравословна полезност.

В сектора могат да се приложат различни стратегии за достигане на основните конкурентни предимства:

По-ниски разходи, при което предприятието е в състояние да създава, произвежда и реализира сходен на известен конкурентен продукт по-ефективно;

Диференциация, т.е. способността да се осигури уникална и по-голяма стойност за купувача от гледна точка качеството на продукта, специфичните му характеристики или обслужване след продажбата.

При това, в България конкурентното предимство „по-ниски разходи“ може да се постигне на основата на използване на по-евтина работна ръка и/или на по-евтини суровини и материали. Този тип предимство, обаче, е много силно зависим от пазарната конюнктура на тези по-евтини ресурси и има непостоянен характер. Повишаването на производителността чрез такъв тип конкурентно предимство е силно ограничено.

При предимство от тип „диференциация“ предприятието залага на иновативността и непрекъснатото подобрене на процесите и продуктите. То се основава на разработването и прилагането на собствена технология, уникален продукт, изграждане и разработване на собствена марка, базирана на собствен маркетинг, отношение на партньорство с клиенти и доставчици и т.н. При този вариант се повишава производителността на труда, но в значително по-широк диапазон.

Следователно, допълнителни преимущества за конкурентоспособността на фирмата биха били:

- Осигуряване на високо качество при разумни цени. Това е постижимо при използване на иновации, внедряване на добри производствени практики, наличие на сертифицирана и ефективно работеща СУК и т.н.
- Гъвкавост – производство на малки обеми за специфични пазари .
- Ниски транспортни и дистрибуторски разходи- локализация в близост до целевите пазари или до други звена от веригата на стойността;
- Устойчиво развитие - предприятието е възприело стратегия за непрекъснато подобрене, което засилва шансовете му, че ще продължи функционирането си за по-дълъг период на пазара;
- Допълнителни ползи за обществото (грижа за околна среда, зелена енергия, безопасни условия на труд и т.н.).

Извода, който може да бъде направен, е че съществуват значителни възможности за увеличаване на добавената стойност, като основно се преодолее изоставането на стойността от количеството в износа. Съществени резерви има и в оптимизиране на асортиментната структура на националния пазар. Съществен е и фактът, че по-голямата част от предприятията имат значителен резерв и в прилагането на съвременни технологии за производство.

4.3. ОБЩОЕВРОПЕЙСКИ ПОЛИТИКИ

Стратегия по заетостта на ЕС

Стратегията е разработена на база диалога и партньорството между страните членки, Европейската комисия, социалните партньори, и другите европейски институции, включително Европейския парламент, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на

регионите. Комитетът по заетостта, съставен от представители на страните членки и Европейската комисия, играе много важна роля в координирането на целите и приоритетите на равнище ЕС. Тези цели са организирани според общи показатели и измерими задачи относно заетостта.

Един от приоритетите е създаването на повече и по-добри работни места е на програмите, подпомагани от европейската политика на сближаване за 2007-2013 г., определени със стратегическите насоки на Общността за сближаване. Европейската стратегия за заетост е разработена, за да бъде насърчен обмен на информация между страните членки. Практикуват се съвместни дискусии между всички тях и съответните компетентни органи и групи. По този начин се цели намирането на добри практики, които да помогнат за създаване на повече и по-добри работни места във всяка страна членка.

Стратегията „Европа 2020“

„Европа 2020“ е продължение на Европейската стратегия по заетостта, която има за цел да насърчи устойчивия растеж, базиран на силна икономика, високо ниво на компетенциите на човешките ресурси и устойчиво развитие на околната среда и намаляване на бедността чрез по-добра достъпност и качество на образование.

Европейският съюз си постави амбициозни цели в пет основни области, които трябва да бъдат постигнати до 2020 г.:

- **Заетост** - 75% от населението на възраст 20-64 години трябва да е работещо;
- **Иновации** - 3% от БВП на ЕС трябва да бъдат инвестирани в изследвания и развитие;
- **Изменение на климата** - Климатичните и енергийни цели „20/20/20“ трябва да бъдат изпълнени (включително увеличаване до 30% намаляване на емисиите, ако условията са подходящи);
- **Образование** - Делът на рано напусналите училище трябва да бъде под 10%, а най-малко 40% от 30-34 годишните трябва да са завършили третостепенно (висше) или еквивалентно образование;
- **Бедност** - Намаляване на бедността, чрез стремеж за изваждане на най-малко 20 милиона души извън риска от бедност или изолация.

В тези цели ключово място заемат заетостта иновациите и образованието. Прави впечатление, че тези пет стълба на стратегията за нова просперираща Европа се базират на знанията и надграждане на компетенциите на всяко ниво и във всяка страна.

Реализирането на тези амбициозни цели в политиката на сближаване трябва да бъдат осъществени чрез „инвестиране в интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж“. За целта ЕС подпомага финансирането на основните сили на промяната, дейността на които трябва да доведе до успешно изпълнение на платформата за успешна и конкурентоспособна Европа. Тези първостепенни дейности са: развитието на нови технологии; авангардните изследвания; високоскоростен достъп до интернет; интелигентна транспортна и енергийна инфраструктура; енергийна ефективност и възобновяеми енергии; развитие на бизнеса; квалификация и обучение. За целта Европейският фонд за регионално развитие, Европейският социален фонд и Кохезионния инвестират в осъществяването на ефективни проекти за постигане целите на Европа 2020. Имайки предвид, че тези три фонда управляват 1/3 от бюджета на ЕС е видно, какъв огромен ресурс подпомага развитието на новия интелигентен и устойчив растеж.

Освен стратегиите, в 30 области Европейският съюз управлява програми, организира събития или приема законодателство. Като по-съществени за сектор „Производство на

безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води" могат да се изброят следните направления на действие:

А) Конкуренция:

Ефективната конкуренция е от съществено значение за една отворена пазарна икономика. Тя сваля цените, повишава качеството и разширява потребителския избор. Конкуренцията позволява на технологичните нововъведения да се развият. Основните раздели на политиката на конкуренция в ЕС са:

- антитръстовото и антикартелното законодателство
- либерализацията
- държавните помощи.

Б) Защита на потребителите:

На ниво Европейски съюз и особено в областта на храните, политиката за защита на потребителите е необходимо допълнение към вътрешния пазар. Той стимулира потребителското доверие в производството и има положително въздействие върху конкуренцията и цените в полза на всички граждани на ЕС.

В) Митници:

Митническият съюз е една от най-старите политики на ЕС. Митническият съюз влезе в сила през 1968 г. Митниците по границите между държавите членки бяха премахнати през 1993 г. В момента митническият контрол по вътрешните граници на Съюза е премахнат и заместен от единна система за вносни и износни мита. Те не само осигуряват условия за нормална търговия, но и помагат защитата на околната среда, културното наследство и др.

Г) Образование:

Възможностите за живот, обучение и работа в други страни, които ЕС дава на своите граждани, допринася много за межкултурното разбирателство, личностното развитие и пълна реализация на икономическия потенциал на Съюза.

Д) Заетост и социални въпроси:

Повече и по-добри работни места и равни възможности за всички са ключовите понятия в европейската политика на заетост и социални действия. ЕС се стреми да гарантира, че всеки ще бъде подготвен за промяната на базираната на знание икономика и ще е в състояние да посрещне предизвикателствата на глобализацията. Рамката за действие е Социалният план за действие, предназначен да гарантира, че растежът ще донесе полза на всички.

Е) Вътрешен пазар:

Вътрешният пазар е сърцевината на днешния Европейски съюз. За да стане той възможен, бяха приети и приспособени необходимите нормативни актове, които да осигурят премахването на регулаторните, технически, бюрократични, културни и други бариери и да осигурят свобода за движението на хора, стоки, услуги и капитали в рамките на ЕС. Единният пазар, наред с другите предимства, даде възможност на 15 милиона европейци да изберат свободно мястото, където да работят или да се пенсионират.

Ж) Научни изследвания и иновации:

Европейският съюз произвежда почти една трета от научното знание в света. Съвместни програми консолидират работата на страните-членки. Главното средство са рамковите програми за наука и изследвания. Те финансират изследванията в страните-членки, както и обединяването на усилията от различни страни за разработване и внедряване на научни изследвания.

Приоритетни области на научните изследвания са свързани със здравната био-технология, информационното общество, нанотехнологиите, сигурността на храните и здравето, устойчивото развитие и други области.

3) Регионална политика:

Европейският съюз е един от най-богатите региони на света, но между вътрешните му региони има силни различия по отношение на доходите и възможностите на населението. Регионалната политика е едновременно инструмент на финансовата солидарност и мощна сила за икономическа интеграция. Един от сегашните приоритети е сближаването на жизнените стандарти на новите и старите Държави членки колкото е възможно по-бързо.

Европейски регулации

Секторът безалкохолни напитки действа в установена нормативна рамка, която включва: продуктова безопасност, изисквания за етикетиране, изисквания за безопасност при производството (НАССР), участие в система за масово разпространение отпадъци – отпадъци от опаковки. Като цяло този сектор изглежда по-слабо засегнат от регулаторни мерки и данъчни закони в сравнение с други сектори от ЕС.

Върху сектора оказват допълнително въздействие определени трудови, социални регулации и регулации по отношение на околната среда и здравето, които сами по себе си имат положително въздействие върху обществото. Например една силна регулация върху аспекти свързани с околната среда, от една страна може да засегне неблагоприятно конкурентоспособността, но от друга страна би могла да помогне в създаването на конкурентно преимущество.

Преобладаващата част от регулациите в трудовата, социалната сфери, както и на тези върху околната среда и здравето, основно са формулирани на национално ниво, въпреки че ЕС предоставя някои насоки в политиките – примерно, посредством дефиниране на границите, в които всяка страна-членка е свободна да формулира свои собствени политики.

4.4. ПРОМЕНИ В КЛИМАТА И ОКОЛНАТА СРЕДА

Промяната в климата е едно от най-съвременните предизвикателства не само за промишлеността, но и за обикновените граждани. В основата си климатичните промени са свързани с потреблението на енергия и енергийни ресурси. Ето защо с климатичните промени на преден план излиза изискването да се премине към „зелени технологии“, които освен енерго ефективни използват и суровини, от които се генерират по-малко отпадъци, използване на съставки, по-близо до натуралните продукти, дълбочинна преработка на суровините, използване на опаковки, щадящи околната среда и са в съответствие с изискванията на законодателството. Това означава, да се обърне изключително внимание върху ресурсоспестяващи производства и продукти, чиято експлоатация предполага най-малко потребление на енергия и в резултат на употребата се генерират по-малко количество отпадъци.

В сектора „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ са приложими следните основни направления за развитие:

- Определяне на разхода на суровини и други спомагателни материали и ресурси при производството на основата на:
 - иновативни технологични процеси;
 - дълбочинна преработка на суровините и материалите;

- оптимизиране на съпътстващите процеси на измиване и намалена консумация на питейна вода за спомагателни дейности.
- Разработване на нови типове биоразградими опаковки, като ефектът се отразява на количеството отпадъци от опаковки. При този подход още на ниво проектиране трябва да се заложи използването на:
 - нови материали;
 - нови принципни решения.

Предвид естеството на технологичния процес и сравнително малките количества потребявана енергия, при производството на безалкохолни напитки могат да се предприемат конкретни мерки за намаляване на енергията, получавана от електроснабдителните дружества. В тази посока реален и най-голям потенциал за снижаване разхода на конвенционална енергия имат:

- Използване на електронни преобразуватели на слънчева енергия директно в електрическа енергия - фотоволтаични елементи, както и използването на слънчевата енергия за отопление;
- Изграждане на светодиодно осветление.

В резултат от тези възможности за развитие се очертават няколко направления на развитие на човешкия ресурс в сектора:

1. По-голям интерес към натуралните продукти и технологии за по-ефективна преработка на ресурсите. На преден план излиза биологът и инженерът технолог по хранителни технологии. За тези две длъжности ще има важно изискване да е в състояние да води и оптимизира технологичните процеси, както и намаляване на разходите и ресурсите;
2. Разработка на нови продукти и технологии за тяхното производство. В това направление от съществено значение е сътрудничеството и съвместната работа с научната мисъл в областта;
3. За реализацията на новите продукти от съществено значение ще бъде и маркетинговата политика на компаниите, представянето на новите продукти и въвеждането им на пазара;
4. Наред с технолога, важна фигура в предприятията от всякакъв размер ще бъде и енергетикът и специалистът по енергийна ефективност. За по-малките предприятия може би ще бъде уместно и използването на електротехник с познания, умения и квалификация в областта на енергийната ефективност.

4.5. SWOT АНАЛИЗ

Основните фактори, които определят развитието на сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ могат да се разглеждат като две основни групи:

1. Фактори, произтичащи от икономическата среда в България и региона като цяло;
2. Фактори, специфични за отрасъла и сектора.

На тази основа като **СИЛНИ СТРАНИ** може да се посочат следните:

А) Общи за българската икономическа среда:

- Стратегическо географско разположение с възможности за достъп до други пазари.



- Икономическа, политическа и финансова стабилност.
- Хармонизирано законодателство в областта на храните, защитата на потребителите и околната среда със законодателството на ЕС.
- Относително ниски оперативни разходи;
- Най-нисък корпоративен данък в ЕС: 10% и редица данъчни облекчения .
- Възможности за участие в европейските оперативни програми

Б) Силни страни, специфични за сектора:

- Традиции в областта на производството на безалкохолни напитки – повече от 50 години; Високо качество на произвеждания продукт;
- Високо квалифицирани специалисти, подготвени в университетите;
- Наличие на световно известни марки и производства на пазара – "Кока-кола", "Пепси" и др.;
- Използваните технологии в България са приведени в съответствие с действащите европейски стандарти;
- Наличие на резерви в производствените ресурси (сгради, персонал, оборудване), който може да се използва за увеличаване на обема на производство; добре развита дистрибуторска мрежа; ниски производствени разходи;
- Висока норма на печалба и възможност за бързо развитие на сектора;
- Ниски разходи за стартиране на бизнеса;
- Добро съотношение между цената и качеството на произвежданите изделия.
- Не е необходима висока квалификация на по-голямата част от персонала

Като **СЛАБИ СТРАНИ** могат да се посочат:

А) Общи за българската икономическа среда:

- Високо ниво на корупция;
- Затруднен достъп до финансиране, лошо организиран достъп до еврофондовете по оперативни програми;
- Слабости в дейността на съдебната система;
- Недостатъчен административен капацитет в определени случаи;
- Незадоволително общо състояние на националната икономика; недостатъчно развит пазар на труда; неефикасни управленски практики; неефективна научна инфраструктура.

Б) Слаби страни, специфични за сектора:

- Наличие на остаряло и амортизирано технологично оборудване;
- Малък дял иновации и прилагане на научни изследвания;
- Силно затруднено финансиране - практическо отсъствие на рисков капитал;
- Незадоволително ниво на партньорство между учебните и научните институции от една страна и компаниите от сектора от друга;
- Ниско ниво на автоматизация на производството в малките и средни предприятия;
- Недостатъчно използване на съвременните информационни технологии в областта на маркетинга на предприятията;

- Ниско заплащане на труда, което не стимулира работещите.
- Бърза промяна на суровините и материалите

ЗАПЛАХИ:

- Покачване на цените на ключови за сектора суровини (вода, концесионни такси, аромати) и енергията;
- Изтичане на човешки капитал във връзка с по-високия стандарт в по-развитите държави от ЕС и света;
- Имитиране на продуктите без поддържане на качеството
- Влошаване на качеството на използваната вода
- Ограничаване на количествата вода

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА:

- Засилват се тенденциите за разнообразяване на продуктите на сектора - което предполага по-малки серии и предимство за по-гъвкавите и по-приспособимите участници на пазара.
- Разширяване на пазара – износ и постигане на по-добри цени;
- Създаване на нови собствени асортименти – плодови и изкуствени аромати;
- Внедряване на нови методи за достигане на крайния клиент – автомати за продажба;
- Бързо развиващи се технологии съчетани с научни изследвания в сектора в други страни.



Раздел 5. СЦЕНАРИИ И ПРОГНОЗИ ЗА РАЗВИТИЕ. ОЧАКВАНИЯ ЗА ПРОМЯНА НА ЗНАНИЯТА И УМЕНИЯТА В СЕКТОРА, РАБОТНИТЕ МЕСТА И ПРОФЕСИИТЕ.

За пълноценното и високо ниво на функциониране на бранша и неговото развитие, решаващо значение придобива наличието на квалифициран и обучен персонал – както на равнище мениджъри, така и на равнище служители и работници. Нараства необходимостта от обучени специалисти и работници с широк профил, владеещи сродни професии и специалности, с широк кръгзор от познания, позволяващи бързо да се адаптират към новостите в техниката и технологията, бързо да се ориентират и правилно да реагират в различните производствени и икономически ситуации. Изключително нарастват изискванията към персонала по отношение на спазване на правилата за безопасност на труда, хигиената на работното място и всички разпоредби по отношение на производството на качествени и безопасни за здравето на хората продукти.

5.1. СТРАТЕГИИ ЗА ПОСРЕЩАНЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ НУЖДИ ОТ НОВИ УМЕНИЯ И КОМПЕТЕНЦИИ

Членството на страната ни в Европейският съюз изисква икономиката да се развива динамично и да бъде конкурентна, като основата е по-широкото използване на новите технологии, развитието на иновациите и образованието, създаването на качествени работни места и социална сигурност. Базирането на тези принципи означава:

За да се преодолее забавянето в икономиката са необходими нови знания и умения, още повече в условията на негативните демографските процеси и застаряването на населението;

Важно е да се отчитат негативните последици от продължаващата рецесия на повечето европейски пазари, миграционните процеси на работната сила, имиграцията от трети страни.

Нови политики, стратегии и разработване на адекватни мерки на пазара на труда за утвърждаването на нови компетенции, които да се превърнат в движещи сили на промяната. Проучване на потребностите от обучение на заетите лица в различните икономически сектори и изготвяне на интегрирани секторни подходи;

Формиране на нови професионални компетенции, свързани с промените в технологичното развитие;

Увеличаване на възможностите за учене на работното място, особено тези за стажуване и чиракуване в предприятията;

Обвързване на професионалното образование и обучение с потребностите на икономическите сектори.

В рамките на Европейската Стратегия по заетостта се набляга на въпросите, свързани със създаване на стабилна интеграция на пазара на труда на неквалифицираните работници като се гарантира достъпът до образованието и заетостта и се приемат други мерки, целящи да увеличат участието на пазара на труда. Недекларираната заетост и намаляване на неформалната икономика са основни направления на усилията за изсветляване и на бизнеса. Заедно с това се акцентира на необходимостта по-точно да се определят потребностите на пазара на труда и на ролята на имиграцията за преодоляване на недостига на работна сила сега и в бъдеще, държейки сметка за нарастващата конкуренция между приемащите страни. Най-новите политики на развитите страни за регулиране на тези въпроси са сериозно предизвикателство за предлагането на труд на българските пазари и за възможността това предлагане да съответства на търсенето от страна на бизнеса.

Според редица анализатори и публикации, конкурентоспособността на работната сила от България на световните и конкретно европейски пазари на труда се превръща във все по-голяма степен в заплаха за конкурентоспособността на българското производство.

Конкурентоспособността на производството на страната е ниска и се изразява в ниското качество и ниската цена на произвежданите стоки и услуги и предопределя ниската, неконкурентната цена на труда в страната. Допълнителен натиск върху решаването на проблемите, свързани с качеството на пазара на труда в страната, оказва и фактът, че много български граждани напускат страната (и региона) и в по-голямата си част те са младите, образованите, амбициозните хора. В България този процес поставя все повече неотложни въпроси за решаване, свързани както с прираста и демографския състав на населението, така и с количеството и качеството на човешките ресурси и необходимостта от повишаване на конкурентоспособността на националната икономика. Мобилността предимно на младите хора в страните от ЕС води до придобиване на нова квалификация и умения, до създаване на професионални контакти. Миграцията, а сега много повече – мобилността, изпраща сигнали и към националната образователна система и дава своеобразна оценка, доколкото тя готви конкурентоспособна работна сила, доколкото тя самата е конкурентоспособна. До този момент насочените в дългосрочна перспектива изследвания за потребностите от специалисти и квалифицирани работници на пазара на труда в България не са пълни, нито достигат по-далечни времеви хоризонти.

Изграждането на модели на компетенции в средносрочното и дългосрочно ориентиране следва да е насочено към конюнктурата в търсенето на работната сила. Това е подходът, който ще допринесе за напредък по така очертаните проблеми. Осъзнаването значението на новата икономическа парадигма, че информацията и въвеждането на производства, основани изцяло върху знанието, стават ключови за икономическото развитие са основният ключ към посрещането на предизвикателствата в областта на конкурентоспособността и растежа. Икономиката на знанието, която е изградена основно върху производството, трансфера, дистрибуцията и използването на знания и информация е философията, която следва да се споделя при изграждането на необходимите компетенции на човешката сила, която да се превърне в движеща сила на промяната.

В сектор Производство на безалкохолни напитки и особено минералните и газирани води, пазарът е силно перспективен в световен мащаб и в България, поради забелязващата се тенденция към предпочитанията за здравословен начин на живот на потребителите, а оттам и задържането на консумацията на газирани безалкохолни напитки и пренасочване към натурални сокове и минерални води. Счита се, че конкурентната война за пазара на напитките и марките минерални води ще е най-вече ценова⁶ и при тази ситуация са възможни следните стратегии:

Експорт на близки пазари – Експортът на далечни разстояния оскъпява продукта. Продуктът е тежък, но евтин и тъй като транспортирането вдига цената му, той става неконкурентоспособен.

Диверсификация на продуктовото портфолио – ще бъдат привлечени нови клиенти, така и съществуващи.

Информирание на потребителя – провеждане на подходящи и правдиви рекламни кампании, които да доведат до по-добра информираност и осъзнат избор в потребителите.

⁶ <http://www.bankia.bg/>

Провеждане на политика за коректно етикетиране – състав на продукта, въздействия върху здравето, хранителна и здравословна стойност и др. Параметри на продуктите

Разработване на стратегия за позициониране на марката – прилагане на методи за разпознаване на марката и създаване на лоялни групи клиенти.

Повишаването на качеството и оптимизирането на цената на продуктите от сектора, от изключително значение е наличието на компетентен персонал, който да води технологичните процеси и да оптимизира параметрите му.

Наред с това, повишаването на енергийната ефективност на производствения и спомагателните процес и ще доведе до оптимизирането на себестойността на продукта и по-добро пазарно позициониране. За изпълнението на тази задача съществени са потребностите от енергетик, особено за средните и малките предприятия.

За успешното постигане на съответствие със законодателството, особено с изискванията по околна среда и безопасността на храните в предприятията трябва да работят и еколози.

5.2. СЦЕНАРИИ И ПРОГНОЗА ЗА ФИНАНСОВО - ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА СЕКТОРА ЗА ПЕРИОДА 2011 - 2020 Г.

Като цяло очакванията на бизнеса и анализаторите за следващите години са, че заетостта ще бъде нестабилна във връзка с икономическата среда, нестабилната европейска икономика и забавеният растеж. Очаква се сравнително постоянно намаляване на доверието в промишлеността поради неблагоприятните очаквания на мениджърите, съгласно изследванията на НСИ, може да се очаква, че водещите предприятия от сектора Производство на безалкохолни напитки ще разчитат преди всичко на качеството на продукта си. Освен това, посочените по-горе линии на поведение в голяма степен биха могли да омекотят въздействието на външната среда. Реализирането на мерките е възможно при наличие на компетентен персонал и екипна работа. Ако в предприятията не разполагат с такъв, кризисният момент може да бъде преодолян с наемане на подходящ персонал или там, където е възможно, неговата квалификация за придобиване на необходимите компетенции.

В случаите, когато се предприеме автоматизация на процесите, не е задължително това да води до намаляване на персонала. Тази ситуация е добра възможност за запазване на работните места и тяхното реструктуриране и насочването им към дистрибуторските мрежи. Данните показват, обаче, че за последните 3-4 години заетия персонал в сектор Производство на безалкохолни напитки намалява, като това може да се твърди за големите предприятия. Прави впечатление и намалението на броя на предприятията с около 8% през 2009 г.

За последните години прави впечатление, че продажбите в стойност значително намаляват и през 2009 и 2010г. тенденцията се задълбочава. Същевременно, продаваните количества от почти всички групи се увеличават. По данни на АПБНБ една от причините, е че производителите изпитват натиска на големите вериги хипермаркети за намаляване на цените и предлагане на продукта при неподходящи условия.

Повишаването на добавената стойност, произведена в сектора трябва да достигне поне средното за ЕС, което ще даде възможност на компаниите за инвестиции в съвременен оборудване, както и за осигуряване на персонал с подходящи компетенции, знания и умения.

Важно е да се популяризират практиките за управление на човешките ресурси и производството, които се практикуват в големите мултинационални компании. Добри практики съществуват и в компаниите, изградени с национален капитал. Ето защо идентифицирането им

е от изключително значение за просперитета на по-малките по размер предприятия. За да се определят основните проблеми в сектора, свързани с компетенциите на работната сила, управлението на проснала и производството е подходящо провеждането на анкетно проучване сред членовете на АПБНБ.

Повишаването на знанията и възможностите на човешките ресурси са от ключово значение в стратегиите на мултинационалните компании от бранша. Това е част от разбирането за просперитета на компанията като цяло. Възможностите за взаимозаменяемост и ротация на работните места са с положително значение за всеки работодател. В този смисъл е важна възможността на всеки работник сам да избира начините на своето развитие и да създава планове за своето израстване или бъдеща реализация. Най-общо съдържанието на обучението в мултинационалните компании от сектора варира от преките професионални задължения през формиране на по-обща технически умения – системи за управление на качеството, за управление по околна среда, за подобряване производителността на труда и промени в организацията на труда, безопасност и здраве при работа, функционални умения, управление на проекти, безопасност на продукцията и нови технологии, нови стандарти в счетоводството, нормативни документи, изпълнение на задачите, ефективност, лидерски умения, тренинг за лично развитие та хората.

5.3. ПРИЛОЖИМОСТ КЪМ ГРУПИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В СЕКТОРА

Оценката на компетенциите на работната сила като част от управлението на персонала е обичайна практика във всички мултинационални компании от сектора за производство на безалкохолни напитки. Разпростирането на тази добра практика в предприятията от сектора, вкл. малко или средно, ще доведе до разработването на подходящ инструментариум за периодична текуща оценка и обратна връзка от работещите, за да се изградят компетенции на всички нива и работната сила действително се превърне в човешки капитал за всяка фирма. Това е условие за мотивация, изграждане на фирмена и професионална култура, формиране на положителни психологически нагласи към трудовия процес, удовлетвореност и успешно кариерно развитие. По този начин - чрез насочване на развитието на персонала в посока на поставените цели и стремеж за достигане на определени компетенции, се залагат параметрите за програмно развитие и постигане на по-добри резултати на групово и индивидуално ниво. Периодичното оценяване и определяне на компетенциите в предприятието стимулира конструктивното и творческо мислене у работниците и служителите.

Технологичното развитие на производството и необходимостта от актуализиране на ключовите компетенции на работещите на всички равнища изискват активен диалог между работодателите и образователните институции. Част от механизмите, които могат да се приложат, за да се преодолеят проблемите е да има реални стимули и за двете страни, участващи в този процес. За увеличаване на социално-икономическата ефективност на системата за професионално образование и обучение е необходимо включването на работодателите в дейностите по разработването на конкретните учебни програми и в оценката на потребностите от обучение по професии и специалности чрез изграждане на ефективни междуинституционални връзки с участниците на пазара на труда и образователните институти. Подобряването на учебните услуги с актуализация на учебните програми и планове и разработването им според потребностите на пазара на труда и вижданията на работодателите следва да включва и оценка на резултатите от обучението. В тази посока следва да се развият, изградят и използват ефективни форми на двустранно сътрудничество между заинтересованите страни.

В това отношение следва да се проучат, анализират, опишат и приложат добри европейски практики за по-пълно и адекватно взаимодействие между работодателите и образователно-професионалните институции. В това отношение е препоръчително да се търси опит както от съответните работодателски организации, така и от конкретните предприятия от бранша, които да изготвят моделите на компетенции, които биха ги интересували.

5.4. ДЕФИНИРАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ ДЛЪЖНОСТИ, ПРОФЕСИИ И КОМПЕТЕНЦИИ В СЕКТОРА

Основните професии и длъжности във връзка с производството на безалкохолни напитки са представени в Националната класификация на професиите и длъжностите (НКПД-2011) и обхващат следните класове:

1. РЪКОВОДИТЕЛИ
2. СПЕЦИАЛИСТИ
3. ТЕХНИЦИ И ПРИЛОЖНИ СПЕЦИАЛИСТИ
4. ПОМОЩЕН АДМИНИСТРАТИВЕН ПЕРСОНАЛ
5. ПЕРСОНАЛ, ЗАЕТ С УСЛУГИ ЗА НАСЕЛЕНИЕТО
6. КВАЛИФИЦИРАНИ РАБОТНИЦИ И СРОДНИ НА ТЯХ ЗАНАЯТИ
7. МАШИНИ ОПЕРАТОРИ И МОНТАЖНИЦИ
8. ПРОФЕСИИ, НЕИЗИСКВАЩИ СПЕЦИАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ

Всички класове от Националната класификация на професиите и длъжностите изискват минимално образователното и квалификационно ниво, представляващи съвкупността от знания и умения, необходими за изпълнението на определена длъжност, съобразени с българското законодателство. За нуждите на Класификацията са определени десет образователни и квалификационни нива. В производството на безалкохолни напитки се използват първите седем. Образователните и квалификационните нива от 1 до 4 са формулирани в съответствие със Закона за професионалното образование и обучение, а образователните и квалификационните нива от 5 до 7 – в съответствие със Закона за висшето образование.

При образователно и квалификационно ниво 0 няма изискване за степен на професионална квалификация и образователно равнище и се прилага при клас 9 от Националната класификация на професиите и длъжностите.

Образователно и квалификационно ниво 1 изисква първа степен на професионална квалификация и/или завършен VI клас; прилага се при класове 4, 5, 7 и 8 от Националната класификация на професиите и длъжностите.

Образователно и квалификационно ниво 2 изисква втора степен на професионална квалификация и/или завършен X клас.

Образователно и квалификационно ниво 3 изисква трета степен на професионална квалификация и/или завършено средно образование или придобито право за явяване на държавни зрелостни изпити за завършване на средно образование.

Образователно и квалификационно ниво 4 изисква четвърта степен на професионална квалификация и/или завършено средно образование.

Образователно и квалификационно ниво 5 изисква образователно-квалификационна степен "професионален бакалавър по..." и се прилага при клас 3 от Националната класификация на професиите и длъжностите;

Образователно и квалификационно ниво 6 изисква образователно-квалификационна степен "бакалавър" и се прилага при класове 1 и 2 от Националната класификация на професиите и длъжностите;

Образователно и квалификационно ниво 7 изисква и образователно-квалификационна степен "магистър" и се прилага при класове 1 и 2 от Националната класификация на професиите и длъжностите.

Клас 1 РЪКОВОДИТЕЛИ от Националната класификация на професиите и длъжностите отразява съвкупността от функции, задачи, длъжности, знания и умения, за конкретен вид трудова дейност, които ръководителят изпълнява на работното си място в малцовата и пивоварната индустрия.

От ръководителите като цяло и в частност в производството на безалкохолни напитки се изисква да притежават компетенции за планиране, управление, координиране и оценяване на цялостната дейност на предприятията или техните структурни единици; да формулират и преразглеждат политики и правила за действие.

В тази връзка е необходимо е те да притежават следните основни умения: да формулират и консултират държавни органи и институции, предприятия и други организации относно политики, бюджети, нормативни актове; да формулират и оценяват програми, политики и процедури за тяхното изпълнение; да осигуряват подходящи системи и процедури за разработване и прилагане на бюджетен контрол; да определят материалните, човешки и финансови ресурси, необходими за изпълнението на политиките и програмите за работа; да наблюдават и оценяват постигнатите резултати от предприятията, които ръководят и техните служители; да избират или одобряват подбора на персонал; да осигуряват здравословни и безопасни условия на труд на работниците и служителите; да планират и ръководят ежедневните дейности, характерни за индустрията; да представляват и водят преговори от името на компанията или нейни структурни единици.

Към края 2010 г. броят на ръководителите в „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ е 304 души, които съставляват около 5% от общия брой на персонала.

Този брой заети лица е относително стабилен в периода 2008-2010 г. През 2008 г. в клас Ръководители има 317 души, през 2009 г. – 317 и през 2010 – 304 човека.

Заетите в този клас намаляват, предвид намаляването на броя на предприятията в сектора.

В клас РЪКОВОДИТЕЛИ се включват 13 - Ръководители в производството и специализираните услуги. Ръководителите в производството планират, управляват и координират производството на безалкохолни напитки в дадено предприятие. Те са или ръководители на отдели в предприятия или управители на предприятия без йерархична структура на управление. Отговорни са за дейностите в преработващата, логистиката, информационните и комуникационните технологии, осигуряването на здравни, образователни и социални услуги и други професионални и технически услуги. Компетентното упражняване на повечето от професиите в този клас изисква минимум шесто образователно и квалификационно ниво, съгласно нивата, описани в Методологичните бележки по прилагането на НКПД-2011.

Ръководителите в производството прилагат в действие основни професионални компетенции при планиране на дейностите по отношение на резултати, качество, количество, разходите, трудови изисквания. Те определят стандарти и цели; контролират производствената дейност и технологичните процедури; осигуряват качеството на произведените стоки; подготвят оферти и договори; съставят и управляват бюджети, наблюдават разходите и оптимизират дейностите, изготвят процедури и реструктурират ресурси за минимизиране на разходите; контролират придобиването и инсталирането на нови машини, съоръжения и оборудване; координират изпълнението на изискванията за здравословни и безопасни условия

на труд; планират и управляват ежедневните дейности; контролират подбора, обучението и работата на персонала; съставят или подпомагат съставянето на отчети, бюджети и прогнози; представляват предприятието или организацията при преговори, на срещи, семинари, публични изслушвания и форуми.

Този подклас включва 132 Ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и дистрибуцията. Ръководителите в производството на безалкохолни напитки и дистрибуцията е необходимо да имат умения за планиране, организиране и координиране на дейности по производство, доставки, складиране и транспорт. Те са ръководители на отдели в предприятия или управители на предприятия без йерархична структура на управление.

Ръководителите в преработващата индустрия и дистрибуцията прилагат редица професионални компетенции в ежедневната си работа като успешно планират дейностите по отношение на качеството и количеството на крайния продукт, разходите и изискванията към работата; осъществяват контрол на производствената дейност и процедурите за качество, планират поддръжката, определят работното време и доставка на оборудване; проявяват организираност и отговорност при изготвяне на оферти и договори; съставят и управляват бюджети, упражняват контрол, наблюдават произведената продукция и разходите за нея и оптимизират процеси и реструктурират ресурси за минимизиране на разходите; контролират придобиването и инсталирането на нови машини, съоръжения и оборудване; контролират изготвянето на производствени записвания и отчети; координират изпълнението на изискванията за здравословни и безопасни условия на труд; планират и управляват ежедневни дейности, проявяват настойчивост и умения за организиране на производствените процеси; контролират подбора, обучението и работата на персонала.

Тази група включва 1321 Ръководители в преработващата промишленост.

Ръководителите в производството на безалкохолни напитки, управляват и координират дейности свързани с производството на безалкохолни напитки, производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия, доставянето на вода, канализационни услуги и управление на отпадъци. Те са ръководители на производствени отдели на големи предприятия или управители на малки производствени предприятия.

Ръководителите прилагат в ежедневната си работа професионалните си компетенции като определят, изпълняват и контролират продуктови стратегии, политики и планове за развитие на предприятията; планират, организират и осъществяват дейности по отношение на качеството и количеството на крайния продукт, разходите за него и трудовите изисквания. Ръководителите организират и контролират производствената дейност и процедурите за качество чрез прецизност при планиране на поддръжката, работното време и доставката на оборудване; съставят и управляват бюджети, наблюдават произведената продукция и разходите за нея и оптимизират процеси и реструктурират ресурси за минимизиране на разходите; консултират и информират други ръководители относно производството; контролират придобиването и инсталирането на нови машини, съоръжения и оборудване; контролират изготвянето на производствени записвания и отчети; координират изпълнението на изискванията за здравословни и безопасни условия на труд; откриват бизнес възможности и определят асортимента на продуктите, които да бъдат произведени; проучват и прилагат задължителни и законови изисквания, засягащи производствените дейности и околната среда; сключват договори с клиенти и доставчици; проявяват настойчивост и умения за организиране на производствените процеси и контролират подбора, обучението и работата на персонала.

Тази група включва 1324 Ръководители снабдяване, дистрибуция и сродни на тях.

Ръководителите снабдяване и дистрибуция в производството на безалкохолни напитки трябва да умеят да планират, управляват и координират пътнически транспортни системи и съоръжения, да управляват доставките, транспорта, складирането и дистрибуцията на стоки. Те са ръководители на отдели в предприятия или управители на предприятия без йерархична структура на управление.

Ръководителите снабдяване и дистрибуция прилагат и усъвършенстват своите професионални компетенции като: определяне, изпълняване и контролиране на стратегии, политики и планове, свързани със закупуването, складирането и дистрибуцията на стоки. Ръководителите на това ниво изготвят и изпълняват планове за поддържане на необходимите стокови запаси с минимални разходи; сключват договори с доставчици, за да бъдат изпълнени изискванията за качество, цена и доставка; контролират и наблюдават системи за складиране и инвентаризация, за да бъдат изпълнени изискванията за снабдяване и нивата на стоките запаси; контролират дейностите, свързани с транспорт; управляват системи за записване и проследяване движението на стоки, за да се гарантира пренареждане на поръчките и снабдяване с нови стоки в оптимални срокове; поддържат връзки с други отдели, звена и клиенти относно изискванията за външни стоки и свързаните с тях петиция и транспорт; контролират записванията на транзакциите, свързани със закупуване, складиране и дистрибуция на стоки; изготвят и управляват бюджети, контролират разходи и осигуряват ефективно използване на ресурсите; изготвят и ръководят оперативни и административни процедури; планират и управляват ежедневните дейности; контролират подбора, обучението и работата на персонала.

Клас 2 СПЕЦИАЛИСТИ от Националната класификация на професиите и длъжностите отразява съвкупността от функции, задачи, длъжности, знания и умения, за конкретен вид трудова дейност, които специалистите изпълняват на работното си място в производството на безалкохолни напитки.

Специалистите в производството на безалкохолни напитки непрекъснато обогатяват съществуващите практико-приложни знания и умения в дадената област, прилагат методи, концепции, теории и системно изучават водещите постижения в тази област или са ангажирани с изпълнение на някаква комбинация от посочените дейности. Компетентното упражняване на повечето от професиите в този клас изисква минимум шесто образователно и квалификационно ниво, съгласно нивата, описани в Методологичните бележки по прилагането на НКПД-2011.

Специалистите в производството на малц и пивоварната индустрия прилагат в ежедневната си работа следните професионални компетенции: умения за провеждане на изследвания и анализирана резултати; разработване на концепции, оперативни методи и методики; прилагане на съществуващите знания в областта на инженерните науки, информационните и комуникационните технологии, възможности и умения за организиране и провеждане на теоретично или практическо обучение по една или повече дисциплини на различни образователни равнища; анализиране процесите и подготвяне на доклади и отчети, наблюдение и осъществяване на контрол по отношение работата на други работещи.

Към края на май 2010 г. броят на заетите лица в клас Специалисти е 260 души, което е 5% от персонала в „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ в страната. За периода 2008 – 2010 г. тази група заети намалява от 317 души през 2008 г., 296 души през 2009 г. до 260 човека през 2010г.

Този клас включва 21 Специалисти по природни и технически науки. Специалистите по природни и технически науки провеждат изследвания, усъвършенстват или разработват

концепции, теории, оперативни методи и прилагат тези знания в различни области, включително техническите науки.

Специалистите по природни и технически науки в производството на безалкохолни напитки притежават основни професионални компетенции, които проявяват като изграждат възможности за провеждане на изследвания; стремеж към увеличаване на знанията и прилагане на тези знания в практиката, умения за консултиране, проектиране и ръководство при инсталиране и поддръжка на машини и други съоръжения; изучаване и консултиране по отношение технологичните аспекти на производствения процес и продуктите; умения за организиране и осъществяване на ефективно производството и организацията труда; аналитичност при изготвяне на доклади и отчети; осъществяване на контрол на други работещи.

Подклас 21 включва 214 Специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии). Специалистите по технически науки (без инженери по електротехнологии) проектират, планират и организират изпитването, конструирането, монтирането и поддръжката на структури, машини и техните компоненти, производствени системи и инсталации, производствени работни графици и работни процедури, за да се осигури безопасно, ефективно и рентабилно реализиране на инженерни проекти.

Специалистите по технически науки (без инженери по електротехнологии) трябва да притежават компетенции във връзка с планирането и проектиране на химични производствени системи, механично оборудване, системи за снабдяване с газ и вода, транспортни системи, както и производството, монтирането, експлоатацията и поддръжката на оборудване, машини и инсталации; организират и управляват трудови ресурси, доставки на материали, съоръжения и оборудване; изчисляват общите разходи и изготвят подробни разходни планове като средство за бюджетен контрол; разрешават проектни и оперативни проблеми в различни сфери чрез прилагане на инженерни технологии.

Тази група включва 2141 Инженери в промишленото производство. Инженерите в производството на безалкохолни напитки провеждат проучвания, проектират, организират и контролират изграждането, функционирането и поддръжката на промишлени производствени процеси, съоръжения и инсталации. Те изготвят програми за координиране на производствените дейности и оценяват рентабилността и безопасността на производството.

Инженерите в производството на безалкохолни напитки прилагат следните изградени професионални компетенции: отговорност и лоялност при преглеждане на отчети, организационни схеми и данни за даден проект с цел определяне функциите и отговорностите на работниците; точност и прецизност при установяване на програми за измерване на работата и анализиране на работни модели; активност при анализиране на използването на работна сила, съоръженията и оборудването, оперативните данни, производствените графици и разходите за определяне на оптимален брой работници и ефективността на оборудването; умения за изготвяне на спецификации за производството и определяне на материали, оборудване, материални потоци, капацитети и позициониране на инсталации и системи; умения за организиране и управление на трудови ресурси, доставки на материали, съоръжения и оборудване; установяване на стандарти и политики за монтиране, модифициране, контрол на качеството; наблюдателност, настойчивост при инспектиране и поддържане в съответствие с техническите изисквания и наредбите за безопасност на машините и съоръженията; инициативност и инспектиране на съоръжения с цел подобряване и поддържане на работата им; управление на поддръжката на сгради, оборудване и координиране на изискванията за нови проекти, проучвания и графици за поддръжка; активност в консултиране на



ръководството за нови производствени методи, техники и оборудване; организирани и договаряне с отделите по закупуване, складиране и контрол на постоянен поток на доставки.

Към група 214 се причисляват 2143 Инженер-еколози. Инженер-еколозите са специалисти, които провеждат изследвания, консултират, проектират и директно внедряват решения за предотвратяване, контролиране или намаляване на вредните влияния от човешката дейност върху околната среда, като прилагат познания от различни инженерни дисциплини. Правят екологични оценки и контролират замърсяването, рециклирането и обезвреждането на отпадъци.

Инженер-еколозите в производството на безалкохолни напитки е необходимо да притежават следните професионални компетенции: наблюдателност, отговорност, лоялност при провеждане на изследвания, оценяване и отчитане на въздействието върху околната среда, което е следствие от дейността на компанията или други дейности; дисциплинираност и настойчивост при инспектиране на промишлените съоръжения и програми, за да се оценят оперативната ефективност и съответствието с наредбите за опазване на околната среда; умение за проектиране и контролиране на разработването на системи, процеси и оборудване за контрол, управление или възстановяване на качеството на вода, въздух, почви; осигуряване на професионална екологична помощ при мрежови и регулаторен анализ, планиране или преразглеждане на разработени бази данни; придобиване, актуализиране и поддържане на планове, разрешителни и стандартни оперативни процедури; осигуряване на инженерна и техническа помощ при екологични проекти и определят приложимостта им съгласно нормативната уредба; умения за провеждане на мониторинг на екологични програми за подобряване на околната среда; консултиране на предприятието, за да се гарантира защита на хората и околната среда; умение за сътрудничество с инженери от други дисциплини и специалисти по право и стопанско управление за справяне с екологичните проблеми или за предпазване от тяхното възникване.

Група 214 на Националната класификация на професиите и длъжностите включва единична група 2144 Машинни инженери. Машинните инженери провеждат проучвания, съветват, проектират и управляват производство на машини, самолети, кораби, промишлени съоръжения, оборудване и системи; контролират тяхното функциониране, поддръжка и ремонт. Те изучават и консултират относно материали, продукти и процеси.

Машинните инженери в производството на безалкохолни напитки прилагат следните основни компетенции в ежедневната си работа: консултират и проектират машини и съоръжения за преработващата промишленост; механични съоръжения и оборудване за освобождаване, контрол и използване на енергия; отоплителни, вентилационни и охладителни системи, помпи и други механични съоръжения; консултират и проектират не електрически части за апарати или продукти, такива като процесори, компютри, прецизни инструменти, камери и прожектори; установяват стандарти и процедури за работа и контрол с цел осигуряване ефективно и безопасно функциониране на машини, механизми, инструменти, двигатели, промишлени съоръжения, оборудване и системи; организират, осъществяват и осигуряват съответствие на оборудването, функционирането и поддръжката с проектните спецификации и стандартите за безопасност.

Тази група включва и 2145 Инженер-химици. Инженер-химиците провеждат изследвания, технологични проучвания, консултации, организация, контрол и управление на химико-технологични процеси при преработката и производството хранителни продукти и напитки. Те ръководят поддръжката и ремонта на промишлени инсталации и оборудване, консултират в химичен аспект работниците и служителите относно материали, продукти или процеси.

Инженер-химиците в малцовата и пивоварна индустрия изпълняват следните основни задачи като прилагат своите професионални компетенции: организиране и провеждане на изследвания, консултиране и разработване на химико-технологични процеси при производството на продукти и напитки; определяне на химически производствени методи, материали и стандарти за качество, осигуряване на съответствие между производствения процес и техническите спецификации; установяване на процедури и стандарти за контрол с цел осигуряване на безопасност и ефективност, както и безопасността на работниците; проектиране на промишлено оборудване; тестване на етапите на производство с цел контролиране различни показатели като температура, плътност, относително тегло и налягане; разработване на процедури за безопасност на работещите; изготвяне на оценки за производствените разходи и отчетите за хода на производствения процес, предназначени за ръководството на предприятието; извършване на лабораторни изследвания по етапи при производството на нови продукти и тестване на експериментално предложените процеси, например като пилотни проекти.

2149 Специалисти по технически науки. В тази единична група се включват специалисти по технически науки, неклассифицирани другаде в *214 Специалисти по технически науки (без инженери по електротехнологии)* или в *215 Инженери по електротехнологии*. Тук се класифицират специалисти, които провеждат изследвания, консултират или разработват технически процедури и решения относно безопасността на работното място, биомедицинското инженерство, оптиката, материалите, производството на ядрена енергия и взривни вещества.

Специалистите в тази единична група имат компетенции да изучават и консултират технологични аспекти на преработващата промишленост в частност при производството на безалкохолни напитки. Като инженер –технолози в хранително-вкусовата промишленост; определят потенциалните рискове и въвеждат устройства и процедури за безопасност.

Подклас 21 на Националната класификация на професиите и длъжностите включва 215 Инженери по електротехнологии.

Инженерите по електротехнологии провеждат проучвания, проектират, консултират, планират и управляват изграждането и функционирането на електронни, електрически и телекомуникационни системи, компоненти, двигатели и оборудване. Те организират и установяват системи за контрол, с които да наблюдават функционирането и безопасността на електрически и електронни механизми и системи.

Инженерите по електротехнологии използват своите професионални компетенции като активно провеждат проучвания, консултират и управляват поддръжката и ремонта на електрически, електронни продукти и системи; консултират и проектират електроцентрали и системи за генериране, предаване и разпределение на електроенергия; наблюдават, организират и установяват стандарти за контрол и мониторинг на функционирането и безопасността на електрически, електронни, телекомуникационни системи и оборудване.

Тази група включва 2151 Електроинженери. Те провеждат проучвания, консултират, проектират и управляват изграждането и функционирането на електрически системи, компоненти, двигатели и оборудване, консултират и управляват тяхното функциониране, поддръжка и ремонт. Изучават и съветват в технологичен аспект относно електротехнически материали, продукти и процеси.

Електроинженерите в производството на безалкохолни напитки прилагат основни компетенции в ежедневната си дейност като консултират и проектират електроцентрали и системи за генериране, предаване или разпределение на електроенергия; контролират и

наблюдават функционирането на системите за генериране, предаване и разпределение на електричество; консултират и проектират системи за електрически двигатели или друго електрическо; специфицират електрически инсталации за използване в промишлени и други сгради и обекти; установяват системи за контрол, с които да наблюдават функционирането и безопасността на системите за генериране и разпределение на електричество, електрически двигатели и оборудване; определят производствени методи за електрически системи както и за поддръжка и ремонт на съществуващи електрически системи, двигатели и оборудване.

Към група 215 се включва единична група 2152 Инженери по електроника. Инженерите по електроника провеждат проучвания, проектират и управляват изграждането, функционирането, поддръжката и ремонта на електронни системи. Те изучават и съветват в технологичен аспект относно електронни материали, продукти и процеси.

Инженерите по електроника в производството на безалкохолни напитки прилагат в работата си следните професионални компетенции: консултират и проектират електронни устройства или компоненти, платки, полупроводници и системи; специфицират производствени или инсталационни методи, материали и стандарти за качество и управляват производствената или инсталационната работа на електронни продукти и системи; установяват процедури и стандарти за контрол за осигуряване ефективно функциониране и безопасност на електронни системи, двигатели и оборудване; организират и управляват поддръжката и ремонта на съществуващи електронни системи и оборудване; проектират и разработват алгоритми за обработка на сигнали и прилагането им чрез подходящ избор на хардуер и софтуер.

Клас 2 включва подклас 24 Стопански и административни специалисти. Стопанските и административните специалисти в производството на безалкохолни напитки извършват аналитични, концептуални и практически задачи за предоставяне на услуги, свързани с финансови въпроси, развитие на човешките ресурси, връзки с обществеността и маркетинга, продажби. Извършват преглед на организационни структури, методи и системи, както и количествени анализи на информацията, пряко свързана с инвестиционни програми.

Стопанските и административните специалисти в ежедневната си работа прилагат следните професионални компетенции: наблюдават, събират, анализират и интерпретират информация относно финансовата стабилност, структурата на разходите и търговската ефективност на предприятието. Стопанските и административни специалисти имат умения за извършване на одити, подготвят финансови отчети и контролират паричните потоци на предприятията; анализират, разработват и с отговорност ревизират финансови планове и стратегии, изпълняват поръчки за покупко-продажба; разработват, изпълняват и оценяват програми за подбор, обучение и развитие на персонала; проучват, разработват и провеждат маркетингови кампании за връзки с обществеността; проучват и разработват методи и политики за подобряване и насърчаване на управлението, бизнес дейностите и ефективността; придобиват и актуализират знания за продуктите и пазарните условия в които работи компанията; с отговорност и лоялност преценяват нуждите на клиентите, за да се стигне до успешно демонстриране на продуктите.

Подклас 24 включва една голяма група на 241 Финансовите специалисти. Финансовите специалисти планират, разработват, организират, административат, инвестират, управляват и извършват количествен анализ на системи за финансово отчитане или на средства на лица, предприятия, обществени и частни институции.

Финансовите специалисти в производството на безалкохолни напитки имат следните професионални компетенции - организират изготвянето на финансови отчети за дейността на

компанията; преглеждат финансовите документи, наблюдават и анализират дейността на предприятието; имат умения за консултиране и предоставяне на финансови съвети; изготвят аналитични доклади относно различни икономически сектори или на икономиката като цяло.

В група 241 на Националната класификация на професиите и длъжностите се включва единична група 2411 Одитори и счетоводители. Счетоводителите в производството на безалкохолни напитки планират, организират и административират счетоводните системи на компаниите. Оценяват и анализират счетоводни и финансови записвания на предприятията, за да се гарантира точност и съответствие с установените счетоводни стандарти и процедури.

Счетоводителите изпълняват и прилагат следните основни умения: съветват, планират и установяват политики и системи за бюджети, счетоводен контрол и други счетоводни системи; изготвят и сертифицират финансови документи, които се представят на ръководството на предприятието или съответните държавни институции; изготвят данъчни декларации, съветват относно данъчни проблеми; изготвят или докладват относно бюджети и прогнози за печалба; провеждат проучвания и съветват ръководството на предприятието по финансовите аспекти на производителността, продажби, нови продукти и т.н.; създават и контролират система за определяне цената за единица продукция или услуга.

Подклас 24 включва група 242 Административни специалисти. Административните специалисти в производството на безалкохолни напитки прилагат различни концепции и теории, свързани с повишаване ефективността на организациите и лицата, които работят в тях.

Административните специалисти е необходимо да могат да оценяват структурата на организациите и предлагат области, които да бъдат подобрени; да осигуряват съответствие на оперативните дейности на организацията с нейните цели; да набират, обучават, развиват и консултират персонала в рамките на организацията.

Група 242 на Националната класификация на професиите и длъжностите включва единична група 2421 Анализатори по управление и организация. Анализаторите по управление и организация помагат организациите за постигане на по-висока ефективност и решаване на организационни проблеми. Те изучават организационните структури, методи, системи и процедури.

Анализаторите по управление и организация имат следните основни компетенции: подпомагат и насърчават установяването на цели, стратегии и планове в съответствие с ефективното използване възможностите на компанията; анализират и оценяват текущи системи и структури; отчитат и анализират работата на организацията, графики, отчети, доклади, ръководства и длъжностни характеристики; изготвят и предлагат за ревизиране методи и процедури, предефинират на длъжностни характеристики и решаване на организационни проблеми; преразглеждат оперативни процедури и съветват относно отклонения от процедурите и стандартите.

Група 242 на Националната класификация на професиите и длъжностите включва единична група 2423 Специалисти по управление на персонала и кариерно развитие. Специалистите по управление на персонала и кариерно развитие осигуряват професионални бизнес услуги, свързани с човешките ресурси, като набиране, назначаване и развитие на персонала, професионално анализиране и ориентиране.

Специалистите по управление на персонала и кариерно развитие изпълняват следните основни задачи: съветват или изпълняват дейности, свързани с назначаване, подбор, обучение, насърчаване, компенсирание и управление на персонала; изучават и анализират работата на персонала чрез различни средства, включително интервюта със служители, наблюдение и кон-

трол, описват подробно длъжностните характеристики с помощта на придобитата информация; изготвят професионална информация или изготвят класификационни системи за длъжностите; консултират и работят по текущи и други аспекти на професионалния и длъжностния анализ като например администриране на персонала, проучване на работното място и планиране, обучение, професионална информация и ориентиране; обучават и консултират лица относно възможности за работа, кариерно развитие и варианти за по-нататъшно обучение или образование.

Група 242 на Националната класификация на професиите и длъжностите включва единична група 2424 Специалисти по обучение и развитие на персонала. Специалистите по обучение и развитие на персонала в производството на безалкохолни напитки планират, разработват, изпълняват и оценяват програми за развитие и обучение, за да осигурят на ръководството и персонала възможността да придобият умения и да повишат компетентността си, които се изискват от дадена организация за постигане на нужните цели.

Специалистите по обучение и развитие на персонала притежават основни професионални компетенции: наблюдават и идентифицират нуждите от обучение и изискванията на работниците и служителите. Като успешно прилагат уменията си за работа в екип; идентифицират нуждите от обучение и изискванията на своята компания; установяват цели за развитие на човешките ресурси съобразно целите на компанията; оценяват резултатите от обучението на човешкия капитал; подготвят и разработват материали за обучение и помагала (наръчници, нагледни материали, онлайн представяния, помощна документация); планират, координират и провеждат програми за обучение и развитие в индивидуална или групова форма (семинари, срещи, демонстрации и конференции); поддържат връзки с външни обучители, за да осигурят организирането и реализирането на специфични програми за развитие на човешките ресурси; контролират и извършват текущо оценяване на качеството на външното и вътрешното обучение, тяхната ефективност, преглеждат и подобряват целите и методите на обучение; анализират и представят резултатите от обученията. Като мотив за развитие на човешкия капитал.

Подклас 24 включва група 243 Специалисти по продажби, маркетинг и връзки с обществеността. Специалистите по продажби, маркетинг и връзки с обществеността планират, разработват, координират и изпълняват програми за разпространение на информация с цел промотиране на продуктите на компанията и самата компания.

Специалистите по продажби, маркетинг и връзки с обществеността в производството на безалкохолни напитки в ежедневната си работа прилагат следните професионални компетенции: възлагат и провеждат пазарни проучвания, анализират резултати и планират дейности по реклама, маркетинг и връзки с обществеността; подпомагат разширяването и развитието на бизнеса чрез изготвяне и изпълнение на маркетингови цели; настойчиво и отговорно работят по планиране и организиране на обществени кампании; наблюдават, анализират, оценяват и избират подходящи материали, за да постигнат публичност при представянето на продуктите на компанията и/или самата компания; чрез успешна работа в екип, лоялност и критичност актуализират познанията си относно пазарните условия и предлаганите продукти от собствената си компания и конкуренти; отговорно оценяват нуждите на клиентите, обясняват и представят продуктите на своята фирма пред тях; определят, договарят и сключват търговски и рекламни договори.

Тази група включва единична група 2431 Специалисти по реклама и маркетинг. Специалистите по реклама и маркетинг в производството на безалкохолни напитки разработват и координират рекламни стратегии и кампании, преценяват пазара за въвеждане

на нови продукти, асортименти или разфасовки, установяват наличието на възможности и разработват планове за пазара на нови и/или съществуващи продукти, асортименти, разфасовки.

Специалистите по реклама и маркетинг в производството на безалкохолни напитки прилагат в своята дейност основни професионални компетенции: планират, разработват и организират рекламни политики и рекламни кампании, които подпомагат продажбите на безалкохолни напитки; консултират ръководители и клиенти относно стратегии и кампании за достигане на целеви пазари, осведоменост на клиенти и ефективно промотиране на безалкохолни напитки; изготвят реклами и медийни продукти, като организират тяхното представяне и/или представянето на компанията в телевизионни продукции и/или в други медии; събират и анализират информацията относно потребителските предпочитания и вкусове; тълкуват и прогнозираат настоящи и бъдещи тенденции в консумацията на безалкохолни напитки; проучват потенциалното търсене и пазарните характеристики на нови марки, нови видове и нови разфасовки; подпомагат разширяването и развитието на бизнеса чрез изготвяне и изпълнение на маркетингови цели, политики и програми; възлагат и провеждат пазарни проучвания с цел установяване на пазарни възможности за нови и съществуващи продукти, асортименти или разфасовки; консултират относно ценообразуване, реклама и промоции, продажби и канали за дистрибуция.

Група 243 включва единична група 2432 Специалисти по връзки с обществеността. Специалистите по връзки с обществеността в производството на безалкохолни напитки планират, разработват, изпълняват и оценяват информационни и комуникационни стратегии, които създават разбиране и благоприятен поглед върху безалкохолните напитки като категория, брандовете на компанията и самата компания. Като цяло, както и тяхната роля в социалния живот.

Специалистите по връзки с обществеността в производството на безалкохолни напитки имат следните основни компетенции: отговорно планират и организират публични кампании и комуникационни стратегии; успешно консултират своето ръководство относно публичното представяне на компанията, нейните цели и продукти, изготвят програми и добри практики и контролират въпросите, свързани с новини и публикации в пресата за самата компания и нейните продукти; възлагат и провеждат проучвания на общественото мнение, анализират резултатите и планират промоционални кампании и кампании за връзки с обществеността; организират специални събития, семинари, забавления, състезания и обществени дейности с цел насърчаване на публичността и благоприятния облик на предприятията; представляват лоялно организацията и организират интервюта с медии; имат сериозни умения за работа в екип, за реакция в критични ситуации, участват в бизнес или социални събития с цел промотиране на компанията, нейните продукти или бранша.

Подклас 25 на Националната класификация на професиите и длъжностите включва Специалисти по информационни и комуникационни технологии. Специалистите по информационни и комуникационни технологии извършват проучвания, планират, проектират, разработват, програмират, тестват, консултират и усъвършенстват информационни системи, хардуер, софтуер и софтуерни приложения; изготвят съответната документация включително принципи, политики и процедури; проектират, разработват, контролират, поддържат и обслужват бази данни и други информационни системи, за да се осигури оптимално представяне, сигурност и цялост на данните.

Специалистите по информационни и комуникационни технологии имат основни умения, които проявяват като прилагат информационните технологии в бизнеса; идентифицират

области, които да бъдат усъвършенствани и проучват теоретичните аспекти и оперативни методи за използване на компютри във всички области на промишлеността; оценяват, планират и проектират хардуерни или софтуерни конфигурации за специфични приложения, включително за интернет и мултимедийни системи; проектират, разработват, тестват и поддържат компютърни програми; проектират и разработват архитектурата на бази данни и системи за управление на бази данни; разработват и прилагат планове за защита и политики за администриране на данни, администриране на компютърни мрежи и свързаната с тях компютърна среда.

Този подклас включва група 251 Разработчици на софтуер и софтуерни приложения и анализатори. Разработчиците на софтуер и софтуерни приложения и анализаторите извършват проучвания, планират, проектират, разработват, програмират, тестват, консултират и усъвършенстват информационни системи, хардуер, софтуер и софтуерни приложения.

Разработчиците на софтуер и софтуерни приложения и анализаторите е необходимо да имат следните основни професионални компетенции: умения за проучване приложението на информационните технологии в бизнеса; анализирани и установяване на области, в които могат да бъдат направени подобрения с цел увеличаване на ефективността и работоспособността на служителите; оценяване, планиране и проектиране на хардуерни или софтуерни конфигурации за специфични приложения; проектиране, писане, тестване и поддръжка на компютърни програми според изискванията на производството.

Тази група включва единична група 2511 Системни анализатори. Системните анализатори провеждат проучвания, анализират и оценяват изискванията компанията относно информационните технологии и процедурите; разработват и внедряват предложения, препоръки и планове за подобряване на текущи или бъдещи информационни системи.

Системните анализатори в производството на безалкохолни напитки се консултират с ръководството на компанията, за да формулират и документират основни цели и изисквания на това ръководство, идентифицират и анализират ежедневни дейности, процедури и работни практики; идентифицират и оценяват степени на ефективност и неефективност като препоръчват оптимални решения за развитието на бизнеса в съответствие с целите на компанията; съветват за системната функционалност и режим на работа; създават, адаптират и изпълняват планове за тестване на системи; разработват функционални спецификации; развиват или модифицират системите с цел подобряване на работния поток или за обслужване на нови цели на компанията; координират и свързват компютърните системи в рамките на дадено предприятие или компания, за да се повиши съвместимостта.

Група 252 на Националната класификация на професиите и длъжностите включва Специалисти по бази данни и мрежи. Специалистите по бази данни и мрежи проектират, разработват, контролират, поддържат и подпомагат оптималното функциониране и сигурността на информационните системи и инфраструктурата в компанията, поддържането на бази данни, хардуер, софтуер, информационни мрежи и операционни системи.

Специалистите по бази данни и мрежи в ежедневието си прилагат основни компетенции като: проектиране и разработване на бази данни в компаниите; с отговорност и прецизност проектират, изграждат или модифицират системи за управление на бази данни в компаниите; разработват и внедряват планове за сигурност, политики за администриране на данни, документация и стандарти във връзка с целите и темповете на развитие на компаниите;

поддържат и администрират компютърни мрежи; анализират, разработват и оценяват конфигурирането и интегрирането на компютърните системи.

Тази група включва единична група 2521 Проектанти и администратори на бази данни. Проектантите и администраторите на бази данни в производството на безалкохолни напитки проектират, разработват, контролират, поддържат и подпомагат оптималното използване и сигурност на бази данни.

Проектантите и администраторите на бази данни в производството на безалкохолни напитки притежават професионални компетенции за проектиране и разработване на бази данни и информационни системи; проектират, изграждат, модифицират, интегрират, внедряват и тестват системи за управление на бази данни; провеждат проучвания и съветват относно избора, приложението и изпълнението на инструментите за управление на бази данни във всички отдели, предприятия и компанията като цяло; разработват и внедряват политики за администриране на данни, както и съответната документация; разработват политики и процедури за достъп и използване на бази данни, както и за обмен или възстановяване на данни; извършват оперативно въвеждане и профилактично поддържане на информацията, организират и прилагат процедури за контрол върху създадените бази данни.

Група 252 включва и единична група 2522 Системни администратори. Системните администратори разработват, контролират, поддържат и подпомагат оптималното използване и сигурността на информационните системи в компаниите, произвеждащи безалкохолни напитки.

Системните администратори изпълняват в ежедневната си работа прилагат следните компетенции: с лоялност и отговорност поддържат и администрират компютърни мрежи и свързаната с тях компютърна среда, хардуер, софтуер, и всички видове конфигурации; препоръчват промени с цел подобряване на системи и мрежови конфигурации, както и определят хардуерни или софтуерни изисквания, свързани с подобни промени; диагностират хардуерни и софтуерни проблеми; притежават умения за работа в критични ситуации, извършват дейности по възстановяване на данни след повреди; координират достъпа и използването на съответната компютърна мрежа.

2619 Юристи, n.d. Тази единична група включва юристи, некласифицирани другаде в 261 Юристи. Юристите, n.d. имат следните професионални компетенции: дават правни съвети по бизнес и административни проблеми; изготвят правни документи и договори и др.

Клас 3 ТЕХНИЦИ И ПРИЛОЖНИ СПЕЦИАЛИСТИ от Националната класификация на професиите и длъжностите отразява съвкупността от функции, задачи, длъжности, знания и умения, за конкретен вид трудова дейност, които техниците и приложните специалисти изпълняват на работното си място в производството на безалкохолни напитки.

Техниците и приложните специалисти прилагат професионални компетенции, свързани с изследване и прилагане на научни, административни или бизнес концепции и оперативни методи. Компетентното упражняване на повечето от професиите в този клас изисква минимум пето образователно и квалификационно ниво, съгласно нивата, описани в Методологичните бележки по прилагането на НКПД-2011.

Техниците и приложните специалисти изпълняват следните основни задачи: извършват техническа работа, свързана с изследване и прилагане на концепции и оперативни методи в областта на техническите науки, информационни и комуникационни технологии, изпълняват различни видове технически услуги, свързани с търговия, финанси, администрация и социална

работа. В някои случаи към задълженията им се включват и задачи по осъществяване на контрол на други работещи.

Към май 2010 г. броят на заетите лица в клас Техници и приложни специалисти е 856 души, което е 15% от персонала в „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ в страната. През 2008г. заетите са 908, а през 2009 г. тази група заети намалява на 834 души, след което се увеличава на 856..

Нарастването на заетите в този клас с 10 % през 2009 г. спрямо 2008 г. и с близо 2 % през 2010 г. спрямо 2009 г. и с 11 % спрямо 2008 г. е обусловено от нарастването на отговорностите и подчертаната необходимост от персонал с нови, адекватни на развитието на индустрията компетенции.

Този клас включва 31 Приложни специалисти в природните и техническите науки. Приложните специалисти в природните и техническите науки изпълняват технически задачи, свързани с изследване и прилагане на оперативни методи в природни и технически науки. Те наблюдават и контролират технически и производствени процеси в преработващата промишленост. Компетентното упражняване на повечето от професиите в този подклас изисква минимум пето образователно и квалификационно ниво, съгласно нивата, описани в Методологичните бележки по прилагането на НКПД-2011.

Приложните специалисти в природните и техническите науки прилагат в своята практика компетенции като прецизно настройване, контролиране и работа с техническо оборудване и инструменти, прилагат своите умения за контролиране на системи, вземане и изпитване на проби; наблюдаване и анализиране на данни; изготвяне, коригиране и разчитане на технически чертежи и диаграми; координиране, наблюдаване, контролиране и определяне дейности на други работници; управляване и контролиране на компютъризирани системи за контрол и многофункционални машини за контрол на производствени процеси.

Този подклас включва единична група 3113 Електротехници. Електротехниците в производството на безалкохолни напитки изпълняват технически задачи, свързани с проектиране, производство, сглобяване, изграждане, експлоатация, поддържане и ремонт на електрическо оборудване, съоръжения и системи за електрооборудване.

Електротехниците прилагат в ежедневната си дейност следните основни професионални компетенции като осигуряване на техническа помощ, свързана с проучвания, разработване и изпитване на прототипи на електрическо оборудване и съоръжения; проектиране и изготвяне на планове и схеми за електрически инсталации съгласно спецификации; изготвяне на подробни изчисления за количества, разходи за материали и работна ръка за изграждане и инсталиране на електрически системи и оборудване съгласно проектни спецификации; контролират технически изисквания относно производство, инсталиране, експлоатация, поддържане и ремонт на електрически системи и оборудване за съответствие със спецификации и наредби; определят методи за инсталиране, тестване за безопасност и първоначално включване на електрически системи или оборудване; сглобяват, инсталират, тестват, калибрират, модифицират и ремонтират електрически инсталации и оборудване съгласно изисквания и наредби за безопасност.

Единична група 3115 Машинни техници е включена в подклас 31. Машинните техници в производството на безалкохолни напитки изпълняват технически задачи, свързани с проектиране, производство, сглобяване, изграждане, експлоатация, поддържане и ремонт на машини и механично оборудване.

Машинните техници изпълняват своите задачи благодарение на своите компетенции като осигуряване на техническа помощ, свързана с проучвания, разработване и изпитване на машини и оборудване; проектиране и изготвяне на планове и схеми за машини и механично оборудване съгласно спецификации; изготвяне на подробни изчисления за количества, разходи за материали и работна ръка за изграждане и инсталиране на машини и оборудване.

Единична група 3119 Приложни специалисти във физическите и техническите науки, n.d.e част от подклас 31. В тази единична група се включват приложни специалисти във физическите и техническите науки, неklasифицирани другаде в група 311 Приложни специалисти във физическите и техническите науки. Например специалисти, които подпомагат инженери, свързани с разработване на процедури или извършване на проучвания за безопасност, околна среда, преработваща промишленост.

Приложните специалисти във физическите и техническите науки, n.d. събират информация и осигуряват техническа помощ, свързана с ефективно, безопасно и икономически рентабилно използване на работна ръка, материали и оборудване; методи на работа, последователност на операции и контрол на тяхното изпълнение; ефективно оборудване на съоръжения или предприятия; подпомагат определяне на потенциални опасности и въвеждат процедури и планове за безопасност; модифицират и тестват оборудване и съоръжения за превенция, контрол и опазване на околна среда; подпомагат инженери при разработване на съоръжения за опазване на околна среда; подпомагат инженери при тестване и проектиране на работи.

Група 312 Приложни специалисти с контролни функции в добивната и преработващата промишленост строителството е включена в подклас 31 на Националната класификация на професиите и длъжностите. Приложните специалисти от тази група са с контролни функции в преработващата промишленост, координират, контролират, ръководят и планират дейности на работници, заети в съответните производства.

Приложните специалисти с контролни функции в производството на безалкохолни напитки изпълняват своите задължения като прилагат редица професионални компетенции. Те контролират и координират дейности на техници по контрол на производствени процеси, машинни оператори, монтажници и други работници; организират и планират ежедневни дейности; изготвят отчети за разходи и доклади; установяват недостига на персонал или материали; осигуряват безопасност на работници; инструктират и обучават нов персонал.

В подклас 31 се включва единична група 3122 Приложни специалисти с контролни функции в преработващата промишленост на Националната класификация на професиите и длъжностите. Приложните специалисти с контролни функции в производството на безалкохолни напитки и производството на малц координират и контролират дейности на техници по контрол на производствени процеси, машинни оператори, монтажници и други производствени работници.

Приложните специалисти с контролни функции в производството на безалкохолни напитки прилагат основни компетенции като координиране и контролиране на дейности на техници по контрол на производствени процеси, машинни оператори, монтажници и други производствени работници; организират и планират ежедневни дейности; изготвят отчети за разходи и доклади; определят необходимостта от персонал и необходимостта от материали за производството; осигуряват безопасността на работниците и служителите; инструктират и обучават новия персонал.

В подклас 31 се включва и група 313 Техници по контрол на производствени процеси. Техниците по контрол на производствени процеси при производството на безалкохолни напитки управляват и наблюдават контролни табла, компютъризирани системи за контрол,

многофункционални машини за контрол, поддържат процеси в енергийното производство или пречиствателни станции и др.

Техниците по контрол на производствени процеси при производството на безалкохолни напитки имат умения за управление и наблюдение на електронни или компютъризирани контролни панели от централни контролни зали за оптимизиране на производствени процеси; контролират процеси по включване и изключване на машини; управляват и наблюдават контролни табла и подобно оборудване; наблюдават и проверяват оборудване и системи за установяване на неизправности; разчитат диаграми, графики и показания на измервателни уреди през определени интервали от време; контролират безаварийната работа и при необходимост извършват съответни действия; поддържат производствени дневници, данни и отчети; комуникират с друг персонал за определяне изправността на оборудването; почистват и поддържат оборудване; контролират машинни оператори, монтажници и друг персонал.

Подклас 33 Стопански и административни приложни специалисти от Националната класификация на професиите и длъжностите се отнася до стопанските и административните приложни специалисти, които изпълняват технически задачи, свързани с практическо прилагане на знания във финансовата област, развитието на човешките ресурси. Извършват специализирани секретарски услуги и покупко-продажби на стоки. Компетентното упражняване на повечето от професиите в този подклас изисква минимум пето образователно и квалификационно ниво, съгласно нивата, описани в Методологичните бележки по прилагането на НКПД-2011.

Тази група включва 3322 Търговски представители. Търговските представители представляват компании при продажби на продукцията и при необходимост осигуряват специфична информация за съответни стоки.

Търговските представители имат следните професионални компетенции: предлагат оферти и продават продукцията на компаниите, продават оборудване, доставят стоки и подобни услуги на търговски дружества; получават и актуализират информация за пазарни условия и наличие на конкурентни стоки и услуги; предоставят информация на бъдещи клиенти за характеристики, функции и качество на продаваните продукти; уреждат доставки; представят на доставчици и други производители клиентски реакции и изисквания.

Тази група включва 3323 Търговски представители по закупуване на стоки. Търговските представители по закупуване на стоки закупуват стоки и услуги.

Търговските представители по закупуване на стоки прилагат в ежедневната си работа следните професионални компетенции: определят или договарят срокове и условия, дават договори на доставчици или препоръчват договори за закупуване на оборудване, суровини, стоки и услуги, получават информация за изисквания и складови наличности, разработват спецификации за количество и качество на закупени стоки, разходи, дати на доставки и други условия по договори; закупуват оборудване, материали или услуги за употреба или за понататъшна обработка; изготвят оферти, съветват се с доставчици, разглеждат ценови предложения; закупуват стоки за препродажба от предприятия за търговия на дребно и едро; проучват доклади за състоянието на пазара, търговски периодични издания и рекламни материали за продажба на стоки, посещават търговски изложения, панаири, демонстрационни зали и подобни; избират стоки или продукти, отговарящи на изискванията на компаниите; наблюдават разпределение на стоки за продажба и поддържат адекватни стокови наличности в зависимост от изискванията на компаниите.

Група 334 Административни приложни специалисти е част от подклас 33. Административните приложни специалисти осигуряват спомагателни организационни и



комуникационни услуги като използват специални знания за дейността на организацията, в която работят. Те имат контролни функции върху административния персонал в организацията.

Административните приложни специалисти имат следните компетенции, които осигуряват изпълнение на техните задължения: координират, възлагат и проверяват работата на помощен административен персонал; извършват предпечатна подготовка; изпълняват и подпомагат вътрешна комуникация, документация и управленска координация; съставят графици, потвърждават срещи и ангажименти и предават съобщения на клиенти; съставят, записват и преглеждат доклади, документи и кореспонденция.

Тази група включва единична група 3341 Офис мениджъри. Офис мениджърите в производството на безалкохолни напитки контролират и координират дейности на служители от клас 4 Помощен административен персонал.

В ежедневната си дейност офис мениджърите в производството на безалкохолни напитки прилагат следните професионални компетенции: координират, възлагат и проверяват работата на помощния персонал, нает за деловодство, работа с телефонни централи; въвеждане на данни, предпечатна подготовка и други общи административни дейности; съставят работни графици и процедури и координират дейности с други работни звена и отдели; разрешават работни проблеми, подготвят и представят отчети за извършена дейност; обучават и инструктират служители по въпроси, свързани с техните служебни задължения, процедури за безопасност и фирмена политика, или организират обучение; оценяват работата на служители и правят съответни препоръки съгласно разпоредби; подпомагат набиране, събеседване и подбор на персонал.

Единична група 3343 Административни и изпълнителни секретари на Националната класификация на професиите и длъжностите се включва в подклас 33. Административните и изпълнителните секретари изпълняват задачи, свързани с поддържане на комуникация, координация и организация в помощ на директори и специалисти и/или изготвят кореспонденция, доклади, документация и друга специализирана документация.

Административните и изпълнителните секретари в ежедневната си дейност имат възможност да приложат следните професионални компетенции: отговорност, прецизност и умения за кореспонденция и водене на протоколи; дисциплинираност при получаване, предлагане и проследяване на задачи по срокове и дати; съставяне графици и организиране на срещи и пътувания; помощ при изготвяне на бюджети, наблюдаване на разходи, съставяне на проекти на договори; осъществяване на връзки с други служители по въпроси, свързани с работата на компанията; контролиране на работата на помощния административен персонал.

Подклас 35 Техници в областта на информационните и комуникационни технологии от

Националната класификация на професиите и длъжностите се отнася до техниците в областта на информационните и комуникационни технологии, които осигуряват поддръжка за ежедневно функциониране на компютърни и комуникационни системи и мрежи. Компетентното упражняване на повечето от професиите в този подклас изисква минимум пето образователно и квалификационно ниво, съгласно нивата, описани в Методологичните бележки по прилагането на НКПД-2011.

Техниците в областта на информационните и комуникационни технологии имат умения да подпомагат потребителите на информационни и комуникационни системи; инсталират нови програми и оборудване; изграждат и поддържат мрежи и други комуникационни системи.

Този подклас включва група 351 Техници в областта на информационните и комуникационни технологии и обслужване на потребители. Техниците в областта на

информационните и комуникационни технологии и обслужване на потребители осигуряват поддръжка за ежедневно функциониране на компютърни и комуникационни системи и мрежи, техническа помощ на потребители.

Техниците в областта на информационните и комуникационни технологии и обслужване на потребители, контролират компютърното оборудване; наблюдават системи за откриване на евентуални сринове и грешки при тяхното функциониране; зареждат с необходими материали за работа и следят натоварване на периферно оборудване.

Тази група включва 3511 Оперативни техници в областта на информационните и комуникационни технологии. Оперативните техници в областта на информационните и комуникационни технологии осигуряват поддръжка за ежедневно функциониране, наблюдение и контролиране на информационни и комуникационни системи, хардуер, софтуер и подобно компютърно оборудване за осигуряване на оптимална работа и откриване на проблеми.

Оперативните техници в областта на информационните и комуникационни технологии в ежедневната си работа прилагат следните професионални компетенции: контролират периферно и подобно компютърно оборудване; въвеждат команди, използват компютърни терминали, активират елементи за управление на компютърно и периферно оборудване за синхронизиране и интегриране на работа; наблюдават системи за откриване на евентуални сринове и грешки при тяхното функциониране, зареждат с необходими материали за работа и следят натоварването на периферното оборудване.

3513 Техници на компютърни мрежи и системи. Техниците на компютърни мрежи и системи пускат в действие, оперират и поддържат мрежи и други информационни и комуникационни системи.

Техниците на компютърни мрежи и системи поддържат и отстраняват неизправности в мрежи; работят и поддържат информационни и комуникационни системи, различни от мрежи; подпомагат потребителите при проблеми с мрежи и обмен на данни; определят области за увеличаване възможностите на оборудването и софтуер; инсталират хардуер, мрежов, системен и приложен софтуер; извършват стартиране, затваряне и операции по дублиране и възстановяване на данни след срыв в компютърни мрежи.

Клас 4 ПОМОЩЕН АДМИНИСТРАТИВЕН ПЕРСОНАЛ от Националната класификация на професиите и длъжностите отразява съвкупността от функции, задачи, длъжности, знания и умения, за конкретен вид трудова дейност, които помощният административен персонал изпълнява на работното си място в производството на безалкохолни напитки.

Помощният административен персонал организира, съхранява, изчислява и обработва информация, урежда служебни срещи. Компетентното упражняване на повечето от професиите в този клас изисква минимум първо образователно и квалификационно ниво, съгласно нивата, описани в Методологичните бележки по прилагането на НКПД-2011.

Помощният административен персонал има следните умения и компетенции: работи с офис техника; въвежда данни; изпълнява секретарски задължения; записва и изчислява числови данни; води счетоводни, стокови и транспортни документи; води документи, свързани с транспорт; урежда служебни срещи; работи с телефонна централа. В някои случаи към задълженията им се включват и задачи по осъществяване на контрол на други работещи.

Към края на 2010 г. броят на заетите лица в клас Помощен административен персонал е 541 души, което е 9% от персонала в „Производство на безалкохолни напитки, минерални и

други бутилирани води" в страната. За периода 2008 – 2010 г. тази група заети намалява от 582 души през 2008 г., 562 души през 2009 г. до 541 човека през 2010г.

Намаляването на заетите в този клас с 20% през 2009 г. спрямо 2008 г. и с 20% през 2010 г. спрямо 2009 г. е обусловено от необходимостта от квалифициран, високообразован персонал с нови, адекватни на развитието на индустрията компетенции.

Този клас включва 41 Общи административни служители и оператори на организационна техника. Общите административни служители и операторите на организационна техника записват, организират, съхраняват и обработват информация, изпълняват различни административни задачи в съответствие с установените процедури.

Общите административни служители и операторите на организационна техника имат професионални компетенции във връзка с обработване, сортиране, класифициране на информация; подготвят отчети и кореспонденция с рутинен характер; работят с персонални компютри, за да записват, въвеждат, обработват и коригират текст и данни; изготвят фактури и проверяват числовите записвания.

Този подклас включва 411 Общи административни служители. Общите административни служители изпълняват различни канцеларски и административни задачи в съответствие с установените процедури.

Общите административни служители имат следните професионални умения: записват, обработват, сортират, класифицират и попълват информация; завеждат техническото оборудване на конкретни лица от персонала; отговарят на телефонни или електронни запитвания и ги препращат до компетентните лица; възпроизвеждат информация на компютър и извършват корекция на текст.

Тази група включва 4110 Общи административни служители. Общите административни служители изпълняват различни канцеларски и административни задачи в съответствие с установените процедури.

Общите административни служители в производството на безалкохолни напитки записват, обработват, сортират, класифицират и попълват информация; сортират, приемат и изпращат писма и съобщения; използват копирни и факс машини; подготвят отчети и кореспонденция с рутинен характер; завеждат техническото оборудване на конкретни лица от персонала; отговарят на телефонни или електронни запитвания и ги препращат до компетентните лица.

Към подклас 41 се включва група 412 Секретари с общи функции. Секретарите с общи функции използват пишещи машини, персонални компютри и друга текстообработваща техника за преписване и въвеждане на кореспонденция и други документи, проверяват и форматираат документи, изготвени от други служители, занимават се с входящата и изходящата поща, проверяват заявките за срещи или ангажименти и изпълняват разнообразни спомагателни административни задачи.

Секретарите с общи функции имат следните компетенции: умения за проверка, форматиране и въвеждане кореспонденция, протоколи, електронни документи, използване на различни софтуерни пакети (включително програми за оформяне на електронни таблици) за извършване на спомагателни административни задачи; водене на входяща и изходяща поща; сканиране, регистриране и разпределяне на поща, кореспонденция и документи; организиране и контролиране на системи за поддръждане на документация.

Към подклас 41 се включва група 431 Персонал, водещ счетоводни сметки и документи. Персоналът, водещ счетоводни сметки и документи получава, събира и обработва счетоводни,

статистически, финансови и други данни. Занимава се и с парични разплащания, съпътстващи стопанската дейност.

Персоналът, водещ счетоводни сметки и документи в производството на безалкохолни напитки има следните основни умения: извършване на изчисления, калкулиране на разходите за единица продукция; изчисляване на трудови възнаграждения, подготвяне на платежни ведомости; получава, събира и обработва статистически данни; извършва административни задачи, свързани с финансови трансакции на дадено застрахователно дружество, банка или друга подобна организация.

Тази група включва 4311 Служители, водещи счетоводни сметки и документи. Служителите, водещи счетоводни сметки и документи изчисляват, класифицират и записват цифрови данни с цел поддържане на финансовата документация. Те извършват всякакви рутинни изчисления, изпращат електронни съобщения и проверяват задълженията с получените първични финансови данни с цел използването им при поддържане на счетоводната документация.

Служителите, водещи счетоводни сметки и документи в производството на безалкохолни напитки прилагат в ежедневната си работа следните компетенции: служителите са прецизни и отговорни, проверяват цифри, електронни съобщения и документи за правилно въведени и математически точни данни и подходящи кодове; работят с компютърен счетоводен софтуер за въвеждане, съхраняване и анализ на информация; класифицират, записват и сумират числови и финансови данни с цел съставяне и съхраняване на финансови документи чрез използване на дневници, счетоводни книги и компютри; изчисляват, изготвят и издават сметки, фактури, извлечения по сметки и други финансови отчети в съответствие с установени процедури; съставят статистически, финансови, счетоводни или ревизионни отчети и таблици, отнасящи се до парични постъпления, разходи, платими сметки и взимания, печалба и загуба.

4313 Служители, водещи платежни ведомости. Служителите, водещи платежни ведомости в производството на безалкохолни напитки събират, сверяват и обработват платежни ведомости и изчисляват трудовото възнаграждение и полагаемите начисления за служители в даден отдел, фирма или друго предприятие.

Служителите, водещи платежни ведомости имат компетенции да водят отчетността за присъствие, отпуски и извънреден труд на служителите, с цел калкулиране на трудовото възнаграждение ръчно или чрез използване на компютризирани системи; подготвят и сверяват платежни ведомости за възнагражденията на служители, показващи брутни и нетни заплати и отчисления, в т.ч. данъци, членски внос, запори, застраховки и пенсионни отчисления; подготвят плащания, пенсионни обезщетения на служителите в брой или по електронен път; проверяват отчетни таблици, работни карти, изчисляват възнаграждения и други сведения с цел откриване и отстраняване на несъответствия с платежните ведомости; сверяват присъствие, изработени часове, корекции в трудовото възнаграждение и нанасят информацията в съответните таблици.

432 Персонал, водещ стокови и транспортни документи. Персоналът, водещ стокови и транспортни документи в производството на безалкохолни напитки регистрира произведените, закупените, складираните и експедираните стоки, както и необходимите производствени материали, регистрира оперативни данни и координира времевия график на пътническия и товарния транспорт.

Персоналът, водещ стокови и транспортни документи прилага в своята работа компетенции като: прецизност и отговорност в регистрирането на произведените, закупените, складираните и експедираните стоки; прецизност и отговорност в регистрирането на



получените, заведените на склад и издадените производствени материали; отговорно поддържане на данни за количествата производствени материали, необходими на определени дати, подготовка и проверка на производствените графици; регистриране на оперативни данни и координиране на времевия график на пътническия и товарния транспорт.

Тази група включва 4321 Персонал, водещ стокови документи. Персоналът, водещ стокови документи в производството на безалкохолни напитки поддържа документацията за произведени стоки и получени, претеглени, издадени, експедирани или складиращи производствени материали.

Персоналът, водещ стокови документи малцовата и пивоварна индустрия има компетенциите да организира и контролира получаването и експедицията на стоки и води съответните документи; да поддържа документи за стоковата наличност, да проверява издадените стоки, да оценява нуждите и изготвя заявки за нови стокови наличности; да получава, складира и издава инструменти, резервни части и друго оборудване и води съответната документация; да тегли получените, издадените, произведените или експедираните стоки и води съответната документация; да съставя инвентарни списъци на мебели и други артикули, получени за складиране.

4322 Персонал, водещ документи за производствени материали. Персоналът, водещ документи за производствени материали, изчислява необходимите количества материали на точно определени дати за производство, строителство и други производствени дейности, изготвя и проверява производствени графици.

Персоналът, водещ документи за производствени материали прилага в ежедневната си дейност следните компетенции: изчислява количеството, качеството и типа на необходимите материали съгласно производствената програма; изготвя графици съгласно производствените изисквания, при необходимост осигурява доставката на материали и води съответната документация; изготвя и помага при изготвянето на производствените графици въз основа на заявките на клиентите, производствените мощности и производителността; проверява стоковите наличности, организира доставки и отговаря за закъсненията и престоите; записва и координира работните потоци и материали между различни отдели.

4416 Служители, човешки ресурси. Служителите, човешки ресурси поддържат и актуализират досиетата на личния състав, като например информация за служебни прехвърляния и повишавания, оценки за качеството на работата, взети и натрупани отпуски на служители, заплати, квалификация и обучение.

Служителите, човешки ресурси изпълняват имат компетенции да актуализират информация за персонала, движението по трудовия стаж, заплатите, оценките за качество на работата, квалификация и обучение, взетите и натрупани отпуски на служителите; създават досиета на новопостъпили служители и проверяват пълнотата им; обработват заявления за назначаване на работа и повишаване в длъжност и съветват кандидатите относно резултатите; получават и отговарят на запитвания за назначения по трудов договор и съответните условия; изпращат заявления и обяви за работа и изпити за приемане на работа; поддържат и актуализират ръчни и компютризиращи системи за съхранение и регистрация на досиета, съставят и изготвят отчети и документи, свързани с човешките ресурси; съхраняват и откриват досиетата на личния състав при поискване.

Клас 5 ПЕРСОНАЛ, ЗАЕТ С УСЛУГИ ЗА НАСЕЛЕНИЕТО, ТЪРГОВИЯТА И ОХРАНАТА от Националната класификация на професиите и длъжностите отразява съвкупността от функции, задачи, длъжности, знания и умения, за конкретен вид трудова дейност, които персоналът,

зает с услуги за населението, търговията и охраната изпълнява на работното си място в производството на безалкохолни напитки.

Компетентното упражняване на повечето от професиите в този клас изисква минимум първо образователно и квалификационно ниво, съгласно нивата, описани в Методологичните бележки по прилагането на НКПД-2011.

Персоналът, зает с услуги за населението, търговията и охраната в производството на безалкохолни напитки оказва защита и сигурност на хора и имущество срещу пожар и незаконни действия; осигурява законност и ред. В някои случаи към задълженията им се включват и задачи по осъществяване на контрол на други работещи.

Към края на 2010 г. броят на заетите лица в клас Персонал, зает с услуги за населението търговия и охрана е 137 души, което е 2,3% от персонала в „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ в страната. За периода 2008 – 2010 г. тази група заети намалява от 197 души през 2008 г., 191 души през 2009 г. до 137 човека през 2010г.

Клас 7 КВАЛИФИЦИРАНИ РАБОТНИЦИ И СРОДНИ НА ТЯХ ЗАНЯТЧИИ от Националната класификация на професиите и длъжностите отразява съвкупността от функции, задачи, длъжности, знания и умения, за конкретен вид трудова дейност, които квалифицираните работници изпълняват на работното си място в производството на безалкохолни напитки.

Квалифицираните работници и сродни на тях занаятчии прилагат специфични технически и практически знания и умения като изграждат метални конструкции, настройват обработващи машини, изработват, монтират и ремонтират машини, оборудване и инструменти. Компетентното упражняване на повечето от професиите в този клас изисква минимум първо образователно и квалификационно ниво, съгласно нивата, описани в Методологичните бележки по прилагането на НКПД-2011.

Квалифицираните работници и сродни на тях занаятчии имат компетенции за поддържане и ремонтират на сгради и други строителни съоръжения; инсталиране и изграждане на метални конструкции, свързващи съоръжения и подобно оборудване; изработване на машини, инструменти, оборудване и други метални изделия; настройване и пускане в действие на обработващи машини; сглобяване, поддържане и ремонт на промишлени машини, както и електрически и електронни инструменти и друго оборудване; В някои случаи към задълженията им се включват и задачи по осъществяване на контрол на други работници.

Към края на 2010 г. броят на заетите лица в клас Квалифицирани работници е 324 души, което е 6% от персонала в „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ в страната. Тази група заети намалява от 400 души през 2008 г. на 324 човека през 2010г., което на практика е 20% намаление.

723 Машинни механици и монтьори. Машинните механици и монтьорите пускат в действие, инсталират, поддържат и ремонтират двигатели, моторни превозни средства, селскостопански или промишлени машини и подобно машинно оборудване.

Машинните механици и монтьорите имат компетенции да инсталират, поддържат и ремонтират двигатели, моторни превозни средства, промишлени машини и подобно машинно оборудване.

7233 Механици и монтьори на промишлени и селскостопански машини и оборудване. Механиците и монтьорите на промишлени и селскостопански машини и оборудване настройват, изпитват, осигуряват сервизно обслужване и ремонтират двигатели, промишлени машини и механично оборудване, с изключение на моторни превозни средства, самолети и електрически двигатели.

Механиците и монтьорите на промишлени и селскостопански машини и оборудване могат да сглобяват, настройват, изпитват, осигуряват сервизно обслужване и ремонтират двигатели, машини и механично оборудване; смазват и гресират стационарни двигатели и машини; изпитват и тестват нови машини и механично оборудване за съответствие със стандарти и спецификации; демонтират машини и оборудване за отстраняване на дефектни части и извършване на ремонти; преглеждат части за дефекти като износване или счупване; експлоатират новоремонтирана техника и оборудване за удостоверяване качеството на ремонтите.

74 Работници по инсталиране и ремонт на електрически и електронни съоръжения. Работниците по инсталиране и ремонт на електрически и електронни съоръжения инсталират, настройват и поддържат електрически, електропреносни и електроразпределителни системи, машини и други електрически апарати, електронно и далекосъобщително оборудване.

Работниците по инсталиране и ремонт на електрически и електронни съоръжения имат компетенции да инсталират, настройват и поддържат електрически и електронни кабелни системи, машини и оборудване; разчитат чертежи, диаграми и спецификации за изграждане на електрически инсталации; преглеждат и тестват електрически и електронни системи, оборудване, кабели и машини за откриване на рискове, дефекти и необходимостта от настройване; поддържат, обслужват сервизно, настройват, регулират, тестват и ремонтират електронно оборудване като търговски и офис машини, електронни инструменти, контролни системи, компютри.

75 Работници по производство на храни, облекло, дървени изделия и сродни на тях. Работниците по производство на храни, облекло, дървени изделия и сродни на тях обработват и преработват суровини от селското стопанство като произвеждат продукти, Компетентното упражняване на повечето от професиите в този подклас изисква минимум първо образователно и квалификационно ниво, съгласно нивата, описани в Методологичните бележки по прилагането на НКПД-2011.

Работниците по производство на храни обработват и преработват зърнени култури и подобни суровини в хранителни продукти; дегустират и тестват храни и напитки; В някои случаи към задълженията им се включват и задачи по осъществяване на контрол на други работници.

Този подклас включва 751 Работници по производство на храни и сродни на тях. Работниците по производство на храни и сродни на тях дегустират и тестват храни и напитки.

Работниците по производство на храни и сродни на тях дегустират и тестват храни и напитки. В някои случаи към задълженията им се включват и задачи по осъществяване на контрол на други работници.

Клас 8 МАШИНИ Оператори и монтажници от Националната класификация на професиите и длъжностите отразява съвкупността от функции, задачи, длъжности, знания и умения, за конкретен вид трудова дейност, които машинните оператори и монтажници изпълняват на работното си място в производството на безалкохолни напитки.

Машинните оператори и монтажниците управляват и наблюдават промишлени машини и оборудване на място или чрез дистанционно управление, моторни превозни средства и подвижни съоръжения. Работата изисква главно опит и познания за използваните производствени машини и оборудване, притежаване на умения за изпълнение на машинните операции, както и способност за приспособяване към технологически нововъведения. Компетентното упражняване на повечето от професиите в този клас изисква минимум първо образователно и

квалификационно ниво, съгласно нивата, описани в Методологичните бележки по прилагането на НКПД-2011.

Машинните оператори и монтажниците имат умения да управляват и наблюдават машини и оборудване, произвеждащи хранителни и подобни продукти; управляват моторни превозни средства; управляват и наблюдават подвижни промишлени съоръжения. В някои случаи към задълженията им се включват и задачи по осъществяване на контрол на други работници.

Към края на 2010 г. броят на заетите лица в клас Машинни оператори и монтажници е 1502 души, което е 26% от персонала в „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ в страната. Тази група заети намалява от 1798 души през 2008 г. на 1667 човека през 2009г., което на практика е 26% намаление. Същото е обусловено от необходимостта от по-квалифициран персонал с компетенции, които съответстват на развитието на индустрията.

Този клас включва подклас 81 Оператори на стационарни машини и съоръжения. Операторите на стационарни машини и съоръжения обслужват и наблюдават промишлени машини и оборудване, които са стационарни или тяхната подвижност не е съществена част от оперирането с тях. Компетентното упражняване на повечето от професиите в този подклас изисква минимум първо образователно и квалификационно ниво, съгласно нивата, описани в Методологичните бележки по прилагането на НКПД-2011. Работата изисква главно опит и познаване на технологията на производството, което се управлява и контролира. Често е нужна способност за справяне с пакет от машинни операции и познаване и адаптиране на новости в техниката и съоръженията.

Операторите на стационарни машини и съоръжения могат да регулират, обслужват и наблюдават стационарни машини и съоръжения; откриват неизправности, които отстраняват; преглеждат готова продукция за дефекти и отклонения от съответните спецификации и настройват показатели на машини; извършват поддръжка, ремонт и почистване; записват данни за произведената продукция. В някои случаи към задълженията им се включват и задачи по осъществяване на контрол на други работници.

Този подклас включва 816 Машинни оператори в хранително-вкусовата промишленост. Машинните оператори в хранително-вкусовата промишленост пускат в действие, обслужват и работят с машини обработка на храни и напитки.

Машинните оператори в хранително-вкусовата промишленост могат да обслужват машини за смилане, смесване, за производство на малц, варене и ферментиране за производство на бира, маи и други подобни продукти; обслужват оборудване за охлаждане, затопляне, сушене, печене, пастьоризиране, опушване, стерилизиране, изпаряване и производство на хранителни продукти и напитки; смесват, комбинират и сортират храни и течности чрез съответното оборудване.

Тази група включва 8160 Машинни оператори в хранително-вкусовата промишленост. Машинните оператори в хранително-вкусовата промишленост пускат в действие, обслужват и работят с машини за обработка на храни и напитки.

Машинните оператори в хранително-вкусовата промишленост могат да обслужват машини за смилане, смесване, за производство на малц, варене и ферментиране за производство на бира, маи и други подобни продукти; обслужват оборудване за охлаждане, затопляне, сушене, печене, пастьоризиране, опушване, стерилизиране, изпаряване и производство на хранителни продукти и напитки; смесват, комбинират и сортират храни и течности чрез съответно оборудване.

83 Водачи на моторни превозни средства и оператори на подвижни съоръжения. Водачите на моторни превозни средства и операторите на подвижни съоръжения управляват моторни превозни средства, управляват и контролират подвижни промишлени машини и съоръжения. Компетентното упражняване на повечето от професиите в този подклас изисква минимум първо образователно и квалификационно ниво, съгласно нивата, описани в Методологичните бележки по прилагането на НКПД-2011.

Водачите на моторни превозни средства и операторите на подвижни съоръжения могат да управляват моторни превозни средства; да управляват и контролират подвижни промишлени машини и съоръжения.

Клас 9 ПРОФЕСИИ, НЕИЗИСКВАЩИ СПЕЦИАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ от Националната класификация на професиите и длъжностите отразява съвкупността от функции, задачи, длъжности, знания и умения, за конкретен вид трудова дейност, които лицата с професии, не изискващи специална квалификация изпълняват на работното си място в производството на безалкохолни напитки.

Професиите, не изискващи специална квалификация имат компетенции да почистват, презареждат с материали и извършват основно поддържане на офиси и други учреждения; да мият превозни средства и прозорци; изпълняват елементарни задачи в преработващата промишленост; да сортират, пакетират и разопаковат изделия на ръка и др.

Към края 2010 г. броят на заетите лица в клас Професии, не изискващи специална квалификация в производството на безалкохолни напитки е 1947 души, което е 33,2% от персонала в „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ в страната. Тази група заети намалява от 2237 души през 2008 г. на 2125 човека през 2009г., което на практика е 12% намаление. Същото е обусловено в голяма степен от предоставянето на хигиенизирането в пивоварните предприятия на специализирани външни предприятия.

Примерен модел на ключови направления на професионалната дейност в производството на безалкохолни напитки:

Ръководство. От ръководителите в производството на безалкохолни напитки се изисква да притежават компетенции за планиране, управление, координиране и оценяване на цялостната дейност на предприятията или техните структурни единици; да формулират и преразглеждат политики и правила за действие. В тази връзка е необходимо те да притежават следните основни професионални умения: да формулират и консултират относно политики на компаниите, бюджети, програми, политики и процедури за тяхното изпълнение; да осигуряват подходящи системи и процедури за контрол; да определят материалните, човешки и финансови ресурси, необходими за изпълнението на политиките и програмите за работа; да наблюдават и оценяват постигнатите резултати от предприятията, които ръководят и техните служители; да избират или одобряват подбора на персонал; да осигуряват здравословни и безопасни условия на труд на работниците и служителите; да планират и ръководят ежедневните дейности, характерни за индустрията; да представляват и водят преговори от името на компанията или нейни структурни единици.

- Генерален мениджър
- Търговски директор
- Финансов директор
- Директор маркетинг
- Директор „Правни и корпоративни въпроси“
- Директор „Човешки ресурси“



Направление Финанси. Финансовите специалисти планират, разработват, организират, администрират, инвестират, управляват и извършват количествен анализ на системи за финансово отчитане на предприятието. Финансовите специалисти в производството на безалкохолни напитки имат следните професионални компетенции - организират изготвянето на финансови отчети за дейността на компанията; преглеждат финансовите документи, наблюдават и анализират дейността на предприятието; имат умения за консултиране и предоставяне на финансови съвети; изготвят аналитични доклади относно различни икономически сектори или на икономиката като цяло.

- Директор Финанси
- Главен счетоводител
- Счетоводители

Направление Правни въпроси. Специалистите по правни въпроси следните професионални компетенции: дават правни съвети по бизнес и административни проблеми; организират, администрират, контролират, анализират и изготвят правни документи, договори и др.

- Директор Правни въпроси
- Юрисконсулт

Направление Човешки ресурси. Специалистите по управление на човешкия капитал и кариерно развитие имат компетенции, свързани с назначаване, подбор, обучение, насърчаване, компенсиране и управление на персонала; изучават и анализират работата на персонала чрез различни средства, включително интервюта със служителите, наблюдение и контрол, описват подробно длъжностните характеристики с помощта на придобитата информация; изготвят професионална информация или изготвят класификационни системи за длъжностите; консултират и работят по текущи и други аспекти на професионалния и длъжностния анализ като например администриране на персонала, проучване на работното място и планиране, обучение, професионална информация и ориентиране; обучават и консултират лица относно възможности за работа, кариерно развитие и варианти за по-нататъшно обучение или образование.

- Директор Човешки ресурси, обучение и кариерно развитие
- Отговорник Безопасност на условията на труд и оценка на риска
- Отговорник Здравеопазване
 - **Техник здравеопазване и безопасност** с компетенции за управление предотвратяването на риск, оценка и контрол на рисковете: условия за безопасност, оценка и контрол на рисковете: работна среда, оценка и контрол на рисковете: работно натоварване, действия при извънредни обстоятелства и контрол на производствения отдел.

Направление Продажби. Специалистите в направлението имат за цел да разработват стратегии за продажба на продуктите чрез маркетинг, технически продажби, дистрибуторски мрежи, износ. Основните компетенции на специалистите са продажба на продуктите, изграждане лоялност към клиентите и разширяване на пазарните дялове на дружеството, проучват потенциалното търсене и пазарните характеристики, събират и анализират информацията относно потребителските предпочитания и вкусове; планират, разработват и организират изпълнението на търговски планове.

- Директор Продажби
- Директор Търговски вериги



- Директор „Търговска дейност магазинна мрежа”
- Директор търговска дейност „Заведения за хранене и хотели”
 - Икономисти

Направление Маркетинг. Специалистите по маркетинг в пивоварната промишленост разработват и координират рекламни стратегии и кампании, преценяват пазара за въвеждане на нови продукти, асортименти или разфасовки, установяват наличието на възможности и разработват планове за пазара на нови и/или съществуващи продукти, асортименти, разфасовки. Специалистите планират, разработват и организират рекламни политики и рекламни кампании, които подпомагат продажбите на пиво; консултират ръководители и клиенти относно стратегии и кампании за достигане на целеви пазари, осведоменост на клиенти и ефективно промотиране на пиво; събират и анализират информация относно потребителските предпочитания и вкусове; тълкуват и прогнозираат настоящи и бъдещи тенденции в консумацията на безалкохолни напитки; проучват потенциалното търсене и пазарните характеристики на нови марки, нови видове и нови разфасовки безалкохолни напитки; подпомагат разширяването и развитието на бизнеса чрез изготвяне и изпълнение на маркетингови цели, политики и програми.

- Маркетинг директор
- Бранд мениджъри
- Анализатор пазари
- Организатор събития
- Директор Износ
- Директор „Търговска дейност магазинна мрежа”
- Директор търговска дейност „Заведения за хранене и хотели”
- Директор промоции
- **Направление Връзки с обществеността**

Специалистите по връзки с обществеността в пивоварната индустрия планират, разработват, изпълняват и оценяват информационни и комуникационни стратегии, които създават разбиране и благоприятен поглед върху безалкохолните напитки като категория, брандовете на компанията и самата компания като цяло. Специалистите по връзки с обществеността в производството на безалкохолни напитки имат следните основни компетенции: отговорно планират и организират публични кампании и комуникационни стратегии; успешно консултират своето ръководство относно публичното представяне на компанията, нейните цели и продукти, изготвят програми и добри практики и контролират въпросите, свързани с новини и публикации в пресата за самата пивоварна компания и нейните продукти; възлагат и провеждат проучвания на общественото мнение, анализират резултатите и планират промоционални кампании и кампании за връзки с обществеността; организират специални събития, семинари, забавления, състезания и обществени дейности с цел насърчаване на публичността и благоприятния облик на пивоварните предприятия; представляват лоялно организацията и организират интервюта с медии; имат сериозни умения за работа в екип, за реакция в критични ситуации, участват в бизнес или социални събития с цел промотиране на компанията и нейните продукти.

- Директор Връзки с обществеността
- Координатор Корпоративна социално отговорност



Направление "Приемане, обработка и съхранение на суровини". Специалистите в направлението планират и оптимизират производството, качеството на продукцията, прогнозираят поддръжката и проследяването на производството или съхранението на ечемика и малца, необходими за производството на пиво.

- **Мениджър, Инженер технология на храните.** Ключови знания и умения са планиране, подготвяне и контрол на производствените процеси.

Отговорник Малцерай

Отговорник Силоз

Направление Производство. Специалистите в направлението планират и оптимизират на производството, качеството на продукцията и прогнозираят на поддръжката. Подобряването на този сектор представлява голямо изпитание с оглед повишаване производителността и същевременно запазване на конкурентоспособността. Тук спада проследяването на заводските компоненти, основни за производството на пиво.

Производствен директор, Началник производство. Ключови компетенции: екипно управление, контрол на производството, промишлено инженерство и поддръжка, икономическо и административно управление.

- **Производствен мениджър.** Ключови знания и умения: управление на производството и управление контрола на качеството.

Мениджър Варилно отделение

Мениджър Ферментация

Мениджър Филтър

- **Технологичен техник.** Ключови компетенции: производствено инженерство и проект за технологично развитие и контрол на качеството.
- **Техник производство.** Ключови компетенции: познаване и владение на производствени програми, системи за възлагане на задачи, методи за контрол на производството, контрол на производствения отдел: изчисляване на разходите, управление на запасите, оперативни процедури и процеси.
- Направление Бутилиране
- **Инженер технология на опаковките.** Ключови знания и умения: планиране, дизайн и подобряване на опаковките и на процеса на опаковане.
- Отговорници по видове опаковки

Направление Безопасност и контрол на качеството на суровините и продуктите. Специалистите събират и анализират информацията относно продукти, процеси и услуги и взимат решения във връзка с качеството и опазването на околната среда. Отделът по качество се стреми да разработи и реализира изпълнение на план по качеството и да приложи производствен контрол в съответствие със стандартите за безопасност на храните.

- **Ръководител качество и контрол.** Ключови знания и умения: екипно управление, контрол на качеството, чужд език и административно управление.
- **Техник качество и опазване на околната среда.** Ключови знания и умения са безопасност на храните, контрол на качеството, управление на отпадъците, управление на материалните ресурси (вода, електричество, газ, нафт и т.н.)

Отговорник Микробиологична лаборатория

Отговорник Физикохимична лаборатория

Отговорник Химическа лаборатория

Отговорник Иновации

Околна среда

Направление Техника и техническа поддръжка. Специалистите имат компетенции за поддръжане, планиране, разработване и поддръжка на съоръженията. Работещите в този сектор са механици, електротехници, оператори-хигиенисти или компютърни специалисти. Секторът изисква всестранно образовани работници за да се гарантира въвеждането на нови технологии и ново оборудване, наблюдение и ремонт на съществуващото, програмиране и развитие на информационните технологии и телекомуникациите.

Технически директор

- **Машинен инженер.** Ключови знания и умения: промишлено инженерство и поддръжка, безопасност и среда на работното място.
- **Техник по поддръжката.** Ключови знания и умения: промишлено инженерство и поддръжка, безопасност и среда на работното място.

Директор IT

Енергетик

Метролог

Техници, механици, шлосери

Отговорник Парова централа

Отговорник Хладилно отделение

Отговорник Зарядна станция

- **Направление Логистика.** Специалистите имат ключови компетенции за екипно управление, логистика, снабдяване и складиране, икономическо и административно управление. Главните дейности в това функционално направление са закупуването (избор на доставчик и договаряне на цените) и доставките (управление на потока от суровини, опаковки и т.н.)

Директор Планиране

Директор Снабдяване

Директор Доставки

Отговорник Склад

Раздел 6. АДМИНИСТРАТИВНА СРЕДА. ПРЕПОРЪКИ, ВКЛЮЧИТЕЛНО ЗА ПРОМЯНА В НОРМАТИВНАТА УРЕДБА

6.1. БАРИЕРИ ЗА НАВЛИЗАНЕ НА ПАЗАРА – АДМИНИСТРАТИВНИ, ТЕХНИЧЕСКИ, ПРАВНИ, СТРАТЕГИЧЕСКИ И ДР.

На този етап от аналитичната разработка за сектор „Производство на безалкохолни напитки“ тази проблематика не е разгледана. Това предстои да бъде разгледано по-подробно на някои от следващите етапи от провеждането на анализа.

6.2. ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ПРОМЯНА В НОРМАТИВНАТА УРЕДБА

Като общо правило за успешното проявление на бизнес-организациите е изключително важно да има ясни, прозрачни и устойчиви правила в процесите по създаването, приемането и прилагането на нормативните актове. Когато се разработва нормативен акт, с който се въвеждат тежести или ограничения за бизнеса, предлаганите мерки следва да минат на предварително проучване за «оценка на въздействието» от тяхното прилагане от бизнеса. Това е европейската практика, спазвана от всички европейски институции, което показва, че не е невъзможно тя да бъде имплементирана и от българската администрация.

До момента АПБНБ е правила предложения, част от които са приети, за промяна на текстове в Закона за храните, Закона за водите и Закона за здравето.

Към настоящия момент АПБНБ няма предложения за промяна в нормативната уредба, по отношение на специфични за сектора закони или в общите нормативни актове.

Раздел 7. ИЗВОДИ И ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Повишаването на знанията и възможностите на човешките ресурси са от ключово значение в стратегиите за устойчиво развитие и растеж на компаниите от бранша „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“. Това е част от разбирането за просперитета на всяка компанията и за бранша като цяло. Формирането и надграждането на знанията и уменията е подчинено на разбирането, че те носят добавена стойност за индустрията, за свързаните с нея сектори, и за националната икономика като цяло.

Високото технологично ниво на „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ и съществуващите програми за развитие и управление на човешките ресурси, пълното спазване на изискванията на законодателството и високите нива на осигурителни доходи за работещите, дават силни преимущества в привличането на образовани и квалифицирани специалисти.

През последните години има трайна тенденция към увеличаване на работните места в бранша, увеличаване на производителността на труда, увеличаване на средните осигурителни доходи на работната сила. Нещо повече – регистрира се дори недостиг и търсене на човешки ресурси за определени професии. В някои предприятия заетостта е динамична, поради известна сезонност на пазара на безалкохолни напитки.

Усъвършенстването на продукта е главно в посока на разнообразяване на асортиментите на всяка марка безалкохолни напитки. Появяват се бири дори с функционална насоченост. Непрекъснато се подобрява качеството на продукта в съответствие с изискванията и възможностите на новите технологии. Усъвършенстват се опаковките на бирите в цялата им гама от бутилките и кеновете до касите и етикетите.

Техническото и технологичното равнище в производството на безалкохолни напитки е равностойно на това в европейските страни. Големите предприятия за производството на безалкохолни напитки инвестират в машини и съоръжения на високо ниво. Използват се програми и компютърен софтуер за цялостно управление и контрол на производствения процес. Прилагането в практиката на иновативни технологии при производството на безалкохолни напитки и съвременната организация на технологичния и търговски процеси са от решаващо значение за устойчивото развитие на бранша.

По отношение развитието на научните и развойни дейности в „Производството на безалкохолни напитки и малц“ утвърдената европейска платформа за генериране на добавена стойност за индустрията е отново подчинена на високата организираност и прагматичност на бранша като цяло. Повечето дейности по НИРД се управляват като аутсорсинг проекти.

За успешното развитие на сектора определящо значение има високата степен на квалификация и придобитите образователни и професионални компетенции на работната сила. През последните години професионалните компетенции на човешките ресурси в бранша са съизмерими с тези на колегите от другите европейски страни. Наличието на висококвалифицирани мениджърски екипи с лидерски умения и компетенции за бързо взимане на адекватни решения е от ключово значение за успешното управление на процесите и излизането от икономическата криза със сравнително малко негативи за индустрията.

Внедряването на универсални съоръжения, машини, апарати, бутилиращи линии и пр., прилагането в производството на най-новите технологии, изключително високото ниво на реновиране на заводите, автоматизацията на основните производствени процеси и пр. изискват и програми за непрекъсната квалификация на работната сила и обучение през целия трудов живот.

По данни на НОИ през последните пет години в икономическата дейност „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води ” от общо заетите лица, около 40% са специалисти, техници и приложни специалисти. Въпреки променливите величини в общата работна заетост през годините, съотношението между общия брой заети и броя на работещите със средно и висше образование специалисти, техници и приложни специалисти се запазва. Това показва една трайна и устойчива тенденция голяма част от заетите в производството на безалкохолни напитки човешки ресурси да са с висок образователен ценз и с висока степен на образователни и професионални компетенции.

Технологичното развитие на производството на безалкохолни напитки и новата необходимост от надграждане и актуализиране на ключовите компетенции на работещите на всички равнища изискват по-активен диалог между работодателите и образователните институции. Част от механизмите, които могат да се приложат, за да се преодолеят проблемите е да има реални стимули и за двете страни, участващи в този процес. За увеличаване на социално-икономическата ефективност на системата за професионално образование и обучение е необходимо включването на работодателите в дейностите по разработването на конкретните учебни програми и в оценката на потребностите от обучение по професии и специалности чрез изграждане на ефективни междуинституционални връзки с участниците на пазара на труда и образователните институти.

Ето защо необходимостта от специалисти с високи професионални компетенции е водеща в производството на безалкохолни напитки. Това се отнася за всички нива на квалификационните групи професии.

Примерен модел на ключови компетенции в производството на безалкохолни напитки:

1. Професионална компетентност

- образователно и квалификационно ниво;
- придобит професионален опит;
- познаване естеството на работа;
- управление на времето;
- преодоляване на стреса при изпълнение на служебните задължения, породен от непредвидими ситуации;
- планиране и реализиране на творчески идеи и задачи;
- последователност в работния процес;
- умение за приоритетно планиране на задачите и тяхното изпълнение;
- внедряване на съвременни методи и иновативни подходи, с цел увеличаване ефективността на трудовия процес.

2. Качество на работа

- ефективно използване на вътрешните и външни ресурси;
- спазване на срокове за изпълнение;
- постигане на положителни за компанията резултати;
- степен на изпълнение на задачите;
- адаптивност и гъвкавост
- спазване на утвърдените изисквания, норми и стандарти при осъществяване на трудовия процес;
- отговорност към собственото изпълнение на поставените задачи;



- мотивация и инициативност при изпълнение на задълженията;
- координиране с работата на останалите служители, с които е обвързан оценявания при изпълнение на трудовите си задължения;
- способности за съвместяване на професии, задачи и отговорности.

3. Честност и надеждност в поведението

- поемане на отговорност;
- способност за признаване на собствените си грешки и желание за поука от тях;
- възприемане на критиката конструктивно;
- представяте честно себе си и ситуацията в работната среда;
- разбиране и поемате на всички отговорности и допълнително възложени задачи с желание;
- уплътняване на работно време;
- спазване на конфиденциалност във връзка с информация, станала известна по повод на изпълнение на служебните задължения;

4. Взаимоотношения

- честни и откровени отношения с всички работещи;
- учтивост и приветливост;
- съпричастност към проблемите на другите;
- тактичност, повишено внимание и честност при отправяне на критики към другите, без да се нараняват техните чувства;
- обективност, справедливост и безпристрастност при оценяване на другите;
- спазване на лична хигиена.

5. Комуникативни умения

- ясно, изчерпателно и конкретно изразяване при общуване;
- познания и комуникативни умения на английски език;
- изслушване на другите и насърчавате да споделят идеите и проблемите си;
- умение за разбиране, осъзнаване и обобщаване на информацията и способност за логични изводи и заключения;
- своевременно и точен обмен на информация/информирание на колегите за предстоящи промени;
- спазвате на обещанията си;
- познания и комуникативни умения на английски език;

6. Обучение и повишаване на квалификацията

- непрекъснато усъвършенстване на професионалните знания и умения чрез участие в курсове за повишаване на квалификацията, семинари, самоподготовка;
- внедряване на творчески идеи, които имат положителен резултат в работата
- умения за прилагане на практика на новостите в областта, в която работи;
- езикови, компютърни, технически и други допълнителни умения, които способстват за по-качествено изпълнение на работата;

7. Умения за решаване на проблеми (за ръководители)

- анализиране на проблемни ситуации и предлагане на алтернативи за решение;



- поемане на отговорност за взетите решения;
- критично мислене при анализ на проблемните ситуации;
- предлагане на своевременни и ефективни решения;
- инициране, изслушване и оценка на идеи за решение от другите;
- насърчаване на подчинените да взимат самостоятелни решения;

8. Делегиране на права и контрол върху изпълнението (за ръководители)

- про-активен подход и умения за насочване на останалите в изпълнение на работата (за мениджъри):
- ефективно подбиране и мотивиране на хората;
- подпомагане за успеха и чувството на удовлетвореност от работата на другите;
- справедливо решаване на конфликтите;
- планиране и грижа за собственото си кариерно развитие и това на другите;

9. Креативност (за ръководители)

- предлагане на иновативни идеи, които допринасят за успешното решаване на целите и задачите на звеното:
- търсене и осигуряване на начини за подобряване организацията на работата;
- оценяване и въвеждане на нестандартни идеи за решение;
- мотивиране и насърчаване на подчинените да се включват в „състезанията на идеи“ с цел повишаване на добавената стойност за компанията;
- поощряване на изявата на иновативно и оригинално мислене.

Раздел 8. ЛИТЕРАТУРНИ ИЗТОЧНИЦИ

<http://www.bsda-bg.org/index.php>

Годишник на АПБНБ – 2009

Годишник на АПБНБ – 2010

Годишник на АПБНБ – 2011

Раздел 9. ПРИЛОЖЕНИЯ

9.1. ПРИЛОЖЕНИЕ 1 СПИСЪК НА ДЛЪЖНОСТИТЕ ПРИЛОЖИМИ ЗА СЕКТОРА

КОД	ПРОФЕСИИ И ДЛЪЖНОСТИ
1	РЪКОВОДИТЕЛИ
13	РЪКОВОДИТЕЛИ В ПРОИЗВОДСТВОТО И СПЕЦИАЛИЗИРАНИТЕ УСЛУГИ
132	Ръководители в преработващата и добивната промишленост, строителството и
1321	Ръководители в преработващата промишленост
1321	3001 Управител, преработваща промишленост
1321	7002 Мениджър, производство
1321	7003 Главен инженер преработваща промишленост
1321	7004 Началник, цех
1321	7005 Началник производство
1321	Началник производство
1321	6007 Ръководител, отдел в промишлеността
1321	6008 Ръководител, обособено производство
1321	6009 Ръководител сектор/звено в промишлеността
1321	7015 Главен технолог, преработваща промишленост
1321	7016 Главен енергетик
1321	7017 Главен механик
1321	5018 Ръководител лаборатория
1321	5020 Директор производство
1321	5021 Технически директор
1321	5022 Ръководител пречиствателна станция
1324	Ръководители снабдяване, дистрибуция и сродни на тях
1324	3001 Мениджър, логистика
1324	3002 Директор, закупуване
1324	3003 Управител, складово стопанство
1324	3004 Управител, транспорт
2	СПЕЦИАЛИСТИ
214	Специалисти по технически науки
2141	Инженери в промишленото производство
2143	Инженер-еколози
2144	Машинни инженери
2145	Инженер-химици
2149	6025 Инженер-технолог хранително-вкусова промишленост
2149	6040 Инженер, качество
2151	Електроинженери
2151	6001 Инженер, автоматизация
2151	6002 Инженер, енергетик
2151	6012 Инженер, електрически машини и апарати
2151	6019 Инженер, електробезопасност
2152	Инженери по електроника
24	СТОПАНСКИ И АДМИНИСТРАТИВНИ СПЕЦИАЛИСТИ
241	Финансови специалисти
2411	6002 Главен счетоводител
2411	6003 Заместник главен счетоводител
2411	6004 Счетоводител
2411	4005 Старши счетоводител
2411	4006 Младши счетоводител
2411	6010 Вътрешен одитор
242	Административни специалисти
2421	Анализатори по управление и организация
2421	6011 Организатор, стопански дейности
2421	6012 Организатор, ремонт и поддръжка
2421	6013 Координатор производство
2421	6017 Специалист, качество
2421	6018 Специалист, технически контрол

КОД		ПРОФЕСИИ И ДЛЪЖНОСТИ
243		Специалисти по продажби, маркетинг и връзки с обществеността
2431		Специалисти по реклама и маркетинг
2432		Специалисти по връзки с обществеността
25		СПЕЦИАЛИСТИ ПО ИНФОРМАЦИОННИ И КОМУНИКАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ
251		Разработчици на софтуер и софтуерни приложения и анализатори
2511		Системни анализатори
2522		Системни администратори
2522	6003	Администратор, информационни системи
2522	6009	Специалист, компютърни мрежи и системи
2619		Юристконсулт
3		СПЕЦИАЛИСТИ
31		Приложни специалисти в природните и техническите науки
3113		Електротехници
3115		Машинни техници
3115	3032	Техник-механик, хранително-вкусова промишленост
3119		Приложни специалисти във физическите и техническите науки, н.д.
3119	3044	Технолог
312		
3122		Приложни специалисти с контролни функции в преработващата промишленост
3122	6001	Началник смяна
3122	3002	Организатор, производство
313		Техници по контрол на производствените процеси
332		Посредници в търговията и продажбите
3322		Търговски представители
3323		Търговски представители по закупуване на стоки
334		Административни приложни специалисти
3341		Офис мениджъри
3341	3003	Мениджър екип
3341	3004	Офис мениджър
3341	3005	Административен специалист с контролни функции
3341	3007	Специалист с контролни функции, деловодство и архив
3342	3008	Специалист с контролни функции, човешки ресурси
3343		Административни и изпълнителни секретари
35		ТЕХНИЦИ В ОБЛАСТТА НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ И КОМУНИКАЦИОННИ
351		Техници в областта на информационните и комуникационни технологии и
3511	3002	Компютърен оператор
3511	3003	Техник, компютърни системи
3513		Техници на компютърни мрежи и системи
3513	3001	Техник, поддръжка на компютърни мрежи
3513	3003	Системен оператор
4		ПОМОЩЕН АДМИНИСТРАТИВЕН ПЕРСОНАЛ
41		ОБЩИ АДМИНИСТРАТИВНИ СЛУЖИТЕЛИ И ОПЕРАТОРИ НА ОРГАНИЗАЦИОННА
411		Общи административни служители
4110		Общи административни служители
4110	2001	Завеждащ, административна служба
4110	2002	Завеждащ, техническа служба
4110	3004	Главен технически сътрудник
4110	2005	Технически сътрудник
4110	2006	Технически изпълнител
4110	2007	Технически организатор
4110	3008	Организатор, обработка на производствена информация
412		Секретари с общи функции
4120	2006	Технически секретар
43		АДМИНИСТРАТИВЕН ПЕРСОНАЛ, ВОДЕЩ СЧЕТОВОДНИ И СТОКОВИ ДОКУМЕНТИ
431		Персонал, водещ счетоводни сметки и документи
4311		Служители, водещи счетоводни сметки и документи
4311	2001	Калкулант
4311	2002	Касиер, домакин
4311	2003	Касиер, счетоводство
4311	2004	Отчетник, счетоводство
4311	2005	Фактурист
4311	2006	Специалист, контрол разходи
4313		Служители, водещи платежни ведомости

КОД		ПРОФЕСИИ И ДЛЪЖНОСТИ
432		Персонал, водещ стокови и транспортни документи
4321		Персонал, водещ стокови документи
4321	2021	Началник, склад
4321	3022	Домакин
4321	3023	Домакин, склад
4321	3024	Специалист, контрол на документи
4322		Персонал, водещ документи за производствени материали
4322	2001	Отчетник, инвентаризация на материали (инвентарчик)
4323		Персонал, водещ транспортни документи
44		ДРУГ ПОМОЩЕН АДМИНИСТРАТИВЕН ПЕРСОНАЛ
441		Друг помощен административен персонал
4416		Служители човешки ресурси
5		ПЕРСОНАЛ, ЗАЕТ С УСЛУГИ ЗА НАСЕЛЕНИЕТО, ТЪРГОВИЯТА И ОХРАНАТА
5414	3012	Организатор, охрана
5414	0015	Пазач-портиер
7		КВАЛИФИЦИРАНИ РАБОТНИЦИ И СРОДНИ НА ТЯХ ЗАНАЯТЧИИ
723		Машинни механици и монтьори
7233		Механици и монтьори на промишлени и селскостопански машини и оборудване
74		Работници по инсталиране и ремонт на електрически и електронни съоръжения
75		РАБОТНИЦИ ПО ПРОИЗВОДСТВО НА ХРАНИ, ОБЛЕКЛО, ДЪРВЕНИ ИЗДЕЛИЯ И
751		Работници по производство на храни и сродни на тях
7511		Работници по преработка на месо, риба и други подобни хранителни продукти
7515		Дегустатори на храни и напитки
7515	1001	Дегустатор и оценител на храни и напитки
7549		Други квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии, н.д.
7549	2005	Лаборант
8		МАШИНИ Оператори и МОНТАЖНИЦИ
81		Оператори на стационарни машини и съоръжения
816		Машинни оператори в хранително-вкусовата промишленост
8160		Машинни оператори в хранително-вкусовата промишленост
8160	2061	Машинен оператор пивоварство
8160	2063	Оператор, инсталация за изваряване на пиво
8160	2065	Оператор, оборудване за отлежаване на пиво
8160	2066	Оператор, оборудване за приготвяне на малц
8160	2068	Пивовар
8160	2069	Производител, малц
83		ВОДАЧИ НА МОТОРНИ ПРЕВОЗНИ СРЕДСТВА И ОПЕРАТОРИ НА ПОДВИЖНИ
8322		Водачи на леки автомобили, вкл. таксите
8322	2002	Шофьор, лек автомобил до 9 места
8322	2006	Шофьор, лекотоварен автомобил
833		Водачи на тежкотоварни автомобили и автобуси
8332	2005	Шофьор, тежкотоварен автомобил - 12 и повече тона
8332	2010	Шофьор, товарен автомобил
8344		Оператори на подемно-транспортни съоръжения
8344	2003	8344 2003 Водач, електрокар
8344	2004	8344 2004 Водач, мотокар
9		ПРОФЕСИИ, НЕИЗИСКВАЩИ СПЕЦИАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ
91		ЧИСТАЧИ И ПОМОЩНИЦИ
9112		Чистачи и помощници в офиси, хотели и други учреждения
9112	0003	Чистач, производствени помещения
9112	0004	Чистач/ Хигиенист
912		Миячи на превозни средства, прозорци, перачи и сродни на тях
9122		Миячи на превозни средства
	0001	Мияч, превозни средства /ръчно/
96		РАБОТНИЦИ ПО СЪБИРАНЕ НА ОТПАДЪЦИ
9622		Общи работници
9622	0001	Общ работник

9.2. ПРИЛОЖЕНИЕ 2 SWOT АНАЛИЗ

<p><i>Силни страни</i></p> <p>Наличие на мултинационална компания в сектора.</p> <p>Високо качество на произвеждания продукт-бързооборотен продукт.</p> <p>Добре развита дистрибуторска мрежа.</p> <p>Не е необходима висока квалификация на персонала .</p> <p>Висока норма на печалба.</p> <p>Възможности за развитие на продукта.</p> <p>Ниски производствени разходи.</p> <p>Ниски цени на суровините.</p>	<p><i>Слабости</i></p> <p>Достъпност на клиентите – дистрибуторите.</p> <p>Бърза промяна в суровините и материалите .</p> <p>Квалификация на работната сила.</p>
<p><i>Възможности</i></p> <p>Разширяване на пазара – износ.</p> <p>Създаване на нови асортименти – плодови и изкуствени аромати .</p> <p>Внедряване на нови методи за достигане на крайния клиент – автомати за продажба.</p>	<p><i>Заплахи</i></p> <p>Имитиране на продуктите без поддържане на качеството .</p> <p>Влошаване на качеството на използваната вода.</p> <p>Ограничаване на количествата вода .</p>

Списък на таблиците и фигурите

фигура 1	Потребление на безалкохолни и алкохолни напитки	9
таблица 1	Основни икономически показатели на сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“	10
фигура 2	Производство на безалкохолни напитки (хил. л).....	11
фигура 3	Продажби в хил. литри на безалкохолни напитки и минерални води (хил.л)	12
фигура 4	Стойност на продажбите на безалкохолните напитки и минерални води без ДДС и акцизи (млн. лв)	12
таблица 2	Оборот на предприятията от сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ (млн. EUR)	14
таблица 3	Брой предприятия и заети в сектор С1107 „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“	15
таблица 4	Наети, Производствена стойност и добавена стойност в производство на напитки	16
таблица 5	Наети, Производствена стойност и добавена стойност в „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“	17
таблица 6	Относителен дял на производство на безалкохолни напитки от производство на напитки ...	18
таблица 7	Относителен дял на сектор Безалкохолни напитки от сектор напитки и от преработваща промишленост през 2008. Източник: Евростат.....	20
таблица 8	Основни икономически показатели за Сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“	21
таблица 9	Заети лица по пол в преработваща промишленост, производство на напитки и производство на безалкохолни напитки	22
фигура 5	Възрастова структура на заетостта 2010 г.	23
таблица 10	Стойност на продажбите на безалкохолни напитки по видове продукти в ЕС 27 – хил. EUR ..	24
таблица 11	Стойност на продажбите на безалкохолни напитки по видове продукти в България – хил. EUR	25
таблица 12	Количество на продажбите в ЕС - 27 безалкохолни напитки и минерални води – хил. литри ...	26
таблица 13	Количество на продажбите в България безалкохолни напитки и минерални води –хил.литри .	27
таблица 14	Единични цени на безалкохолни напитки и минерални води – EUR/литър.....	27
фигура 6	Цени в EUR на литър на минерални води	27
фигура 7	Цени в EUR на литър на неподсладени и негазирани води.....	28
фигура 8	Цени в EUR на литър на води със захар и подсладители.....	28
фигура 9	Цени на безалкохолни напитки (несъдържащи млечни мазнини) в EUR за литър.....	29
фигура 10	Схема на функциониране на предприятията в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“	31
таблица 15	Брой на предприятията и персонала в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“. Източник: Евростат	31
таблица 16	Добавена стойност и инвестиции в материални активи в секторите напитки и безалкохолни напитки – млн. EUR. Източник: Евростат	32
таблица 17	Производство внос, износ, потребление на безалкохолни напитки 1990, 2004 2010 г. в млн. литри	32
таблица 18	Внос на стоки (услуги) в млн.лева от сектор „Безалкохолни напитки“.....	33
таблица 19	Темп на вноса (от млн. лв) на стоки 2005=100 от сектор „Безалкохолни напитки“	34
таблица 20	Внесени стоки – литри . Източник: НСИ, Евростат	34
таблица 21	Темп на вноса (от литри) на стоки 2005=100 от сектор „Безалкохолни напитки“	34
таблица 22	Износ на стоки (услуги) в млн.лева от сектор безалкохолни напитки.....	34
таблица 23	Темп на износа 2002=100, за безалкохолни напитки темпа е при 2005=100	34
фигура 11	Структура на износа (хил.литри).....	35
фигура 12	Структура на Стойността на износа (хил. EUR)	35
фигура 13	Структура на количеството на вноса (хил.л.)	36
фигура 14	Структура на стойността на вноса (хил. EUR)	36
таблица 24	Динамика натърговското салдо по дейности	36
фигура 15	Външно търговско салдо на сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води“ (млн. EUR)	37
Таблица 25	Продажби на някои предприятия за безалкохолни напитки (хил.лв.)	37
таблица 26	Служители на някои предприятия за безалкохолни напитки в броя.....	37
таблица 27	Продажби на един зает от някои предприятия за безалкохолни напитки (хил.лв.) на лице.....	38
таблица 28	Предприятия за безалкохолни напитки със сертифицирани системи.....	38



таблица 29	Възрастова структура на заетите в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води”	43
таблица 30	Структура на заетите в сектор безалкохолни напитки по пол и професии	44
фигура 16	Структура на заетите по професии 2008 г. Източник: НОИ	45
фигура 17	Структура на заетите жени по професии 2008 г. Източник: НОИ	45
таблица 31	Структура на заетите в сектор безалкохолни напитки по пол и професии. Източник: НОИ	45
фигура 18	Възрастова структура на заетите като Ръководни специалисти в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води”, 2008-2010 г. Източник: НОИ	46
фигура 19	Възрастова структура на заетите като аналитични специалисти сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води”, 2008-2010 г. Източник: НОИ	46
фигура 20	Възрастова структура на заетите като Техници и други приложни специалисти в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води”, 2008 -2010г. Изт.: НОИ.	46
фигура 21	Възрастова структура на заетите като Административен персонал в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води”, 2008 -2010г. Източник: НОИ	47
фигура 22	Възрастова структура на заетите като Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води”, 2008 -2010г. Източник: НОИ	47
фигура 23	Възрастова структура на заетите Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води”, 2008 -2010г.	47
фигура 24	Възрастова структура на заетите Професии, неизискващи специална квалификация в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води”, 2008 -2010г. Изт.: НОИ.	47
таблица 32	Промяна в заетостта по възрастови групи в сектор Безалкохолни НАПИТКИ 2008-2010 г.	48
таблица 33	Квалификационна структура на заетите в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води” през 2010 г. според класовете на заеманите длъжности (НКПД)	48
таблица 34	Структура на заетите в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води” през 2010 г. според класовете на заеманите длъжности (НКПД)	49
таблица 35	Относителен дял на заетите в „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води” от сектор напитки	49
таблица 36	Брой осигурени лица по трудов договор за сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води” по райони страната. Източник: НОИ	50
таблица 37	Брой осигурени лица по трудов договор за сектор напитки по райони на страната. Изт. НОИ.	50
таблица 38	Относителен дял на осигурени лица по трудов договор от сектор безалкохолни напитки от сектор напитки по райони на страната – проценти. Източник: НОИ	50
таблица 39	Професии и специалности според Класификатора на областите на висшето образование и професионалното направление в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води”. Източник: МОН, НКПД	51
таблица 40	Специалности в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води”, предлагани в професионалните училища в отделните региони на България. Източник: МОН	60
таблица 41	Специалности в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води”, предлагани във Висшите училища в отделните региони на България. Изт.: МОН	61
таблица 42	Специалности в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води”, предлагани в центровете за професионална подготовка в отделните региони на България	61
фигура 25	Разпределение на обучителните организации в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води” по райони за планиране, 2010 г. Източник: МОН	61
таблица 43	Държавни образователни изисквания	68
таблица 44	Продуктови групи в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води” според класификацията ПРОДПРОМ-2008.	72
таблица 45	Индикатори за иновативност в сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води”	75
таблица 46	Добавена стойност, производствена стойност и производителност на сектор „Производство на безалкохолни напитки, минерални и други бутилирани води”. Източник: Евростат	75